

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE SOSYAL SİGORTALAR SİSTEMİNDE KADININ YERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
ELİF BİLİS

DANIŞMAN
DOÇ. DR. SANİYE DEDEOĞLU

HAZİRAN / 2016
MUĞLA

T.C
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE SOSYAL SİGORTALAR SİSTEMİNDE KADININ YERİ

ELİF BİLİS

Sosyal Bilimler Bilimleri Enstitüsünde
“Yüksek Lisans”
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 25.07.2016

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 30.06.2016

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Saniye DEDEOĞLU

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Abdurrahman AYHAN

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Songül SALLAN GÜL

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Mehmet MARANGOZ

HAZİRAN / 2016

MUĞLA

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 08./06/2016 tarih ve 736.12 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24/6 maddesine göre, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Yüksek lisans öğrencisi Elif BİLİS'in "Türkiye'de Sosyal Sigortalar Sisteminde Kadının Yeri " adlı tezini incelemiş ve aday 30/06/2016 tarihinde saat 14.00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 75 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin **kabul** edildiğine 0.4. birliği ile karar verildi.

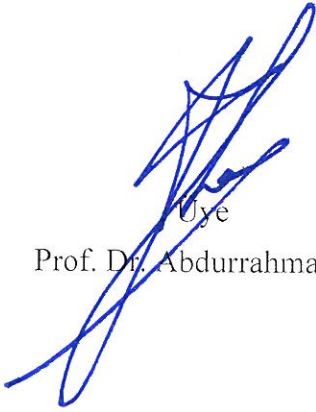
Tez Danışmanı

Doç. Dr. Saniye DEDEOĞLU

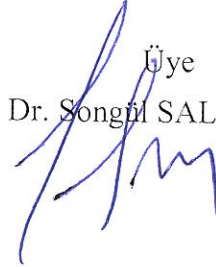
Üye

Prof. Dr. Abdurrahman AYHAN

Üye

Prof. Dr. Songül SALLAN GÜL

YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Türkiye’de Sosyal Sigortalar Sisteminde Kadının Yeri” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

25/07/2016

Elif BİLİS

**YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU**

YAZARIN

MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.

Soyadı :BİLİS

Adı : Elif

Kayıt No:

TEZİN ADI

Türkçe : Türkiye'de Sosyal Sigortalar Sisteminde Kadının Yeri

Y. Dil : Women's Status in the Social Securiry System in Turkey

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

x

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte : İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih : 25.07.2016

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : DEDEOĞLU, Saniye

Ünvanı : Doç. Dr.

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Refah Devleti ve Türkiye'de Sosyal Sigortalar Sistemi
2. Türkiye'de Sağlanan Korumanın Düzeyi Bakımından Kadınının Sosyal Sigortalar Sistemindeki Yeri
3. Türkiye'de Kadınların Sosyal Güvenlikten Dışlanmasının nedenleri

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER :

1. Refah devleti
2. Sosyal Güvenlik
3. Kadın
4. Toplumsal Cinsiyet
5. Sosyal Sigortalar Sistemi

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER:

1. Welfare State
2. Social Security
3. Women
4. Gender
5. Social Security

- 1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum ()
- 2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir (x)
- 3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir ()

Yazarın İmzası :

Tarih : 25/07/2016

ÖZET

Sosyal güvenlik insanları karşılaştıkları ekonomik ve sosyal risklere karşı korumayı amaçlayan politikalar sistemidir. İnsanlar işsizlik ölüm yaşlılık hastalık kaza gibi birçok riske karşı korunma ve kendini güvende hissetme ihtiyacı duymaktadır ve bu ihtiyaç devlet tarafından karşılanmaktadır. Türkiye'de sosyal güvenlik sisteminde primli sistemde yer alan sosyal sigortalardan yararlanabilmek için çalışıyor olmak ve prim ödemek gerekmektedir. Kadınların kendi çalışmaları üzerinden sosyal sigortalar sistemine dâhil olmaları zor görünmekte çünkü işgücüne katılma oranlarının düşük olduğu bilinmektedir. Kadınlar ataerkil yapı ve cinsiyetçi yaklaşımlar nedeniyle işgücü piyasanda yeterince var olamamaktadırlar. Bu durum sonucu sosyal sigortalar sisteminde de kendi çalışmalarından dolayı var olamayan kadınlar bağımlı statüde sisteme girebilmekte eşe ve ya babaya bağlı olmaktadır. Bu araştırma kadınların refah devleti ve sosyal sigortalar sistemindeki yerlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Refah Devleti, Sosyal Güvenlik, Kadın, Toplumsal Cinsiyet, Sosyal Sigortalar Sistemi

ABSTRACT

Social security is a line of policies aiming to protect people from economic and social risks. People need protection against risks such as death, old age, accidents and have the need of feeling secure and the state is obliged to provide these needs. It is required in Turkey to pay premiums in order to have access to social security and requires to be an employed person. Since women's employment rates are so low their status in the social security system is determined by this fact. Due to the patriarchal system and gender-biases women cannot be enough represented in the labour market. The result is that women are the part of the social security system as dependent person through their fathers and husbands. This thesis is a focus on the women's status in the welfare and social security system in Turkey.

Key Words: Welfare State, Social Security, Women, Gender, Social Security System

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
TABLolar LİSTESİ.....	V
KISALTMALAR	VI
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
REFAH DEVLETİ KAVRAMI VE TÜRKİYE'DE REFAH DEVLETİ.....	4
1.1. REFAH DEVLETİ: KAVRAM VE TARİHSEL GELİŞİMİ	5
1.1.1. Sanayi devrimi öncesi (1880 öncesi)	8
1.1.2. Modern Refah Devletinin Doğuşu (1880- 1945)	9
1.1.3. Refah Devletinin Altın Çağı (1945- 1975)	10
1.1.4. 1975 Sonrası Refah Devleti.....	12
1.2. REFAH DEVLETİNİN ÖZELLİKLERİ	13
1.2.1. Refah Devleti ve Birey.....	13
1.2.2. Refah Devleti Ve Hukuk Anlayışı	13
1.2.3. Refah Devleti Ve Siyasal Yapı.....	14
1.2.4. Refah Devleti ve Ekonomik Düzen	14
1.3. REFAH DEVLETİNİN AMAÇLARI	15
1.4. REFAH DEVLETİNİN ARAÇLARI	17
1.5. REFAH DEVLETİ MODELLERİ	19
1.5.1. Liberal Refah Modeli	20
1.5.2. Muhafazakâr Refah Devleti Modeli	22
1.5.3. Sosyal Demokrat Refah Devleti Modeli	24
1.5.4. Güney Avrupa Refah Devleti Modeli	26
1.6. TÜRKİYE'DE REFAH DEVLETİ ANLAYIŞI.....	27
1.6.1. Sosyal Devlet Olmanın Gereklere: Sosyal Haklar	30
1.6.2. Sosyal Devletin Aldığı Tedbirler	33

İKİNCİ BÖLÜM	37
SOSYAL GÜVENLİK KAVRAMI VE TÜRKİYE'DE SOSYAL SİGORTALAR SİSTEMİ	37
2.1. SOSYAL GÜVENLİK	37
2.1.1. Sosyal Güvenlik Kavramı	37
2.1.2. Sosyal Güvenliği Amaçları	39
2.1.3. Sosyal Güvenliğin Araçları	40
2.1.3.1. Sosyal Sigortalar	41
2.1.3.2. Özel sigortalar	42
2.1.3.3. Sosyal Yardımlar	44
2.1.3.4. Sosyal hizmetler	45
2.1.4. Sosyal Güvenlik Sistemleri	45
2.1.4.1. Bismarck Sistemi	46
2.1.4.2. Beveridge Sistemi	46
2.1.4.3. Karma Sosyal Sigorta Sistemi	47
2.1.5. Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi	48
2.1.6. Türkiye'de Sosyal Güvenliğin Tarihi	51
2.1.6.1. Osmanlı Devleti Ve Cumhuriyetin İlk Yılları (1850- 1945)	52
2.1.6.2. İkinci Dünya Savaşı'ndan Neoliberalizme (1945- 1980)	55
2.1.6.3. Neoliberal dönemden 2000'lere (1980-2008)	57
2.2. TÜRKİYE'DE SOSYAL SİGORTALAR SİSTEMİ	60
2.2.1. Kısa Vadeli Sigorta Kolları	60
2.2.1.1. İş kazası ve meslek hastalığı sigortası Kapsamı Ve Sağlanan Haklar	60
2.2.1.2. Analık Sigortası Ve Sağlanan Haklar	63
2.2.1.3. Hastalık Sigortası Kapsamı ve Sağlanan Haklar	64
2.2.2. Uzun Vadeli Sigorta Kolları	65
2.2.2.1. Malullük Sigortası Kapsamı Ve Sağlanan Haklar	65
2.2.2.2. Yaşlılık Sigortası Kapsamı Ve Sağlanan Haklar	66
2.2.2.3. Ölüm Sigortası Kapsamı Ve Sağlanan Haklar	66
2.2.3. Genel Sağlık Sigortası	68
2.2.4. İşsizlik Sigortası	70

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	73
TOPLUMSAL CİNSİYET, KADIN VE REFAH DEVLETİ	73
3.1. TOPLUMSAL CİNSİYET	73
3.2. ATAERKİLLİK VE CİNSİYETE DAYALI İŞ BÖLÜMÜ	75
3.3. AİLE VE KADININ KONUMU	76
3.4. REFAH DEVLETİ VE KADIN	77
3.5. TÜRKİYE'DE REFAH DEVLETİ VE TOPLUMSAL CİNSİYET	83
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	88
TÜRKİYE'DE KADINLARIN İŞGÜCÜ PİYASASINDAKİ KONUMU VE SOSYAL SİGORTA KOLLARININ KADINA SAĞLADIĞI KORUMANIN DÜZEYİ	88
4.1. TÜRKİYE'DE KADINLARIN İŞGÜCÜ PİYASASINDAKİ KONUMU VE SOSYAL SİGORTALAR.....	89
4.1.1. Kadınların İşgücü Piyasasındaki Yeri.....	90
4.1.2. Türkiye'de Kadınların İşgücü Piyasasındaki Yeri: Tarihsel Gelişim	91
4.1.3. Kadınların İşgücüne Katılımını Etkileyen Faktörler	96
4.1.3.1. Sosyal Nedenler	97
4.1.3.2. Ekonomik Nedenler	99
4.1.3.3. Yasal Düzenlemeler	100
4.1.3.4. Eğitim	103
4.1.3.5. Yaş	105
4.1.3.6. Medeni Durum	107
4.1.4. Kadınların İşgücüne Dâhil Olma Biçimleri	108
4.1.4.1. Tam Zamanlı Çalışma	110
4.1.4.2. Kısmi Zamanlı Çalışma	112
4.1.4.3. Kayıt Dışı Çalışma	114
4.1.4.4. Ev Eksenli Çalışma	117
4.1.4.5. Ücretsiz Aile İşçisi.....	118
4.2. SOSYAL SİGORTA KOLLARININ KADINA SAĞLADIĞI KORUMANIN DÜZEYİ	120
4.2.1. 5510 Sayılı Kanunda Sigortalıların Kişi Olarak Kapsamı	122

4.2.1.1. Sigortalı Sayılan Kadınlar.....	122
4.2.1.2. Sigortalı Sayılmayanlar Kadınlar	124
4.2.2. Bazı Sosyal Sigorta Kolları Ve Kapsamları.....	125
4.2.2.1. İş Kazası Meslek Hastalığı Sigortası	125
4.2.2.2. Anahk Sigortası.....	126
4.2.2.3. Malullük Sigortası.....	127
4.2.2.4. Yaşlılık Sigortası	129
4.2.2.5. Ölüm Sigortası.....	132
4.2.3. Genel Sağlık Sigortası	134
4.2.4. İsteğe Bağlı Sigortalılık.....	136
SONUÇ.....	141
KAYNAKÇA	144
ÖZGEÇMİŞ.....	155

TABLolar LİSTESİ

- Tablo 1** : Özel Sigortalarla Sosyal Sigortalar Arasındaki Temel Farklar
- Tablo 2** : İşgücüne dâhil olmama nedenine göre işgücüne dâhil olmayanlar (%)
- Tablo 3** : Eğitim durumuna göre kadınların işgücüne katılma oranı(15+yaş) (%)
- Tablo 4** : Kadınların Yaş grubuna ve dönemlere göre işgücüne katılma oranı (%)
- Tablo 5** : kadınların Medeni duruma ve dönemlere göre işgücüne katılma oranı (%)
- Tablo 6** : Kentsel Alanlarda İşgücü Durumu (2004-2013)
- Tablo 7** : Kadınların işgücüne katılma ve istihdama katılma oranları
- Tablo 8** : Ücretli veya maaşlı olarak istihdam edilenlerin oranları ve sayıları
- Tablo 9** : Kısmi zamanlı çalışanların toplam istihdam içindeki payı (%)
- Tablo 10** : Kısmi zamanlı çalışma nedenleri, 2013 (%)
- Tablo 11** : Sosyal güvenlik kurumuna kayıtlılığa göre istihdam edilenler ve oranları
(Kadın)
- Tablo 12** : Kayıt Dışılık Oranı 2013
- Tablo 13** : Ücretsiz aile işçisi olarak istihdam edilenlerin oranları
- Tablo 14** : 5510 Sayılı Kanununun 4. Maddesi Kapsamındaki Zorunlu Sigortalı Kadın Oranları, 2013
- Tablo 15**: Yıllara göre isteğe bağlı sigortalılar

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AMKD	: Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ASPB	: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
BAĞ-KUR	: Esnaf Ve Sanatkarlar Ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu
ILO	: International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
KEİG	: Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi
KİT	: Kamu İktisadi Teşekkülü
KSGM	: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
OECD	: Organization for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
OYAK	: Ordu Yardımlaşma Kurumu
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

GİRİŞ

İnsanlar var olduklarından bu yana korunma ve güvende olma ihtiyacı duymuşlar ve bu ihtiyacın tedarikçisi önceleri kendileri sonra aileleri ve son olarak da refah devleti kavramının oluşmasıyla birlikte devlet olmuştur. Devletin sosyal güvenlik sağlaması ilk zamanlar belirli gruplar için olsa da daha sonra sosyal güvenlik uygulamaları tüm halkı kapsar hale gelmiştir. Refah devletlerinin zamanla hem kapsadığı alan hem de verdiği hizmetler genişlemiştir.

Bir sosyal güvenlik sisteminden beklenen, devletin yeniden dağıtım rolünü kullanarak, toplumsal yaşamda var olan eşitsizlikleri gidermesi ve vatandaşlarına özellikle güvenceye ihtiyaç duydukları yaşlılık hastalık doğum ve işsizlik gibi dönemlerde insan onuruna yaraşır bir yaşam sürmeleri için gerekli önlemleri alması ve gerekli hizmeti vermesidir (KEİG, 2008: 6). Bu durumda devletten beklenen geliri azaltıcı veya gideri arttırıcı durumlarda gelir ve bakım güvencesi sağlamasıdır.

Devletin sağladığı sosyal güvenlik sistemleri primli ve primsiz sistem olarak ikiye ayırdığında, sosyal sigortalar primli sistem içinde kabul edilmektedir. Türkiye'de sosyal güvenlik sistemine baktığımızda sigortacılık esasına dayandığını görmekteyiz (www.sgk.gov.tr). Sistemde kısa ve uzun vadeli sigortalı kollarında hizmet verilmekte olup, sigortalıların hangi hallerde ve miktarlarda yardım alacağı belirlenmiştir (www.sgk.gov.tr). Sosyal güvenlik sistemi SSS, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı şeklinde üçlü bir yapıdan oluşmaktaydı ancak 2006 yılında yapılan sosyal güvenlik reformu ile tek çatı altında 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile toplanmıştır (www.sgk.gov.tr).

Sosyal güvenlik sistemi kadınları toplumsal üretime katkıda bulunan bireyler olarak desteklememekte ve koruma altına almamaktadır (KEİG,2008: 6). Kadınlar baba ve kocalarına bağımlı onların himayesi altında sosyal güvenlik sistemlerinden yararlanabilmektedir (KEİG,2008: 6). Bu nedenle de bağımlı statü ile sağlanan haklar dar ve yetersiz kalmaktadır (KEİG,2008: 6).

Kadınların sigortalılık durumları işgücüne katılmaları ile doğrudan bağlantılı olup işgücüne katılma oranların düşük olduğu bilinmektedir. Kadınlar işgücü piyasasında yeterince var olamamakta ve bu nedenle sigorta primlerini ödeme olanağı olmadığından sisteme dâhil olamamaktadır. Kadınların kayıt dışı ve ev eksenli işlerde erkeklere oranlara çok daha fazla çalıştığı bilinmektedir. Bunun dışında gerek cinsiyetçi yaklaşımlar gerekse ataerkil yapı gereği kadının evde çocuk ve bakım hizmetleriyle ilgilenmesi gerektiği düşüncesi kadını eve hapsetmekte ve çalışmasının önünde engel oluşturmaktadır. Tüm bunların sonucunda kadın bağımlı hale gelmekte koca ve ya babaya muhtaç kalmaktadır.

Çalışmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmada Türkiye'de kadınların sosyal güvenlik sistemine hangi yollarla entegre olduğu ve hangi durumda sistem dışında kaldı üzerine bir literatür araştırması yapılacaktır. Var olan sosyal güvenlik sistemi, bu sistem içinde kadınların nasıl konumlandığı ve bunu sağlayan koşullar araştırılacaktır. Bunun için mevcut durum incelenecek, nitel ve nicel verilerden yararlanarak, bu veriler üzerinden Türkiye'de kadınların nasıl bir koruma düzeyine sahip olduğu tartışılacaktır. . Böyle bir çalışma, Türkiye'de kadınların sosyal güvenlik sistemi içindeki yerlerini tespit edeceği gibi, kadınların sosyal güvenlik sistemi tarafından daha kapsamlı bir şekilde korunması ve kadınların yaptıkları çeşitli gelir getirici aktivitelerin sosyal güvenlik sistemi tarafından görünür kılınmasına bir katkı sağlayacaktır.

Çalışmanın Yöntemsel Modeli ve İçeriği

Bu araştırmanın teorik inceleme şeklinde yapılması amaçlanmıştır. Araştırmada kullanılacak veriler, literatür taraması, kullanılarak elde edilecektir. Araştırma sonucunda Türkiye'de sosyal güvenlik kapsamında kadının nasıl yer aldığı anlaşılmalı ve aktarılmaya çalışılacaktır. Araştırmanın verileri nitel ve nicel tekniklere dayanarak ikincil verilerden toplanacaktır. Araştırmanın temel kaynağını ikincil veriler oluşturacaktır. Konu ana hatlarıyla aktarılacak ve tablolar ile desteklenecektir. Bu araştırma dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde refah devleti kavramı refah devletinin amaçları araçları ve modelleri incelenecektir. Refah devletinin tarihsel gelişimi ve Türkiye'de refah devleti kavramı ve bu kavramın ne ifade ettiği üzerine bir inceleme yapılacaktır. Bu bölümde Türkiye'nin refah devleti modellerinden hangisini benimsediği ve bunun gereği belirlemiş olduğu sosyal güvenlik sistemin özelliklerinin neler olduğu konusuna değinilecektir.

İkinci bölümde sosyal güvenlik kavramı amaçları araçları ve sosyal güvenlik sistemleri genel hatlarıyla aktarılacaktır. Türkiye'de sosyal güvenlik sisteminin tarihsel gelişimi kısaca aktarılacaktır. Sosyal güvenlik sistemi içinde var olan sosyal sigortalar ele alınarak kısaca sigorta kolları hak ve yükümlülükleri anlatılacaktır.

Üçüncü bölümde toplumsal cinsiyet ataerkillik cinsiyete dayalı iş bölümü gibi bir takım kavramlar açıklanacaktır. Bu kavramların kadının ekonomik ve sosyal hayatını nasıl şekillendirdiği üzerinde durulacak daha sonra kadının ailedeki konumuna değinilecektir. Refah devleti ve kadına bakış açısı ve nasıl şekillendiği aktarılacak son olarak Türkiye'de refah devleti ve toplumsal cinsiyet konu alınacaktır.

Dördüncü bölümde ise öncelikle kadınların işgücü piyasasındaki konumları ve sigortalılık ile ilgisi incelenecektir. Kadınların sosyal sigortalardan yararlanabilmesi noktasında işgücü piyasasına dâhil olmalarının önemi ve kadınların işgücü piyasalarındaki varlığı konu edinilecektir. Bölümün ikinci kısmında ise kadınların sosyal sigortalar sistemindeki varlıkları ve sosyal sigortalar sisteminde sağladıkları kazanımlar konu edinilecektir. Kadınların hangi koşullarda sigortalı oldukları ve sisteme dahil edildikleri sigorta kolları kapsamında eski ve yeni kanun karşılaştırması ile sosyal sigortalar sistemindeki yerleri incelenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

REFAH DEVLETİ KAVRAMI VE TÜRKİYE'DE REFAH DEVLETİ

Refah devletinin yapısı ve karakteri kadınların toplum içindeki konumunun ve erkeklere göre toplumsal kaynaklardan alacakları payın belirlenmesi açısından gayet önemli bir etkidir. Kadınların devletle ilişkisi, refah devletinin bir toplumda kadınları nasıl algıladığı ve onlara toplum içinde biçtiği rol üzerinde kurulmaktadır. Örneğin eğer refah devletinin yapısı kadınların ev kadını olduğu algısı üzerinden kurulduysa, devletin sağladığı hizmet ve yardımları kadınların genel olarak ev kadını olduğu varsayımı üzerine şekillenmekte ve devlet bu rolü yeniden yeniden üretmekte ve pekiştirmektedir.

Modern kapitalist toplumlarda vatandaşlık algısı çalışan birey olmak üzerine kurulduğundan ve otomatik olarak çalışan bireyin erkek olduğu varsayılmıştır. O nedenle erken dönemde vatandaşlar erkekler olmuş, kadınlar kamusal aktivitelerden dışlanmıştır. Daha modern zamanlarda ise kadınlar ev kadını olarak vatandaşlığın sağladığı hak ve yükümlülüklerden tarih boyunca dışlanmış ve bir nevi ikinci sınıf vatandaş olarak görülmüştür. Bu bakış açısının billurlaştığı sistem ise aile ücreti sistemi olarak tanımlanan toplumsal cinsiyet rejimi Batılı ülkelerde erkeklerin tam zamanlı çalıştıkları kadınların ise tam zamanlı ev kadını olduğu sistemdir. Bu sistem üzerine kurulan refah sistemlerinde kadınları sosyal yardım ve hizmetlere ailenin reisi olan erkekler- kocaları ve babaları- üzerinden ulaşmaktadır. Evrensel sistemlerde ise kadınlar da erkekler gibi refah devleti tarafından birey olarak tanımlanmakta ve genel olarak erkeklerle eşit hak ve yükümlülüklerle sahip olmaktadır. Bu sistemde kadınların sisteme eşit katılımı ise daha çok işgücü piyasasına geniş katılımları yoluyla sağlanmaktadır.

Refah devletinin yapısı, kurumlar ve işleyişi bir ülkede kadınların sosyal sigortalar sisteminde nasıl korunduğu, sisteme giriş hakları ve erkeklere göre konumlarını belirleyen temel etkenlerdendir. Bu nedenle bu tezin bu bölümünde refah devletine ilişkin kavramsal açılımlar sunulacaktır. Bu bağlamda, bu bölümde

refah devleti kavramı ve tarihsel süreci ele alınmıştır, ikinci kısımda da ise refah devleti kavramı Türkiye özelinde incelenecektir.

Türkiye'nin hangi refah modeline daha çok uyduğu modelin hangi kısmını nasıl uyguladığı ya da uygulamadığı tartışılacak Türkiye'de refah devletinin özelliklerine değinilecektir. Refah devletinin en önemli unsurlarından olan sosyal güvenliği sağlama amacı ve bunun Türkiye özelinde nasıl uygulandığı konu edilecektir. Amaç refah devletinin Türkiye'de nasıl uygulandığı ve tarihsel süreçte nasıl gelişim gösterdiğini anlamak ve tartışmaktır.

1.1. REFAH DEVLETİ: KAVRAM VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Refah Devleti Kavramı

"Terim, Başpiskopos Temple tarafından 1941 yılında ilk defa telaffuz edilmiştir. Bazı yazarlar ise, terimin 1934'te Oxford'lu Alfred Zimmem tarafından kullanıldığını, fakat 1940'da yazdığı "Citizen and Churchman" adlı kitabıyla Temple tarafından daha popüler hale getirildiğini vurgulamaktadır. Ancak, literatürde yaygınlaşması, 1942 yılında hazırlanan Beveridge Raporu ile gerçekleşmiştir." (Özdemir, 2007: 16).

Refah devleti politika ve yönetim aracıyla örgütlenmiş kamu gücünün piyasa güçlerini belirli alanlarda yönlendirmek üzere kullanıldığı devlettir (Gough, 2003: 1). Bu alanların ilkinin kişilere ve ailelere asgari düzeyde geliri garanti etmek oluşturmaktadır (Gough, 2003: 1). Kişileri ve aileleri karşılaştıkları sosyal risklerin - hastalık yaşlılık işsizlik gibi- etkisinden kurtarmak ve ya etkisini azaltmak için düzenlemelerde bulunmak diğer bir alanı oluşturmaktadır (Gough, 2003: 1). Son olarak refah devleti sosyal hizmetler çerçevesinde sınıf ve statü farkı gözetmeksizin bütün vatandaşlara en iyi standartları sağlamakla sorumludur (Gough, 2003: 1). Refah devleti olmanın koşulu, bireylerin en temel fonksiyonlarının sağlanmasıdır. Bunlardan en başta eğitim sağlık barınma gibi hayati öneme sahip olanlar gelmektedir (Seyidoğlu, 1999, Aktaran Kurşun, 2014: 79).

Refah devleti siyasi ve ekonomik yapıya müdahale ederek toplumsal adaleti sağlamakta ve eşitsizlikleri gidermektedir. Ekonomik yapı ve piyasa işleyişinden zarar gören kişileri koruma altına alarak zararın en aza indirilmesi ve etkilerini azaltılması için çaba göstermektedir. Bu koruma devlet tarafından yapıldığı için kanunlara uygun şekilde yapılmakta ve bunun için sosyal güvenlik hukukundan yararlanılmaktadır (Gökçek Karaca, 2014: 10).

Sosyal refahın sağlanabilmesi ve en üst seviyede olması için devletin aktif ve kapsamlı bir şekilde piyasa ekonomisine müdahale etmesi gerekmektedir. Refah devletinin amacı piyasa ekonomisinin başarısızlıklarını ve yetersizliklerini ortadan kaldırmak olmalıdır (Alp, 2009: 266).

Refah devletinin sınırları kişilere göre ve modellere göre değişebilmektedir (Gough, 2003: 1). Topluma verilen hizmetin yanında sosyal yardımlar ve sosyal sigortalar da refah devletinin araçları arasındadır (Gough, 2003: 1). Başkaca görüşlere göre ise eğitim barınma sağlık ve genel bir yaşam standardı sağlama görevi de refah devletine verilmiş bir görevdir (Gough, 2003: 1). Refah devleti, kötü ekonomik ve sosyal koşullar altında bulunan bireyleri, yapılan çeşitli düzenlemeler ve uygulamalarla, korumayı amaçlamakta ve bunu sosyal politikalar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir (Özdemir, 2007: 21).

Sosyal risk olarak adlandırılan bazı olayların sonucunda oluşan durumu onarma düşüncesi sosyal güvenlik kavramı ile bağlantılı olmakta ve sosyal güvenlik politikalarının temelini, oluşan risklerin bireyler üzerindeki etkisini azalma ve giderme uğraşları oluşturmaktadır (Güzel, Okur, Caniklioğlu, 2014, 3).

İnsanların yaşadığı olumsuz sosyal koşulları düzeltme olarak tanımlanan sosyal güvenlik kavramı refah devletinin başlıca unsurlarındadır (Özdemir, 2007: 87). Sosyal güvenlik, neredeyse tüm toplumlarda görülmekte ve bireyleri ilerde karşılaşabilecekleri risklerden koruma ve onlara güvenli bir gelecek için ekonomik bir güvence hizmeti sunma amacı taşımaktadır (Güzel, Okur, Caniklioğlu, 2014, 6).

Her türlü sosyal tehlike bireylerin ekonomik durumunu etkilemekte ve sosyal güvenlik bu tehlikelere maruz kalan bireylere ekonomik olarak güvence sağlayan bir sistem olmaktadır (Özdemir, 2007: 87). Bu tehlikelerin neler olduğu ILO' nün Sosyal Güvenliğin Asgari Normlarına İlişkin 102 Sayılı Sözleşmesinde belirtilmiştir. Bunlar; hastalık, analık, sakatlık, yaşlılık, iş kazası ve meslek hastalığı, ölüm, aile yardımı ve işsizlik olarak belirlenmiştir (ILO, 1952).

Günümüzde sosyal güvenlik gelişen refah devleti anlayışıyla birlikte bireyleri doğumdan ölüme kadar kapsar hale gelmiş ve bireylere insan onuruna yaraşır asgari bir yaşam standardı sağlayarak onları muhtaçlıktan kurtarmakta ve bireysel özlüklerinin sağlayıcısı olmaktadır (Özdemir, 2007: 88).

Hastalık doğum iş kazası iş göremezlik yaşlılık ölüm gibi nedenlerle ortaya çıkan ekonomik ve sosyal sorunlara karşı toplumun kamu tedbirleri ile kendini koruma altına alması sosyal güvenlik olarak adlandırılabilir (Güvercin, 2004: 89). Karşılaşılan sorunlar sonucu kişinin geliri azalmakta ve ya giderleri artmakta ya da çalışmadığı durumlar olabilmektedir (Güvercin, 2004: 89). Bu tür sorunlar bireyin geçici ve ya sürekli olarak gelirden mahrum kalmasına yol açabilmekte bu sebeple sosyal güvenlik politikaları ekonomik sosyal ve fizyolojik risklerin etkilerini azaltma temeline dayanmaktadır (Güvercin, 2004: 89). Sosyal güvenlik kapsamında çözülmesi gereken risklerin başında sağlık ile ilgili olanlar gelmektedir (Güvercin, 2004: 89). "Sağlıkla ilgili olup sosyal güvenlik programı çerçevesine giren asgari yararlanımlar şunlardır: Genel pratisyenlik bakımı (bazı ülkelerde ev ziyaretlerini de kapsar), Yataklı ve ayakta bakım veren uzman bakımı, Temel ilaçlar, Doğumla ilgili hizmetler ve gerektiğinde hastane hizmetleri ." (Güvercin, 2004: 89).

Refah Devletinin Tarihsel Gelişimi

Refah devletinin tarihsel gelişimine bakıldığında 20. Yüzyılın ortalarında zirveye çıktığı, 1970'li yıllarda ise liberal politikalar çerçevesinde dönüşüme uğradığı ve yapılanma sürecine girdiği söylenebilir (Sallan Gül, 2006: 259).

Sosyal koruma ve yardım toplumun içinde her zaman var olmuş ve çeşitli şekillerde karşılanmıştır (Özdemir, 2007: 176). Sosyal koruma şekilleri toplumun yapısının değişmesiyle birlikte farklılıklar göstermektedir (Özdemir, 2007: 176). Sosyal koruma önce yoksulluk yasaları ile başlamış daha sonra sanayi devrimiyle birlikte işçi sınıfına yönelik önlemler artmıştır. Daha sonra ise tüm toplumu kapsayacak bir hale gelmiştir (Özdemir, 2007: 176).

Refah devletinin kesin olarak nasıl hangi sebeplerde ortaya çıktığı bilinmemekte ancak dört döneme ayrılabilir (Özdemir, 2007: 177). Birinci dönem sanayi devrimi öncesi dönem (1880), bu dönemde toplumsal gereksinimler ve beklentiler çok fazla olmadığından kolayca karşılanabilmiştir (Özdemir, 2007: 177). Bu nedenle sosyal sorunlar ve sosyal yardımlaşma aile dini kuruluşlar ve gönüllülük esasına dayalı olarak yapılmıştır (Özdemir, 2007: 177). İkinci dönem (1880-1945), sosyal sigorta sisteminin oluşturulduğu çalışanların finansmanına zorunlu olarak katıldıkları sosyal sigorta kurumlarının koruması altında oldukları dönemdir (Özdemir, 2007: 177). Üçüncü dönem (1945-1975), refahın en üst seviyede yaşandığı dönem olup bu dönemde sosyal sigortalara ilave olarak devletin müdahalelerinin genişlediği ve gelirin devamlılığını sağlamanın ve yaşam koşullarını yükseltmenin amaç edinildiği görülmektedir (Özdemir, 2007: 178). Son olarak sınıflandırmaya giren dönemde (1975 sonrası) ise refah devleti krize girdiği ve yeniden yapılandırma arayışlarının başlamış olduğu dönemdir (Ekin, vd., 1999 Aktaran Özdemir, 2007: 178). Aşağıda başlıklar altında bu dönemlere kısaca değinilecektir.

1.1.1. Sanayi devrimi öncesi (1880 öncesi)

Bu dönemde toplumsal gereksinimler ve beklentiler az olduğundan karşılanması da kolay olmaktadır (Özdemir, 2007: 178). Sosyal sorunların çözümü aile tarafından, dini kuruluşlar, gönüllü kuruluşlar veya meslek birlikleri tarafından çözülmüştür (Sallan Gül, 2006: 261). Devlete bu dönemde çok fazla gerek duyulmamış ve devlet sosyal sorunların çözümünde etkili olmamıştır (Özdemir, 2007: 178).

Toplumsal yardımlaşma orta çağda kilise tarafından övülmüş zenginin fakire yardım etmesi gerektiği ve servetini sosyal yardım amaçlı kullanması gerektiğini öğütlemiştir (Özdemir, 2007: 179). Daha sonraki dönemde ise devlet müdahalelerde bulunmaya özellikle yoksullukla ilgili yasalar çıkarmaya başlamıştır (Çalışkan,2001, Aktaran Özdemir, 2007: 179).

Bu dönemde, felsefî düşüncede de birtakım değişimler yaşanmaya başlanmıştır. Örneğin, Montesquieu, "Esprit des Lois" adlı eserinde, "sokakta dağıttığımız sadaka ile Devletin yükümlülüğü yerine getirilmiş olmaz. Devlet, tüm vatandaşlara belirli bir güvence sağlamak; yiyecek, elbise vermek ve sağlığına aykırı olmayacak bir yaşam düzeyi hazırlamakla yükümlüdür" demektedir (Güzel, Okur, 1990, Aktaran Özdemir, 2007: 179).

Devlet tarafından çıkartılan ilk yasalar hak etme temeline dayalıydı ve askerler bu hizmetlerden yararlanabiliyorlardı (Greve 1998, .Aktaran Özdemir, 2007: 180). Daha sonra tüm toplumu kapsar hale gelmiştir. İngiltere'de 1601 yılında kraliçe Elizabeth tarafından çıkartılan "Yoksulluk Yasası" asker dışında toplumun belirli kısmına destek sağlanan ilk yasa olarak alınabilir (Özdemir, 2007: 180).

1.1.2. Modern Refah Devletinin Doğuşu (1880- 1945)

Temelleri Bismark'ın sosyal güvenlikle ilgili yaptığı çalışmalarla atılmış olan refah devleti tam anlamıyla II. Dünya Savaşından sonra gelişmeye başlamıştır (Özdemir, 2007: 182). Bismark'ın sonrasında 1891 yılında Danimarka ve 1898 yılında Yeni Zelanda sosyal güvenlikle ilgili düzenlemeler yapmıştır (Özdemir, 2007: 182). Daha sonra 1908 yılında İngiltere'de hazırlanan Beveridge Raporu ile yapılan düzenlemeler önem kazanmıştır (Dilnot,2003, Aktaran Özdemir, 2007: 182). Yapılan reformlar I. Dünya Savaşı nedeniyle durma noktasına gelmiş ancak savaş sonrası canlanarak tekrar önem kazanmıştır (Özdemir, 2007: 183).

Refah devletinin doğuşuna neden olan birçok etken vardır (Özdemir, 2007: 185). Bunlardan en önemlisi sanayi devriminin yaşanması ve değişen yaşam koşullarıdır (Özdemir, 2007: 185). Sanayi devrimi ile yeni bir dönem başlamış üretim ilişkileri değişmiş ve toplumsal düzeni de etkilemiştir (Özdemir, 2007: 185). Değişen yaşam tarzı ve üretim tarzı toplumsal ihtiyaçları farklılaştırmış ve sosyal açıdan çözülmesi gereken sorunlar artmıştır (Özdemir, 2007: 185). Bu durum refah devleti gelişimini hızlandırmıştır (Özdemir, 2007: 185). Sanayileşmenin dışında kapitalist üretim tarzı, ekonomik boyutlu değişimler, kentleşmenin ve ücretli çalışmanın artması, işçi sınıfının siyasal bilinç kazanması ve demokratikleşme süreci refah devletinin gelişmesinde önemli rol oynamıştır (Özdemir, 2007: 185).

Özellikle sanayileşme, eski dönemin sosyal kurumları olan aile, hayır kurumları ve diğer yardım örgütlerinin yetersiz kalmasına, bunların yerine bu tür gereksinimleri karşılayacak yeni kurumların doğuşuna yol açmıştır. Çünkü geleneksel sosyal yardım kurumları, kentlerde yığılan çalışanların iş kazaları ve sağlık bakımları gibi gereksinimlerine cevap verememiştir (Koray, 2003, Aktaran Özdemir, 2007: 185).

1.1.3. Refah Devletinin Altın Çağı (1945- 1975)

Refah devletinin bugünkü haline gelmesi ve altın çağ olarak adlandırılan dönemi yaşaması II. Dünya Savaşından sonra olabilmıştır (Özdemir, 2007: 198). II dünya savaşı ve öncesi yaşanan 1929 buhranı refah devletine duyulan ihtiyacı daha da arttırmıştır. Ülkeler liberal ekonominin yarattığı durumu refah devleti önlemleri ile sınırlamaya çalışmıştır (Özdemir, 2007: 189). Yeni oluşan işçi sınıfı ve sermaye arasındaki uyuşmazlığı çözmek için refah devleti bir araç olarak görülmüştür (Özdemir, 2007: 184).

Gelişmiş Avrupa ülkeleri II. Dünya savaşı sonrası emek ve sermaye arasındaki çatışmayı gidermek için demokratik bir şekilde her ikisinin de kurumsallaşmış temsilcilerine devletin karar verme organları içinde yer vermiş ve bu şekilde güçlü bir refah devleti sistemi oluşturmalarıdır (Koray, 2003, Aktaran Özdemir, 2007: 184). Devlet emek ve sermaye arasında hakem görevi üstlenmekte

sermaye karşısında güçsüz olan emeği ve korunmaya muhtaç diğer kesimleri korumayı ekonomiden yeterli düzeyde pay almalarını sağlamayı amaçlamaktadır. Bunun yanında sermaye için gerekli olan ekonomik büyüme ve verimliliğin artırılması, toplumsal barış ve uzlaşmanın sürdürülmesi ve güvence altına alınması amaçlanmaktadır (Koray, 2003, Aktaran Özdemir, 2007: 184). Sistem sermaye ile ekonomik büyümenin, emek ile ise, toplumsal uzlaşma ve gelişimin sağlanması temeline dayalıdır (Koray, 2003, Aktaran Özdemir, 2007: 184).

II. Dünya Savaşı sonrasında dünya piyasaları çökmüş, birçok ülke ekonomik faaliyetlerini sürdürmede sıkıntıya düşmüş uluslararası rekabete katılamaz hale gelmiştir ve kendi ekonomik sınırları içinde kalmayı seçmişlerdir (Özdemir, 2007: 199). Bu dönemde artan oranlı verdiler alınarak kamu hizmetleri finanse edilmiş ve gelirin yeniden dağıtımı sağlanmıştır (Özdemir, 2007: 199). Bu şekilde refah devletinin başlıca amaçlarından olan sağlık eğitim işsizlik ve sosyal güvenlik alanlarında gerekli düzenlemeler yapılabilmıştır (Özdemir, 2007: 199). Tam istihdam ve sosyal güvenlikte eşitlik sağlanmaya yönelik çalışmalar başlamıştır (Özdemir, 2007: 199). Hemen hemen her ülkede refah devleti uygulamaları amacına uygun bir şekilde işlerlik kazanmıştır (Özdemir, 2007: 199).

Bu dönemde Bazı uluslararası sözleşmeler, tavsiye kararları ve önemli kuruluşların bildirgeleri de refah devletinin gelişmesini olumlu yönde etkilemiştir. Bunların başta gelenleri: Atlantik Paktı, Filadelfiya Bildirgesi, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Avrupa Sosyal Şartı, Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi Ve Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 102 Sayılı Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Sözleşmesi yer almaktadır (Ekin, vd., 1999, Aktaran Özdemir, 2007: 199).

Bu dönemde genel itibariyle kadın istihdamı artmış ve aile yapısı değişmiş, kamu harcamaları artmış bütçe açıkları sürekli hale gelmiş ve bireyler devletten daha çok hizmet talebinde bulunur olmuştur (Özdemir, 2007: 200). İşgücü yaşlı hale gelmiş ve toplam istihdam da artmıştır. Dönemin en belirgin özellikleri artan vergi oranları, genişleyen refah hizmetleri ve toplam istihdamın artması olmuştur (Özdemir, 2007: 200).

1.1.4. 1975 Sonrası Refah Devleti

Refah devleti altın çağın ardından bir düşüş dönemine girmiştir (Erdal, 2012: 82). Bu dönemde refah devletinin etkinliği azalmış ve aslında en etkin olduğu dönemin ardından düşüşe geçmiştir (Erdal, 2012: 82). Refah devletinde yaşanan bu zayıflama döneminin nedenleri yaşanan petrol krizleri, stagflasyon ve Bretton Woods sisteminin çökmesidir (Erdal, 2012: 82). Bu sistem "Refah devletinin yükseliş döneminde uluslararası ekonomi Bretton-Woods sistemi ile yönetilmiş ve bu çerçevede az gelişmiş ülkelere önerilen kalkınma stratejisi "planlı kalkınma" ekseninde ele alınmıştır. Uluslararası iktisadi kuruluşlar aracılığıyla az gelişmiş ülkelere fon aktarımı için, o ülkelerin iktisadi planlama sürecine geçişi bir ön şart olarak benimsenmiştir." (Barbaros ve Karatepe, 2009, Aktaran Erdal, 2012: 82). Bunun yanı sıra Keynesyen iktisat artık yetersiz olmakta ve bireylerin devletten giderek artan beklentileri karşılanamamaktadır. Refah devleti mali bir krizle karşı karşıya kalmış ve bunun aşılması için çalışmalara başlanmıştır (Powell ve Hewitt, 2002, Aktaran Erdal, 2012: 82).

Refah devletlerinin kamusal harcamaları finanse etmek için vergileri kullanması bu dönemde vergi oranların oldukça fazla artmasına neden olmuştur (Erdal, 2012: 83). Bu dönemde artan vergilerin yanı sıra bütçe açıkları da artmıştır ve bütçe denkliliği sağlanamamıştır. Yüksek işsizlik enflasyon ve vergilerin sürekli artması mali krizlere yol açmış yatırım ve tasarruf oranları da olumsuz etkilenmiştir (Erdal, 2012: 83-84).

Refah devleti uygulamaları kapsamında sosyal güvenliğe ilişkin harcamalar bulunmakta ve sosyal harcamalar kamu harcamalarının önemli bir kısmını oluşturmaktadır (Bilen, Tez, sf.135 Aktaran Erdal, 2012: 85). Ancak devletin sosyal risklere uğrayan kişilere yaptığı gelir transferleri kime ve neden verildiği bilinmediğinden ve artarak bir harcama türüne dönüştüğünden refah devletinin altın çağının sona ermesine sebep olmuştur (Bilen, Tez, sf.135 Aktaran Erdal, 2012: 85).

1.2. REFAH DEVLETİNİN ÖZELİKLERİ

Refah devletinin kavram olarak daha iyi anlaşılması için, birey, ekonomi, hukuk düzeni ve siyasal yapı ile nasıl bir ilişki içinde olduğu ve nasıl bir yaklaşım sergilediğini belirlemek gerekmektedir. Bunun sonucunda refah devletinin özellikleri ortaya çıkacaktır.

1.2.1. Refah Devleti ve Birey

Toplum olarak birada yaşamanın türediği zamandan bu yana çeşitli sorularda oluşmuştur. Bu soruların temeline birey ve devletin hangisinin diğeri için var olduğu ve önemli olduğu gelmektedir (Erdal, 2012: 22).

Bu sorulara cevap olarak, refah devleti, bireyi toplumun temeli olarak kabul eder. Devletin amacı bireye hizmet etmek ve ona maddi ve manevi açıdan gelişimini sağlayacak imkânları sunmaktır. Bireyin hak ve özgürlükleri, devletin ya da toplumun amaçları uğruna feda edilemez, devlet sahip olduğu yetkileri, siyasi ya da ekonomik iktidarını değil, bireyi ve böylece toplumu daha güçlü hale getirmek için kullanır (Aktan ve Özkıvrak, 2009, Aktaran Erdal, 2012: 23).

1.2.2. Refah Devleti Ve Hukuk Anlayışı

Toplumun huzur ve barış içinde olabilmesi adaletin ve eşitliğin sağlanabilmesi için hukuk kurallarının varlığı zorunludur. Hukuk kuralları birey ve devlet arası ilişkileri düzenlemektedir (Erdal, 2012: 26). Refah devleti düzenleme müdahale ve yeniden dağıtma görevlerini yaparken hukukun üstünlüğü ilkesine uygun bir şekilde yapmaktadır (Erdal, 2012: 26).

Hukuk devleti, her eylem ve işlemi hukuka uygun, insan haklarına saygı gösteren, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, Anayasa'ya

aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, hukuku tüm devlet organlarına egemen kılan, Anayasa ve hukukun üstün kurallarıyla kendini bağlı sayıp yargı denetimine açık olan, yasaların üstünde yasa koyucunun da bozamayacağı temel hukuk ilkeleri ve Anayasa bulunduğu bilincinden uzaklaştığında geçersiz kalacağını bilen devlettir.” (Kuzu, 2010, Aktaran, Erdal, 2012: 27).

1.2.3. Refah Devleti Ve Siyasal Yapı

Refah devleti kavramı siyasi boyutta ele alındığında öncelikli olan bireyin toplumda tam anlamıyla özgür olması gerektiğidir (Göze 2009, Aktaran Erdal, 2012: 26). Birey kendi geleceğini kendi kararları ile belirleyebilmelidir (Göze 2009, Aktaran Erdal, 2012: 26). Bireyin serbest rekabet ortamı ve serbest mülkiyet hakkının bulunduğu ve tüm ekonomik ve sosyal baskılardan uzak bir şekilde ve insan onuruna yakışır biçimde özgür olması gereklidir ve bu ortamın devlet tarafından sağlanması gereklidir (Göze 2009, Aktaran Erdal, 2012: 26). Bu unsurlar müdahaleler hariç olmak üzere liberal demokrasilerde de bulunmaktadır (Göze 2009, Aktaran Erdal, 2012: 26).

"Buradan hareketle refah devletinin rejimi demokrasidir. Esas itibariyle refah sunumu demokrasi ile beraber gelişmiştir. Refah devletinde, liberal devletin siyasal iktidar anlayışı, siyasi temsil, eşit ve genel oy hakkı, kuvvetler ayrılığı, vb. kurumları korunur. İktidarın sahibi halktır. Halkın, halk için halk tarafından yönetimi esastır. Bununla birlikte, devlet, yeni görevler ve işlevler üstlenmekte; demokratik kuralların sosyal ve ekonomik hayatta da geçerli olması için çaba harcamaktadır" (Aktan ve Özkıvrak, 2009, Aktaran Erdal, 2012: 26).

1.2.4. Refah Devleti ve Ekonomik Düzen

Refah devleti ekonomik düzeni piyasa ekonomisine dayanmaktadır. Bireylerin hakları yasalarla güvence altına alınmıştır (canaktan.org). Özel

girişimcilik serbesttir ancak devlet kamu hizmetlerini sürdürmeye devam eder (canaktan.org). Refah devletinin ekonomik hayata müdahalesi belli biçimlerde ortaya çıkar. Bunlar, vergileme, düzenleme, fiyat sübvansiyonu, gelir transferi ve kamusal üretimdir (canaktan.org). Piyasa ekonomisi, serbest piyasa ve sosyal eşitliğe dayanmaktadır (canaktan.org).

Piyasa ekonomisinin aksaklık gösterdiği durumlarda yetersiz kaldığı veya başarısız olduğu durumlarda devlet tamamlayıcı rolü ile taraflar arası yerini almalıdır (canaktan.org). Piyasa ekonomisi asıl olandır ve devlet zorunlu hallerde müdahale etmelidir (canaktan.org). Ancak devletin diğer taraflardan farklı olarak bir takım görevleri bulunmaktadır (canaktan.org). Bunların başında etkin rekabetin sağlanması için rekabet hukukunun oluşturulması ve rekabetin teşvik edilmesi gelmektedir (canaktan.org). Bunun sonucu olarak haksız rekabetin önlenmesi maddi istikrarın sağlanması ve özel mülkiyetin güvence altına alınması ve korunması gereklidir ve ayrıca sosyal adalet, sosyal eşitlik ve sosyal güvenliği sağlayacak yasal ve kurumsal düzenlemeler yapılmalıdır (canaktan.org). Burada önemli nokta devletin müdahale ederken piyasa sisteminin işleyişini ve sisteminin bozmaması gerektiğidir (canaktan.org).

1.3. REFAH DEVLETİNİN AMAÇLARI

Refah devletinin başlıca amacı yoksullukla mücadele etmek ve eşitsizlikleri gidererek, gelir dağılımında adaleti ve sosyal uyum ve barışı sağlamaktır. Bunların dışında da refah devleti kendine birçok amaç edinmiştir. Bunları kısaca açıklayacak olursak öncelikle yoksulluktan başlamak gerekir.

Yoksulluk refah devletinin doğuşu ve hatta öncesinde toplumları ilgilendiren başlıca toplumsal sorunlardan biri olmuştur (Erdal, 2012: 33). Yoksullukla mücadele ve yoksulluğun giderilmesi bu nedenle önemlidir (Erdal, 2012: 33). Kapitalizmin ortaya çıkmasıyla beraber tarımsal üretim boyut değiştirmiş, tarımdan geçimini sağlayan insanlar artık tarımsal üretim yapamaz olmuştur (Erdal, 2012: 33). Bunun sonucu kentlere göç başlamış ve aile düzeni

ekonomi ve toplumsal düzen köklü bir değişime uğramıştır (Erdal, 2012: 33). Bunun yanı sıra 1929 Buhranı ve sonrasında II. Dünya savaşı var olan yoksulluğu daha da arttırmıştır (Erdal, 2012: 33).

Önemli bir sorun haline gelen yoksulluk sorunu için refah devleti çözüm olarak, yoksulluk sınırı kavramını geliştirmiştir. Buna göre bireylerin gelir düzeyi belirlenen sınırın altına düşmemelidir (Erdal, 2012: 34).

Refah devletinin amaçlarından biri de bireylere eşit ve yaşanabilir bir hayat imkânının verilmesidir. Eşitliğin sağlanması öncelikle devlet önünde eşitlik koşulunun sağlanması ile başlamaktadır. Refah devleti var olan eşitsizlikleri aşmak ve fırsat eşitliği sağlamak için hukuki eşitliğin yanı sıra gelir dağılımında da eşitliği ve adaleti sağlamakla görevlidir ve bunu kendine amaç edinmiştir. Bireylerin yaşam koşullarını iyileştirmek ve her hangi nedenle ortaya çıkan sorunlar karşısında onları korumak için, sağlık işsizlik sigortaları ve benzeri uygulamaları kullanmaktadır. Bunu yanı sıra eşitsizlikleri gidermek için gelir transferi ve sosyal hizmetler ve yardım sistemlerini devreye sokmaktadır (Erdal, 2012: 34-35).

Refah devletinin diğer bir amacı da gelir dağılımında adaleti sağlamaktır. Gelir dağılımında adaletin sağlanması yoksulluğu azaltıcı ve eşitlik sağlayıcı bir sonuç getirecektir. Bireyler herhangi bir olumsuz durum karşısında geçimlerini sağlayacak geliri elde edemez hale gelebilmektedirler. Bu durumda devlet bu bireylere gelir transferi yoluyla gerekli hizmeti sunmaktadır, toplumsal huzuru ve barışı sağlamakta gelir dağılımını adaletli hale getirmektedir (Güneş, 2010, Aktaran Erdal, 2012: 38).

"Refah devletinin temel amaçlarından ve sosyal gelişmenin vazgeçilmez unsurlarından olan sosyal dengenin amacı; gelir dağılımındaki adaletsizliği mümkün mertebe azaltarak sosyal hizmetlerden yararlanma ve iktisadi imkanlara ulaşabilmekte ortaya çıkan farkları asgariye indirmek, başta yardıma ve bakıma muhtaç insanlar olmak üzere bütün alt gelir gruplarının sosyal gelişmelerini ve kişilik

gelişmelerini sağlamak ve eşit fırsat ilkesine uygun olarak daha yüksek bir hayat seviyesine kavuşmasına yardımcı olmaktır." (Erdal, 2012: 39).

Refah devleti ekonomik istikrarı da hedefleri arasında bulundurmaktadır. Tam istihdamın sağlanması işsizliğin önlenmesi ve ekonomik büyümenin sağlanması refah devletinin amaçları arasında yer almaktadır. Refah devleti emek ve sermaye arasında çıkabilecek uyuşmazlıkları çözmeye etkin bir rol oynamaktadır. Kapitalizmle birlikte orta çıkan işçi sınıfı beraberinde birçok toplumsal sorunu da getirmiştir. Buların başında iş kazaları ve meslek hastalıkları bulunmaktadır. Refah devletinin sosyal güvenlik içerisinde en başta önlemini aldığı ve devlet güvencesi sağladığı alan da iş kazaları ile ilgili sigortalardır. Bunun devamında işsizlik sigortaları gelmektedir.

1.4. REFAH DEVLETİNİN ARAÇLARI

Refah devleti yukarıda bahsedilen amaçlara ulaşabilmek için bazı araçlar kullanmaktadır. Bu araçlar kamu harcamaları, kamu gelirleri, fiyat kontrolleri, Regülasyonlar ve sosyal politika araçları olmaktadır (Erdal, 2012: 44).

"Refah devleti uygulamalarında amaçlara ulaşmada en etkili araçlardan biri kamu harcamalarıdır. Kamu harcamaları, kamu tüzel kişilerinin siyasi otoritelerini ve genel egemenlik haklarını kullanarak yaptıkları harcamalar (Devrim, 1999, Aktaran, Erdal, 2012: 47) şeklinde tanımlanabilir. Bu harcamalar, harcamayı gerçekleştiren kuruma göre geniş anlamda değerlendirildiğinde; merkezi ve yerel yönetimlerin, iktisadi devlet teşekküllerinin ve sosyal güvenlik kuruluşlarının gerçekleştirdiği harcamalar toplamı ile toplum için faydalı hizmet gören kurumların ödemelerini, vergi muafiyet ve indirimlerini, özel kişilerin kamuya yaptıkları yardım ve bağışların toplamını içeren geniş bir kavram ortaya çıkmaktadır." (Erdal, 2012: 47).

"Refah devleti uygulamalarında transfer harcamaları, özellikle sosyal transfer harcamaları, gelirin zenginlerden fakirlere doğru yeniden dağılımını sağlamada en etkili araçlardan biridir. Ancak, bu, vergi yükünün adil dağılımı ve sosyal transfer harcamalarından yararlananların düşük gelirli kesim olması ile mümkün olabilir. Benzer durum, bedelsiz sunulan ve vergilerle finanse edilen ulusal sağlık hizmetleri ve zorunlu temel eğitim için de söz konusu olmaktadır." (Erdal, 2012: 48).

Refah devletinin gerekli müdahaleyi yapabilmesi ve amaçlarına ulaşabilmesi için kamu gelirleri hayati öneme sahip olmaktadır. Kamu gelirleri devletin çeşitli kurumlarından sağlanan hizmet karşılığı ödenen karşılıklar ile toplanır. "Bunlar: vergiler, harçlar, resimler, şerefiyeler, parafiskal gelirler (vergi benzeri gelirler), mülk ve teşebbüs gelirleri, borçlanma gelirleri, fonlar, para basmaktan doğan gelirler vb. sayılabilir."(Erdal, 2012: 49). Kamu gelirleri yine kamu harcamalarına dönüşerek bu şekilde hizmet sunulmaktadır. En önemli kamu gelirini vergiler oluşturmaktadır (Erdal, 2012: 49).

Refah devleti belli kurallar koyarak ekonomiye müdahale eder ve düzenler bu regülasyon kavramı ile adlandırılmaktadır. Amaca ulaşmak için bir takım düzenlemelerin olması gerekmekte bu da öncelikle ekonomik alanda olup sonrasında diğer alanlara da uygulanabilmektedir. Ekonomide bazı tekeller oluşturma kotalar koyma çalışma hayatına ve vergilendirmeye yönelik düzenlemeler getirme ekonomik regülasyonun örneklerindedir. Fiyat kontrolleri de bunun içinde ele alınabilecek diğer bir başlıktır. Özellikle ücret konusunda gerekli müdahaleleri yaparak emek kesimini korumayı amaçlamaktadır. Satılan mal ve hizmet fiyatları döviz kurları ya da kira fiyatları ise diğer fiyat düzenlemeleri arasında gösterilebilir (Erdal, 2012: 44-45).

Sosyal politika araçları sosyal sigorta, sosyal yardım sosyal hizmet ve sosyal tazminden oluşmaktadır. Sosyal sigorta önceden ödenen primlere ya da katlı paylarına dayanmakta olup önceden belirlenmiş bir şartın oluşması ile kişilere sağlanan gelir olarak tanımlanabilir. Koruma altına alınan riskler ise kaza hastalık iş

kazası meslek hastalığı işsizlik ve ölüm olarak sıralanabilir (Erdal, 2012: 50-51). Sosyal yardımlar ise muhtaçlık esasına dayanır ve kısa sürelidir. Devamlılık göstermez muhtaçlığın ortan kalması ile son bulur ve amaç muhtaçlığı oradan kaldırmak kişinin kendi yaşamını idame ettirebilmesini sağlamaktır. Sosyal hizmetler maddi bir fayda sağlamaktan çok hizmet sunma amacı taşır ve bu hizmetler sosyal boyutlu olmaktadır (Erdal, 2012: 51-52). "Sosyal tazmin; devletin sorumluluğunda olan faaliyet ve işlemlerden dolayı zarara uğrayanların zararını karşılamaya yöneliktir. Diğer bir ifade ile kamu görevlisi veya sivil kişilerin görev yaptıkları sırada karşılaşılabilecekleri zararlara ilişkin olarak maddi yardım veya sağlık yardımları verilmesini amaçlamaktadır ya da belirli risk halleri için önceden yasa ile belirlenen faydalar, uğranılan zararın karşılığıdır." (Sözer, 1994, Aktaran Erdal, 2012: 52).

1.5. REFAH DEVLETİ MODELLERİ

"Modem refah devletleri ile ilgili çağdaş çalışmalar 1970'lerde başlamıştır. Tarih, politika, ekonomi, sosyoloji gibi değişik bilim dallarında uğraş veren araştırmacılar, bazı ülkelerdeki sosyal politikaların kökeni ve gelişimi ile uzunca süre ilgilenmişler ve bununla ilgili birçok eserler vermişlerdir. II. Dünya Savaşı sonrası dönemde, refah devleti konularında bir dizi ufuk açıcı çalışmalar yapılmıştır. 1970'lere gelindiğinde ise, bu konunun teorik boyutları ortaya çıkmaya başlamıştır. Aslında, refah devletleri ile ilgili ilk teorik yaklaşımlar daha önceden bazı kişilerce yapılmıştır, sonraki çalışmalar bunların yeniden keşfi mahiyetinde olmuştur." (Özdemir, 2007: 121).

"Refah devletleri incelendiğinde, uygulamada birbirinden farklı kriterlere dayalı olarak geliştikleri görülmektedir. Yapılan çalışmalara göre, gelişmiş ülkeler, sosyal gelişmişlik (refah hizmetleri) açısından, belirli nitelik ve kriterlere göre sınıflandırılmış farklı refah devleti kategorilerine girmektedir. Gerçekten, bu ülkelere ve bunların ekonomik ve sosyal gelişimlerinin karmaşıklığına bakıldığında, farklı refah devletlerinin neden ve nasıl geliştiği açıkça görülmektedir. Bu yüzden, bu konu üzerinde düşünürken hiç unutulmamalıdır ki, ekonomik, politik ve kültürel koşullara

bağlı ulusal farklılıklar hep var olmuş (hâlâ vardır) ve bu farklılıklar refah rejimlerinin gelişimi üzerinde bir etki doğurmuştur. Yine bu durum, niçin çok sayıda refah devleti sınıflandırmasının olduğunu ve refah devleti ile ilgili sayısız yorumların bulunduğunu da açıklamaktadır." (Greve, 1998, Aktaran Özdemir, 2007: 124-125). "Dolayısıyla bütün bu hususlar, çok sayıda ve farklı türlerde refah devleti türleri / modelleri / rejimlerini ortaya çıkarmıştır. Refah rejimleri, neredeyse her bir ülkede birbirinden oldukça farklıdır." (Özdemir, 2007: 125).

"Refah devletlerini gruplandırmada başvurulacak temel klasik kaynakların başında, Esping-Andersen'in oldukça ünlü olan iki çalışması gelmektedir. Şimdi klasik hale gelen ilk kitabında, Esping-Andersen 3 tür refah rejimi ayrımı yapmaktadır. Liberal refah modeli (ABD, İngiltere), muhafazakâr veya Kıta Avrupası refah modeli (Fransa, Almanya, Belçika) ve sosyal-demokratik veya İskandinav refah modeli (İsveç, Danimarka)." (Özdemir, 2007:131).

1.5.1. Liberal Refah Modeli

Liberal refah devleti, aynı zamanda Kalıntı Refah Devleti ve Anglo-Sakson Refah Devleti olarak da adlandırılmaktadır. Piyasa üstünlüğü ve bireysellik temeline dayanmaktadır. Vatandaşlara sağlanan yardımlar gelir testine dayanmakta ve asgari düzeyde kalmaktadır. Yapılan gelir testi ile muhtaçlık belirlenirken aynı zamanda kişiler damgalanmaktadır. Gelir transferleri, yapılan yardımlar ve sosyal sigorta planlamaları en düşük seviyededir. ABD Kanada Avustralya modelin başlıca uygulayıcısı ülkelerdir. İngiltere ve Yeni Zelanda ise modeli kısmen uygulayan ülkelerdendir (Özdemir, 2007: 134).

Sosyal hakların ediniminde devlet son mercii olarak görülmekte bu durum yapılan sosyal yardımları da en aza indirmektedir. Yapılacak yardım en muhtaç kesime yapılmakta, muhtaçlığın belirlenmesi için gelir testine başvurulmaktadır. Sosyal yardımlar bu şekilde yapılırken, sosyal sigorta sisteminin sağladığı yararlar da oldukça azdır (Özdemir, 2007:135).

"Bu ülkelerde devlet, İskandinav ülkelerinde olduğu gibi, ne tam istihdam amacına sahiptir, ne de muhafazakâr ülkelerde olduğu gibi, sosyal sorunlarla karşılaştığında tazmin etme\ gidermeyi öngörmektedir. Devlet her yol tüketildikten sonra hâlâ sosyal sorunu gideremeyenlerin başvuracağı bir son çare, bir telafi merciidir." (Bilen, Aktaran Özdemir, 2007:135).

Liberal refah modeli benimsenen ülkelerde özel sektör istihdamı kamu sektörü istihdamına göre daha yüksektir. Düşük düzeyde vergi oranları uygulanmaktadır. Çalışan kesimime bakıldığında, sendikaların pazarlık gücünün zayıf olduğu görülmektedir. Sosyal refah harcamalarının sınırlı olması sebebiyle minimum gelir garantisi sağlanmaktadır. Ücretler ya çok yüksek ya da çok düşük olmaktadır. Bunun sonucunda gelir dağılımı adaletsizliği ortaya çıkmakta, işsizlik ve yoksulluğu beraberinde getirmektedir (Özdemir, 2007: 135).

İmkânlar temelde sadece muhtaç konumdakileri kapsamaktadır. Genel ve kapsayıcı bir sosyal müdahale mevcut olmamaktadır. Sosyal hakların sağlanması yönünde piyasaya müdahale yapılmamakta, vatandaşların sosyal haklarını piyasadan bizzat karşılamaları beklenmektedir. Piyasanın sağladığı özel refah önlemleri devlet stratejisi olarak teşvik edilmekte, devlet piyasa aksaklıklarını gidermede sınırlı bir rol üstlenmektedir. (Erdal,2012: 92).

Sağlık hizmeti dışında diğer hizmetler sağlanırken muhtaçlık esas alınmakta ve sadece muhtaç durumda olanlara yarar sağlanmaktadır. Bu yaklaşım kalıntı refah devlet yaklaşımı olarak adlandırılmaktadır. Gelir testinin zorluğu nedeniyle yarar sağlayamayan kesimler özel refah piyasasına yönelmeye teşvik edilmektedir (Özdemir, 2007: 136).

İngiltere özeline bakacak olursak koruma düzeyi oldukça sınırlıdır. Ancak bunun yanı sıra ortalama sosyal harcamalar yüksektir. Devletçe sağlanan genel sağlık

hizmetleri bütün nüfusu kapsayacak şekildedir. Devlet son çare olarak görülmektedir(Özdemir, 2007:136).

"Ancak, İngiliz refah devletinin kurumsal mantığı, diğer Sosyal Avrupa türlerinden farklıdır. "Beveridge" tarzı yararların düz-oranlı yapısı ve bunlarda kapsam açısından gözlenen kaçaklar, 1980'ler boyunca muhafazakâr hükümetlerin sosyal korumanın sinsice kalıntısallaşmasını (yani devletin en son çare olarak başvurulacak bir kurum haline gelmesini) ve düşük ücretli düşük nitelikli işlerin genişlemesini desteklemelerine yol açmıştır. Evrensel yararlar erimeye terk edilmiş, orta sınıflar devletçe yürütülmeyen özel sigorta sektörüne (örneğin emeklilik aylıklarında) yönlendirilmiş ve gelir testine (araştırmasına) dayalı yararlar önemli oranda artırılmıştır. Düşük ücretli işçilerin gelirlerine ek olarak da ücret destekleri ortaya çıkmıştır. Evrensel desteğin erimesi, diğer Avrupa ülkelerinin karşılaştıkları maliyet problemlerine bir çözüm olarak kabul edilmiştir. Ücret desteği, özel istihdamda genişlemeyi (özellikle hizmet sektörü) beslemiştir. Ancak, eşitsizlik ve yoksulluk düzeyleri de son derece artmıştır."(Özdemir, 2007:136).

1.5.2. Muhafazakâr Refah Devleti Modeli

Muhafazakâr refah devleti modeli, aynı zamanda, sosyal sigorta sistemi, Kıta Avrupası Modeli, Kurumsal Refah Rejimi ve Bismark Ülkeleri Modeli gibi birçok farklı isimle adlandırılmaktadır. Almanya muhafazakâr refah devleti modelinin uygulandığı başlıca ülkedir. Avusturya, Fransa İtalya, Belçika ise uygulandığı diğer ülkelerdir. Piyasa verimliliği değil, sosyal düzeni sağlamak korumak daha önemlidir. Model, piyasa önceliğini reddetmekte, refahın merkezi olarak aileyi görmektedir (Özdemir, 2007:137).

Sosyal harcamaların kapsamı liberal devlete göre daha fazla olmaktadır. Aileye sağlanacak olan gelir transferi erkek üzerinden başka bir deyişle, aile reislerinin üzerinden yapılmaktadır. Kadın ve erkek eşit konumlanmamıştır. Kadınlara yönelik istihdam politikaları az kalmakta kadınlardan beklenen ise ev işleri

ve bakım hizmeti olmaktadır. Bunun sonucunda hem toplam istihdam hem de kadınların işgücüne katılım oranları düşük kalmaktadır (Özdemir, 2007:138).

Modelin finansal kaynağını vergiler değil, Zorunlu sosyal sigorta sistemi oluşturmaktadır. Çalışmayan kesim sosyal sigortalardan daha az yarar sağlayabilmektedir. Liberal refah devleti modelinden farklı olarak bireysellik ön planda değildir. Erkek evi geçindiren, kadın ise anne ve eş olarak öngörülmektedir. Modelin temelinde aile bulunmakta, çocuk ve yaşlılar gibi bakıma muhtaç bireylerin bakımı için gerekli finansal desteğin aileden sağlanması beklenmekte, bu konudaki temel sorumluluk aileye yüklenmektedir. Yapılan sosyal politikalar çalışan üzerinden ki bu çoğunlukla erkek olmakta, yapılmakta ve aile desteğine dayalı olarak şekillenmektedir (Kağnıcıoğlu, 2013: 29). "Kadınların rolüne ilişkin geleneksel bakış açısı ve kadınların istihdamının ailelerin refahını olumsuz etkileyeceği inancı bu ülkelerde iş-aile dengesi politikalarını olumsuz etkilemektedir." (Kağnıcıoğlu, 2013: 29).

Muhafazakâr modelde, gelir kaybına uğrayan bireyler çalışmaya teşvik edilmemekte aksine piyasadan çıkışa yöneltilmektedir. Muhafazakâr refah modelinde devlet, liberal refah modeline göre piyasaya daha az bağımlıdır. Muhafazakâr model genellikle kilise gelenekleri ile şekillenmekte, bu durum ise toplum, aile, cinsiyetçi yaklaşım gibi, birçok alanda muhafazakâr tutuma yol açmaktadır. Sonuç itibariyle sosyal sorunlara ve çözümüne bakış açısı da bu yönde şekillenmektedir (Özdemir, 2007: 138).

Muhafazakâr modelde, ailenin önemi oldukça fazladır. Toplumsal yaşam bireyler değil aile üzerine kurulmuştur. Ailenin reisi, eve ekmek getiren ise erkek olduğundan daha ön planda ve önemli görülmektedir. Sosyal politikalar aile ve istihdam temellidir. Ailede erkeğin çalışıyor olması sosyal politikalardan yararlanmak için yeterli olmaktadır. Bu durum ise kadının istihdamda olmasını olumsuz etkilemekte, istihdam yaratıcı politikaların yapılmasını engellemektedir. Kadının çalışıyor olmasının aile yapısını bozacağı düşünülmektedir. Eğer devlet bütünüyle sosyal refah sağlayıcısı olursa, yerel yönetimler ve gönüllü kuruluşların

işleyişi sekteye uğrayacak veya varlıklarına hiç gerek duyulmayacaktır. Devletin refah hizmetlerini bir hak olarak kabul edip bireylere sunmasının sakıncaları olabileceği düşünülmektedir. Bu durumun boşanmaların artmasına, tek ebeveynli çocuk sayısının artmasına, toplumun ve ailenin düzenin bozulmasına yol açacağı düşünülmektedir (Özdemir, 2007:139).

Sosyal hizmet sistemi vergilerden çok, katkıya dayalı finans sistemiyle yürümektedir. Modelde geliri telefî edici düzenlemeler bulunmakta ve sigortalı olma esasına göre ilerlemektedir. Emeklilik sistemi kapsamında katkı payı ücretlerden kesilmekte bu payların yüksek miktarda olması işverenleri olumsuz etkilemektedir. Bunun sonucu olarak istihdam yaratma kapasitelerini düşürmekte, işçileri erken emekli olmaya zorlamaktadırlar. Kamu ve özel sektörde mevcut sistem dolayısıyla istihdam oranları düşmektedir (Özdemir, 2007: 139).

1.5.3. Sosyal Demokrat Refah Devleti Modeli

Liberal ferah devleti modeli piyasaya öncelik vererek refahın piyasadan karşılanmasını teşvik etmiş, muhafazakâr refah modeli ise refahın ailenin sorumluluğunda olduğunu öngörmüştür. Sosyal demokrat refah devleti modeli ise her ikisinin birlikte önemli olduğunu, aile yapısının korunması gerektiğini ve istihdamın devamlılığının sağlanması gerektiğini savunmaktadır. Bunu sağlayacak olan temel kurum ise devlettir. Bireyler hak temelli olarak refahtan yarar sağlayabilmektedir.

Modelin uygulayıcısı olarak İsveç en bilindik ülkedir, bu nedenle model İsveç modeli olarak da adlandırılabilir. Evrensel refah rejimi, İskandinav modeli ve modern refah rejimi ise kullanılan diğer isimleridir. Modeli Norveç, Danimarka, Hollanda ve Finlandiya gibi ülkelerde uygulamaktadır (Özdemir, 2007:140).

Devlet gelirin yeniden dağılımını vergiler yoluyla finansa etmekte, refah hizmetleri vatandaşlık temelli olup toplumdan her kesim refah hizmetlerinden eşit şekilde yararlanabilmektedir. Bireylere sağlanan hizmet asgari düzeyde değil azami düzeyde olmaktadır. Devletin sağladığı haklar evrenseldir ve eşitlik ilkesine dayanmaktadır. İstihdam oranlarının yüksek olmasına önem verilmekte herkese en üst düzeyde gelir güvencesi sağlamak amaçlanmaktadır. Liberal modelin aksine tam istihdam politikası esastır ve bunun için önlemler alınmaktadır (Özdemir, 2007:140).

Kamu istihdamı oldukça fazladır, özel istihdam ise görece az kalmaktadır, kadın erkek eşitliği söz konusu olup kadınların istihdamda aktif bir biçimde var olabilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmaktadır. Sendikaların pazarlık gücü oldukça yüksektir ve bu durum gelir dağılımı olumlu şekilde etkilemektedir. Vasıflı olsun olmasın ücretler yüksek olup adil şekilde verilmektedir. Refah önlemleri üst düzeyde yapılmakta yaşlılar işsizler koruma altına alınmaktadır (Özdemir, 2007: 141).

Modelin üç belirgin özelliği vardır. Bunlar; evrensel gelir garantisi sağlaması, sosyal sigorta ve en üst düzeyde yapılan hizmetlerdir. Devlet aileye önem vermekte, bunun yanında bireylerin aileye bağımlı olmasını engellemek için gerekli tedbirleri almaktadır. Bireylerin refah gereksinimlerini mümkün olduğunca piyasadan bağımsız karşılamalarını sağlamaktadır (Özdemir, 2007: 141).

Liberal refah devleti modeli, toplumsal refahı piyasa işleyişine bırakırken, muhafazakâr refah devleti modeli, aileye önemli roller yüklemiştir. Oysa sosyal demokrat refah devleti modeli her iki modeli de sentezleyerek refahı devlet eliyle sağlamayı amaçlamaktadır. Öncelikle refahın sağlanması sırasında sınıf ve statü ayrımı yapılmaksızın bütün vatandaşlara eşit şekilde yaklaşılmakta, sağlanan hak ve yardımların bütün vatandaşların temel hakkı olduğu kabul edilmektedir. Devlet başlıca refah sağlayıcısıdır ve refahın piyasa tarafında sağlanmasını en aza indirmeyi amaçlamaktadır. Sosyal demokrat modelin uygulandığı ülkelerde istihdam yapısı farklılık göstermekte, devlet müdahaleleri ile işgücü piyasasına giriş, ücretler konusu ve iş aile yaşamının düzenlenmesi en iyi şekilde yapılmaktadır (Kağnıcıoğlu, 2013:

28). "Böylece uygulanan politikalar yalnızca aile yaşamının iyileştirilmesini sağlamamakta, kadının aile sorumluluklarından bağımsızlığını sağlayarak cinsiyet eşitliğini de desteklemektedir" (Blunsdon ve McNeil, 2006, Aktaran Kağnıcıoğlu, 2013: 28).

Kadın istihdamına önem verilmekte, kadınların en yoğun çalıştığı sektör olan hizmet sektörü devlet tarafından kadınları koruyacak şekilde düzenlenmektedir. Kadın erkek eşitliği önemli olup kadınların çalışabilmeleri için çocuk bakımı devlet tarafından finanse edilmektedir. Kadınların çalışması ve ailevi yükümlülüklerinden doğabilecek uyuşmazlıklar ortaya çıktığında kadının istihdamda olması desteklenmekte ve erkeğin gelir getiren kadının ise ev işleri yaptığı ataerkil anlayış kabul edilmemektedir (Kağnıcıoğlu, 2013: 28).

1.5.4. Güney Avrupa Refah Devleti Modeli

"Temel üç sınıflandırma ile yetinmeyen araştırmacılar, Esping-Andersen'in analizinin boşluklarını doldurmaya çalışmışlardır. Bunlardan en önde geleni, Leibfried tarafından ortaya atılan dördüncü bir refah rejimi türüdür" (Leibfried, 1993, Aktaran Özdemir, 2007:150). Bu model Tam Gelişmemiş Refah Devletleri Modeli, Latin Havzası Ülkeleri Modeli şeklinde de adlandırılabilir (Günel, 2009: 32). İspanya Portekiz Yunanistan ve İtalya bazı yönleriyle de Fransa bu modelin uygulandığı ülkeler arasında bulunmaktadır (Günel, 2009: 32). Sosyal dayanışmanın temelinde ailenin olduğu, sosyal güvenliğin sağlanmasında evrensellik ve seçiciliği kapsayan sosyal gelirin asgari olduğu bu sistem eksik refah devleti şeklinde tanımlanabilir (Batic, 2011, Aktaran Kalaycı, 2014: 106).

Güney Avrupa refah rejimlerini benimseyen ülkelerin yasalarına bakıldığı zaman refah devletinde olması gereken bütün düzenlemeler bulunmakta, kurumsal olarak var olan bu düzenlemeler, vaat edilmektedir ancak uygulamaya bakıldığında vatandaşlarına sağladığı refah düzeyi yetersiz kalmaktadır (Özdemir, 2007:151). Bu sebeple gerçek anlamda bir refah devleti olmaktan çok refah devleti olmayı vaat eden devletler olarak nitelendirilebilirler (Koray, 2003, Aktaran Özdemir, 2007:151).

Bu ülkelerde refah rejimin kurumsal yapısı ve sosyal koşulları yetersiz olduğundan aile dayanışması büyük önem taşımaktadır. Tarımın sektörü ağır basan bu ülkelerde geleneksel yardım ve dayanışma ön plandadır (Günel, 2009: 32).

"Daha yakın bir zamanda ise, Maurizio Ferrera, "güney" refah modelini tanımlamaya yardımcı olacak bir dizi ayırıcı özelliği ortaya koymuştur. Bu özellikler; son derece parçalı ve çarpık gelir koruma sistemleri (son derece cömert emekli maaşları ile önemsenmeyecek derecede az miktarda emekli maaşları bir arada), gelişmemiş devlet kuruluşları yoluyla kısmen gerçekleşen ulusal sağlık sistemleri ve hizmet sunumudur"(Özdemir, 2007:151).

1.6. TÜRKİYE'DE REFAH DEVLETİ ANLAYIŞI

"Türkiye'de refah devleti kavramı genel olarak 'sosyal devlet' şeklinde algılanmaktadır. Bu çerçevede sosyal devlet, daha çok anayasal bir kurum olarak tanımlanmaktadır. Bu anlamda Anayasa'nın birçok yerinde ifadesini bulan sosyal devlet yurttaşlığa dayalı haklar ve hürriyetler konusu olarak görülmektedir." (Topak, 2012: 168-169).

Refah devleti kavramının çıkışı ve sosyal devlet olgusu birbiri ile örtüşen kavramlar olarak kabul edilebilir, bu nedenle Türkiye'de refah devletinin özelliklerini sıralamak sosyal devletinin özelliklerini sıralamak ile aynı anlamı taşıyacaktır. Anayasada devletin temel nitelikleri arasında sosyal devlet kavramı da bulunmaktadır. Refah devleti ile aynı anlamda kullanılan sosyal devlet kavramının amacı toplumda barışı adaleti sağlamaktır. Bir önceki bölümde tanımını yapılmış olan refah devleti kavramı ve müdahaleleri sosyal devlet içinde geçerli müdahale araçları olmaktadır. Asgari bir yaşam standardı belirlemek, sosyal adaleti ve barışı sağlamak için ekonomik ve sosyal hayata müdahalelerde bulunmak sosyal devletin kaçınılmaz görevleri arasındadır.

Sosyal devlet anlayışına göre vatandaşların öncelikle insan onuruna yakışır şekilde yaşaması gerekmektedir. Bunun sağlanması için sosyal adalet sağlanmalı devlet gerekli olduğu kadarıyla ekonomik ve sosyal hayata müdahale etmelidir (Bulut, 2003: 174).

"Sosyal devlet, Anayasa Mahkemesi kararlarında da algılandığı şekliyle, sosyal adalet ve sosyal güvenliği sağlamak ve herkes için insan haysiyetine yaraşır asgari bir hayat düzeyini gerçekleştirmekle yükümlü devlet olarak tanımlanabilir" (Özbudun,1995, Aktaran Şentop, 2006: 42).

Tüm bunların yanında sosyal devletin en önemli görevlerinden biri de sosyal güvenliği sağlamaktır. Asgari güvence her vatandaş için bir hak olarak görülmekte ve anayasalda hak olarak tanımlanmış bulunmaktadır (Çakır, 2011: 87). "Sosyal devlet; bireylere belirli bir sosyal güvenlik hakkı ve asgari gelir düzeyi öngören, sağlık ve refah hizmetlerinden serbestçe yararlanma ve belirli bir yaşa kadar eğitim olanağı sunan, bir takım sosyal riskleri önleyici tedbirler alan devlet anlayışdır. Anayasal bir ilke olan sosyal devlet, toplum refahını üst düzeye çıkarmak amacıyla devletin, ekonomik ve toplumsal hayata aktif ve planlı müdahalesini öngören, vatandaşların piyasa ekonomisi şartlarında karşılayamadığı zorunlu ihtiyaçlarını karşılamayı ve meydana gelen ekonomik ve toplumsal adaletsizliği asgari seviyeye indirmeyi amaçlayan devlet modeli olarak tanımlanmaktadır. " (Çelik, 2006, Aktaran Çakır, 2011: 87).

Türkiye'de sosyal devlet kavramı cumhuriyetin ilanı ile birlikte gelişmeye başlamış bir kavramdır. Cumhuriyet dönemiyle birlikte eğitim ve sağlık alanlarında çalışmalar hız kazanmış ve tek çatı altında toplanmışlardır (Savaş, 2009: 40).

1924 anayasasında bazı sosyal haklar tanınmış ancak ayrıca sosyal haklara dair düzenleme yapılmamıştır. 1961 anayasasına kadarki dönemde verilen haklar; " 1920 yılında kömür madeni işçilerine tanınan haklar, 1936 tarihli İş Kanunuyla getirilen iş kazaları, meslek hastalıkları ve analık sigortasıyla ilgili haklar, 1953

yılında tanınan konut yaptırma, 1954 yılında getirilen öğle dinlenmesi hakları " (Şentop, 2006) gibi haklar olmuştur (Şentop, 2006: 43).

Sosyal devlet ilkesi ise anayasamıza 1960 yılında girmiştir. Bunun sonucu olarak devlete kapsamlı bir haklar ve ödevler listesi öngörülmüştür (Savaş, 2009: 43). " Aynı anayasanın 10. Maddesinin 2. Fıkrasında " devlet kişinin temel hak ve hürriyetlerini fert huzuru, sosyal adalet hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasi ve sosyal bütün engelleri kaldırır: insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlar" diyerek devleti tam bir özgürlük ortamı yaratmak açısından görevli kılmıştır." (Bulut, 2003, Aktaran Savaş, 2009: 43).

Sosyal hukuk devleti olma niteliği 1982 Anayasasında da varlığını sürdürmüştür. Sosyal devletin gereklerini yapmak devletin görevidir. Sosyal devlet olma ilkesi anayasamızın 2. Maddesinde şöyle belirtilmiştir (Savaş, 2009: 43):

Madde 2: Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk Milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir. Sosyal devlet kavramı 1982 anayasasında ise 5, 60 ve 61. Maddelerinde şu şekilde belirtilmiştir (Savaş, 2009: 43).

Madde 5: Devletin temel amaç ve görevleri, Türk Milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk Devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.

Madde 60: Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar.

Madde 61: Devlet, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malul ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar. Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır. Yaşlılar, Devletçe korunur. Yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir. Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır. Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur.

1.6.1. Sosyal Devlet Olmanın Gerekleri: Sosyal Haklar

Sosyal devletin amaçlarını yerine getirebilmesi için gerekli olan araçlar anayasada sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler kısmında düzenlenmiş bulunmaktadır. Sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler sosyal devlet olmanın gereklerinden olup gerçekleştirilmesi için de bazı tedbirlerin alınması gerekmektedir. Sosyal devlet olmanın temel gereği tüm vatandaşlara insan onuruna yakışır bir yaşam düzeyi sağlamaya yönelik tedbirler almasıdır. Bu amaca ulaşmak için alınan gerekli önlemler aşağıdaki gibidir (Şentop, 2006:44).

Sosyal Güvenlik Hakkı

"Çalışan ve yeterli ücret alan insanların, yarın yaşlılık, hastalık, sakatlık, işsizlik gibi sebeplerle çalışamayacak duruma düşüklerinde, sosyal güvenlik haklarının tanınmış ve gerçekleştirilmiş olması gerekir " (Ibid, Aktaran Gözler, 2000: 160-161). Aksi takdirde çalışırken insanca yaşayan kişiler, yaşlılık, hastalık, sakatlık, işsizlik gibi sebeplerle insanca yaşam düzeylerini kaybederler. Anayasa kişilerin sosyal güvenlik hakkını 60'ncı maddesinde tanımıştır: "Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar ". Keza Anayasa 61'inci maddesinde de özel olarak korunması gereken kimseler hakkında şu hükmü getirmiştir: "Devlet, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malûl ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar. Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını

sağlayıcı tedbirleri alır. Yaşlılar, Devletçe korunur. Yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir. Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır. Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur” (AMKD, 1996, Aktaran Gözler, 2000: 160-161).

Adil Ücret Hakkı

Adil ücret alma hakkı insan onuruna yakışır bir hayat sürmek için gerekli bir haktır. Çalıştığının karşılığını adil şekilde almak her insanın hakkıdır. Bu hak anayasamızda 55. Madde ile güvence altına alınmıştır.

Madde 55: Ücret emeğin karşılığıdır. Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır. Asgarî ücretin tespitinde çalışanların geçim şartları ile ülkenin ekonomik durumu da göz önünde bulundurulur (Gözler, 2000: 160).

Çalışma Hakkı

İnsanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için çalışıp bir gelir elde etmeleri gerekmektedir. Bu nedenle çalışma hakkı anayasada 49. Madde ile güvence altına alınmıştır (Gözler, 2000: 160). Bu maddeye göre:

Madde 49: Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır.

"Bir sonraki maddede, küçüklerin ve kadınların çalışma ortamında korunması için bazı hükümler sevk edilmiştir. Kişilerin yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılması yasaklanmıştır. Dinlenme, çalışan için bir hak olarak

belirtilmiştir. Sendika kurma ve toplu iş sözleşmesi de bir hak olarak düzenlenmiş, grev ve lokavt haklarıyla ilgili ayrıntılı düzenlemeler 51, 53 ve 54. Maddelerde anayasa hükmü olarak tespit edilmiştir." (Şentop, 2006: 45).

Konut ve Sağlık Hakkı

Kişinin sosyal hakları arasında konut ve sağlık hakkı da anayasada yer verilerek güvence altına alınmıştır, kişinin çalışması karşılığı hak ettiği ücreti alması, çalışma hakkı olması, kadar yaşayacağı çevre ve sağlık durumu da oldukça öneme sahiptir. 1982 Anayasasında 56 ve 57. Maddelerde bu konu üzerine düzenlenmiştir. İlgili maddeler aşağıdaki gibidir (Şentop, 2006:45).

Madde 56: Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.

Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir. Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler. Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir. Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir.

Madde 57: Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeten bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler.

Eğitim Hakkı

Sosyal devlet olmanın gereği olarak düzenlenen sosyal haklar amacı, bireylere asgari bir yaşam düzeyi sağlamak ve bireylerin insan onuruna yakışır şekilde yaşayabilmesini sağlamaktır. Bu hedef doğrultusunda eğitim hakkı gerekli olduğundan 1982 anayasasınının 42. Maddesinde düzenlenmiştir. Maddenin içeriğine baktığımızda şu şekildedir: "Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun

bırakılamaz... Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir... İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır... Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır " (Gözler, 2000: 162).

Bunlar dışında değinilmeyen birçok hak ve ödev bulunmaktadır. Ancak asıl amacımız sosyal devlet olma gereği sağlanan temel haklara değinilmesi olduğundan diğer hak ve ödevlere bu bölümde yer verilmeyecektir.

1.6.2. Sosyal Devletin Aldığı Tedbirler

Sosyal devlet olabilmek için gerekli ekonomik ve sosyal düzenin sağlanmasının dışında bu düzenin devam etmesi ve adaletli olması için bir takım tedbirlerin alınması gerekmektedir, bu tedbirler de vergi adaleti, kamulaştırma, toprak reformu ve devletleştirme gibi uygulamalarla gerçekleştirilmektedir.

Vergi Adaleti

Vergi sosyal refahın sağlanmasında önemli bir yeri olan gelir ve servet eşitsizliklerinin giderilmesinde en etkili yöntemlerdendir (Özbudun, Aktaran Gözler, 2000: 163)." Anayasamızın 73'üncü maddesine göre, "*herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, malîye politikasının sosyal amacıdır*" (Gözler, 2000: 163). Türk vergi sisteminde artan oranlı vergi uygulanmakta bu yolla gelir ve servet eşitsizlikleri giderilmeye çalışılmaktadır (Gözler, 2000: 163). Bu sisteme göre yüksek gelirlilerden yüksek oranda vergi düşük gelirlilerden ise düşük oranda vergi alınmaktadır (Gözler, 2000: 163). Bu uygulama ile gelir servet eşitsizlikleri giderilirken diğer yandan da vergi gelirleri ile sosyal kamu hizmetleri karşılanmakta düşük gelirli gruplara insan onuruna yaraşan bir hayat düzeyi sağlanmaya

çalışılmakta gelirin yeniden dağıtımı sağlanmaktadır (Ibid, Aktaran Gözler, 2000: 163).

Kamulaştırma

Kamulaştırma aslında sosyal devlet olgusuyla doğrudan bağlantılı bir kurum değildir (Ibid, Aktaran Gözler, 2000: 163). Ancak yapılış amacına göre sosyal devlet olmak adına da kamulaştırmalar yapılabilmekte ve sosyal devleti gerçekleştirmeye yönelik tedbirler arasında sayılabilmektedir (Ibid, Aktaran Gözler, 2000: 163). 1982 anayasasının 46. Maddesine göre kamulaştırma " Devlet ve kamu tüzel kişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını sahiplerinin isteğine bakmaksızın, kamu mülkiyetine geçirmesidir" (Gözler, 2000: 163). Anayasanın 46. Maddesinde sosyal amaçlı kamulaştırmalar yapılabileceğinden bahsedilmektedir (Gözler, 2000: 163). "Bu maddeye göre "tarım reformu nun uygulanması,... iskân projelerinin gerçekleştirilmesi" amacıyla da kamulaştırma yapılabilir" (Gözler, 2000: 163).

Toprak reformu

Servet ve gelir eşitsizliklerinin giderilmesi amacıyla toprak dağılımındaki eşitsizliklerin giderilmesi gerekmektedir. Toprak mülkiyetindeki eşitsizliklerin giderilmesi gelir servet eşitliği sağlama konusunda önemlidir (Gözler, 2000: 164). "İşte Anayasamız, 44'üncü maddesinde, "devlet..., topraksız olan veya yeterli toprağı bulunmayan çiftçilikle uğraşan köylüye toprak sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri alır" demektedir. Yukarıda belirtildiği gibi bu amaçla yapılacak kamulaştırmalarda kamulaştırma bedelinin peşin ödenmesi şartı yoktur" (Gözler, 2000: 164).

Devletleştirme

Devletleştirme sosyal devlet olmanın gereklerini yerine getirmek amacıyla alınan tedbirlerden biridir (Gözler, 2000: 164). Anayasanın 47 maddesine göre devletleştirme kamu yararının zorunlu kıldığı hallerde, kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüslere yapılabilir ve devletleştirme gerçek karşılığı esas alınarak yapılır ve gerçek karşılığının nasıl hesaplanacağı kanunla düzenlenmektedir (Gözler, 2000: 164). Devletleştirme sadece özel teşebbüslere yapılabilir ve özel teşebbüsün kamu hizmeti özelliği taşıyor olması ve kamu yararının gereği olarak devletleştirmenin yapılması şarttır (Ibid, Aktaran Gözler, 2000: 164).

Sonuç ve Değerlendirme

İkinci dünya savaşı sonrası daha çok gündeme gelen ve önem teşkil eden refah uygulamaları Güney Avrupa Refah Devleti Modeli ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de parçalı ve eşitsiz bir sistem ile korporatist nitelikte oluşturulmuştur (Buğra, 2012: 51).

Türkiye'nin uyguladığı sosyal politikalar dağınık ve çok parçalı yapıda olması ve aile merkezli olması gibi özellikleri nedeniyle Güney Avrupa Refah Devleti Modeline uygunluk göstermektedir (Toprak,2015:172). Türkiye'nin Krize yatkınlığı modernleşme sürecine geç girmiş olması ve kayıt dışı ekonomiyi kontrol altına alamaması gibi özellikleri de diğer Güney Avrupa Refah Devleti Modeli ülkeleri ile benzerlik göstermektedir (Toprak,2015:172).

Güney Avrupa Refah Devleti Modelinin en belirgin özellikleri devlet aile piyasa üçlü sistemine dayalı kurulmuş olması, aile ve akrabalık ilişkilerinin ön planda olması şeklinde sıralanabilir (Günel, 2009: 49). Aile modelde önemli bir konumda olmakta ve işsizlik, yoksulluk, sosyal dışlanma, muhtaç durumdakilerin - yaşlı, çocuk, engelli- korunması gibi sorunlar karşısında devletin sorumluluklarını çoğunu yüklenmektedir (Günel, 2009: 49).

Güney Avrupa Refah Devleti Modeli, kurumsal düzenlemelerin yapıldığı ancak uygulamada yapılan düzenlemelerin yetersiz kaldığı şeklinde Özdemir (2007) tarafında tanımlanmıştır. Sosyal güvenlik sisteminde yapılan değişiklikler göz önüne alındığında kadınlara eşitlik vaat edilmiş ve yasalar ile desteklenmiştir. Ancak yapılan düzenlemelerde kadınların düşük istihdam oranları ve kayıt dışı çalışmaları göz ardı edildiğinden kadınlara eşitlik getirmesi gereken uygulamalar kadınları daha da korumasız hale getirmiştir. Bu örnekten de anlaşılacağı üzere Türkiye'nin Güney Avrupa Refah Devleti Modeli ile örtüştüğü görülmektedir.

Temelde refah uygulamaları düzenlenirken de erkeğin hane reisi olarak kadının ise bağımlı olarak düşülmesi kadınların sosyal refaha ulaşmasının önünde engel oluşturmaktadır. Türkiye refah yapısına bakıldığı zaman kurumsal yapıdan kaynaklanan eksiklikler kadına ev içi sorumlulukları ve bakım sorumluluğunun yüklenmesiyle çözümlenmeye çalışılmıştır. Refah düzenlemeleri genelde erkek sigortalı ve bakma yükümlü olduğu eş şeklinde kurgulanmıştır. Aile ve özellikle kadın odaklı dayanışmaya modeli görülmektedir. Çocuk ve yaşlı bakımı ile ilgili düzenlemelerin yetersizliği sonucu devletin yüklenmesi gereken sorumluluk kadın tarafından karşılanmaktadır.

Kadınlar tek başına bir birey ve vatandaş olarak değil de sigortalının bakmakla yükümlü olduğu eşi ve ya annesi şeklinde sosyal güvenlik sisteminde var olmakta ve korunmasız kalmaktadır. Türkiye'nin refah modeli olarak Güney Avrupa Refah Devleti Modeli ile benzerlik gösterdiği ve bu modelde de kurumsal yapının eksikliklerin aile dayanışması ile giderilmeye çalışıldığı görülmekte ve bu Türkiye ile tam bir benzerlik göstermektedir. Son olarak refah devleti kavramı ve gelişimi incelendiğinde devlet tarafından vatandaşların eşit ve adil şekilde vatandaşlık hakkı gereği sağlık ile ilgili ve ekonomik her türlü riske karşı korunması gerektiği karşımıza çıkmakta ve bu koruma uygulamada farklı şekillerde yapılmaktadır. Türkiye'nin uyguladığı modelde ise koruma ve sorumluluk alma noktasında devlet aile ve cemaat sistemine dayalı bir modeli benimsemiş olup bunun sonucunda kadınlar vatandaşlık hakkı olan sosyal güvenlikten anne ve ya eş rolleri gereği yararlanabilir konumdadır.

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL GÜVENLİK KAVRAMI VE TÜRKİYE'DE SOSYAL SİGORTALAR SİSTEMİ

Türkiye'de kadının sosyal güvenlik reformları sonucunda var olan eşitsiz konumu pozitif ayrımcılıkların kaldırılmasıyla birlikte daha da eşitsiz hale gelmiştir. Sosyal güvenlik sisteminin prim esasına dayalı oluşu ve kadınların işgücü piyasasındaki konumu nedeniyle sosyal sigortalardan yararlanmaları zorlaşmıştır.

Sosyal güvenlik kavramı genel hatlarıyla açıklanacak amaçları araçları ve özellikle sosyal güvenlik sistemlerine değinilecektir. Sosyal güvenliğin tarihsel gelişimi ve bunun içinde kadınların yerinin ne olduğu incelenecektir. Daha sonra Türkiye'de sosyal güvenlik kavramının nasıl oluştuğu ve gelişimi kısaca aktarılacaktır. Amaç sosyal güvenlik kavramının ne olduğu ve nasıl uygulanması gerektiği yönünde bir durum değerlendirmesi yapmaktır.

Sosyal güvenlik reformu sonrası kadınların durumu ve işgücü piyasası koşulları göz ardı edilmeden 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası kapsamında var olan sigorta kolları değerlendirilecektir. Hak etme koşullarının kadınlar için ne düzeyde olduğu kadınların sosyal sigorta isteminde olsa dahi hangi haklara sahip olduğu aktarılacaktır. Bu nedenle bu bölümün asıl amacı sosyal güvenlik sisteminde kadının durumuna kısaca değindikten sonra Türkiye'deki sosyal sigorta kollarının kapsamına hak etme koşullarına ve özellikle prim ödeme gün sayılarına dikkat çekerek 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası kapsamında var olan sigorta kollarının genel bir tahlilini yapmaktır.

2.1. SOSYAL GÜVENLİK

2.1.1. Sosyal Güvenlik Kavramı

Toplumsal süreçte insanlar var oldukları süre boyunca kendilerini güvende hissetme ve koruma altında olma çabasında olmuşlardır. Oluşabilecek risklere karşı bazı önlemler alınmış veya bu risklerin önlenmesi için çabalanmıştır. Ancak zamanla

yeni teknolojiler ve özellikle değişen ekonomik sistem yeni riskler yaratmış ve bireysel çabalar korunmada yetersiz kalmıştır. Bunun için artık devlet korunma ve güvenlik sağlam ihtiyacını sosyal güvenlik sistemi ile önlemeyi amaçlamıştır (Savaş, 2009: 46)

Sosyal güvenlik genel anlamıyla İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde "Herkesin hastalık, analık, işsizlik, yaşlılık ve ölüm gibi insan iradesi dışında meydana gelen risklere karşı güven içerisinde olması gereğinin yanı sıra; beslenme ve barınma gibi her türlü ihtiyacın karşılanmasıdır" şeklinde tanımlanmıştır (Ayhan, 2012: 43).

Günümüzde sosyal güvenlik kavramı akılcı olduğu kadar insani duyguları da barındıran ve toplumsal bütünlüğü hedef alan bir yapıyı kabul etmektedir (Ayhan, 2012: 44). Bu doğrultuda sosyal güvenlik, çalışma gücünü kaybetmiş beden ve ruh sağlığı bozulmuş geçici ve ya sürekli olarak gelir sağlayamaz hale gelmiş kişileri sosyal ve ekonomik yönden güvence altına almayı hedeflemektedir (Ayhan, 2012: 44).

Sosyal güvenliğin birçok tanımı yapılmaktadır. Sosyal güvenlik kavramı toplumun tüm bireylerini ekonomik ve sosyal koruma altına alan, yaptıkları işe bakmaksızın oluşabilecek hastalık, kaza, işsizlik, ölüm, sakatlık, yaşlılık gibi riskler sebebiyle ortaya çıkabilecek gelir kayıpları veya giderlerin artmasını telefî etmeyi amaçlayan kişinin güvenliğinin sağlanmasını amaçlayan bir sistemdir (Uğur, 2004, Aktaran Savaş, 2009: 48).

"Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 1944 Philadelphia Konferansı'nda yaptığı tanımlamaya göre ise sosyal güvenlik, bireylerin, hastalık, meslek hastalığı, iş kazaları, sakatlanma, işsizlik, yaşlılık, ölüm, analık, çocuk sayısının artması gibi durumlarda geçici veya sürekli olarak kazançtan yoksun kalmaları halinde korunmalarına ilişkin genel önlemler sistemidir" (ILO,1984, Aktaran Şenocak, 2009:414).

2.1.2. Sosyal Güvenliği Amaçları

Sosyal güvenliğin başlıca amacı muhtaçlığı gidermek amacıyla oluşabilecek risklere karşı gerekli önlemlerin devletin oluşturduğu bir sistem tarafından alınmasıdır. Buradaki amaç insanların gelir kayıplarına uğramaları veya giderlerin artması sebebiyle oluşan yaşam güçlüğüne gidermek, asgari düzeyde, insan onuruna yakışır bir yaşam sürmelerini sağlamaktır (Kitapçı, 2007: 10). Sosyal güvenliğin amaçları doğrudan ve dolaylı amaçlar şeklinde incelenebilmektedir.

Doğrudan Amaçları

Sosyal güvenliğin doğrudan amacı sosyal risklerin ekonomik sonuçlarının yol açabileceği gelir kayıpları ve gider artışlarının karşısında kişileri güvence altına almaktır. Sosyal risk denildiğinde ne kastedildiğinin bilinmesi, hangi risklerin sosyal risk kabul edildiğinin anlaşılması önemlidir (Savaş, 2009: 51). " Risk terimi, özel sigorta hukukunda, gerçekleşmesi sadece ilgilinin iradesine tabi olmayan, gelecek ve belirsiz bir olayı ifade etmek için kullanılmaktadır" (Savaş, 2009: 51). Sosyal risk kabul edilecek durumlar ise ILO'nun 1952 tarihli sözleşmesinde belirtilmiştir. Bunlar hastalık, sakatlık, yaşlılık, iş kazası, meslek hastalıkları, ölüm ve işsizlik olarak belirlenmiştir (Güzel, Okur, Caniklioğlu, 2014, 42).

Dolaylı Amaçları

Sosyal güvenliğin dolaylı amacı ise ihtiyaçların giderilmesinden çok toplumsal refahın sağlanmasıdır. Devletin iktisadi olarak büyüebilmesi ve katma değerin artırılması için devletin ekonomik siyasal ve sosyal alanlarda düzenlemeler yapması gerekmektedir. Sosyal güvenliğin dolaylı amacı da bu doğrultuda sosyal, ekonomik ve siyasal amaçlardan oluşmaktadır (Kitapçı, 2007: 11).

Sosyal güvenlik bir hak olarak tanımlanmış olup yapılan ödeme ile veya devlet tarafından direk olarak da sağlanabilmektedir. Sosyal güvenlik temel bir insan

hakkı olarak kabul edilmektedir. Bu hak devredilemez bir hak olup bu sebeple bu hakkı devletten talep etme olanağını bireylere verilmektedir (Özveri, 2005, Aktaran Savaş, 2009: 52). Sosyal güvenliğin sosyal amacının başında güvenlik duygusu oluşturmak bulunmaktadır. Bunu sağlamak için devletin adil bir devlet olması gerekmektedir (Savaş, 2009: 53).

Sosyal güvenliğin dolaylı amaçlarından bir diğeri ise ekonomik amaçlardır. Sosyal güvenliğin sosyal alanda yüklendiği sorumluluk dışında ekonomik alanda da bir takım roller üstlendiğini görülmektedir. Özellikle büyük ekonomik krizler ve savaşlar sonrasında sosyal güvenliğin varlığına olan ihtiyaç artmış ve yardımların önemi büyük olmuştur. Bunun yanı sıra sosyal sigortalar yoluyla insanların gelecekleri için birikim yapmaları sağlanmıştır (Sevindirici, 1999, Aktaran Kitapçı, 2007: 12).

"Siyasi tarihte sosyal güvenlik kavramına ilk atıf yapan Güney Amerikalı lider Simon Bolivar'ın 1819'da yaptığı konuşma sırasında 'En mükemmel yönetim sistemi, mümkün olan azami mutluluğu, azami sosyal güvenliği ve azami siyasi istikrarı yaratabilendir.' sözleri sosyal güvenliğin siyasal alanla ilişkisini belirtmesi açısından önemlidir "(Kitapçı, 2007: 13).

2.1.3. Sosyal Güvenliğin Araçları

Refah devleti öncelikli olarak emek gücünü korumayı amaçlamış ve sonrasında geniş kitleleri ve tüm bireyleri kapsamına almıştır. Bu sebeple ilk önlemler sosyal güvenliği sağlamak adına alınmıştır. Sosyal güvenlik deniliğinde ise dört temel alan akla gelmektedir. Bunlar, sosyal sigortalar ve özel sigortalar ,sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler olmaktadır.

2.1.3.1. Sosyal Sigortalar

Yüzyıllık bir geçmişe sahip olan sosyal sigorta sistemi ortaya çıkışını Sanayi Devrimi sonrası yaşamıştır. Meslek risklerine karşı oluşturulan sosyal sigorta sistemi zamanla gelişmiş ve bu günkü halini almıştır (Ayhan, 2012: 45).

Sosyal sigortalar çalışanların karşılaştığı bir takım risklere karşı ekonomik güvence sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Prim esasına dayanır, bu primler işçi işveren bazen de devlet tarafından ödenmektedir (Savaş, 2009: 68).

"Sosyal sigorta devletçe organize edilmiş, kendi kendine yönetim esaslarına göre isleyen, kamu hukuku karakterli, baskın olarak zorunluluk esasına dayanan, çalışan nüfusun büyük bir kısmının gelir elde etme yeteneğinin kaybı, ölüm ve işsizlik hallerinde karşı koruyan, kendine özgü bir sigortadır. Bir başka deyişle sosyal sigorta 'organizeli kendi kendine yardım yöntemi' olarak söylenebilir " (Koç 2006, Aktaran Kitapçı, 2007: 30).

"Sosyal sigortalar, mesleki, fizyolojik ve sosyo-ekonomik tehlikelerden dolayı geliri ya da kazancı devamlı veya geçici olarak kesilmiş yahut azalmış bulunan bireylerin ihtiyaçlarını karşılayan ve devlet güvencesine dayalı zorunlu bir sistem şeklinde de tanımlanabilmektedir" (Şenocak, 2009: 428).

"Sosyal sigortanın karşılayacağı tehlikeler, Sosyal Güvenliğin Asgari Normlarına İlişkin 102 Sayılı ILO Sözleşmesi'nde belirtilmiştir. Sözleşmede dokuz risk sayılmıştır. Bunlar, "hastalık halinde sağlık yardımı", "hastalık halinde tazminat", "iş kazaları ve meslek hastalıkları", "analık", "sakatlık", "yaşlılık", "olum", "işsizlik" ve "aile yardımları" dır" (Şenocak, 2009: 432-433).

Sosyal sigorta sistemi adaletin sağlanması ve aksaklığın yaşanmaması için bir takım ilkeler doğrultusunda hareket etmektedir. Bu ilkeler aşağıdaki gibidir (Dilik, 1991, Aktaran Şenocak, 2009: 434).

Sosyal Denge İlkesi: Bu ilke adından da anlaşılacağı gibi sosyal dengenin oluşması için gereklidir. Bu denge ise çok kazanan kişilerden daha fazla prim alınması az kazananlardan ise daha az prim alınması esasına dayalıdır. Bu şekilde dengenin sağlanması amaçlanmaktadır (Dilik,1991, Aktaran Kitapçı, 2007: 31).

Kendi Kendine Yardım İlkesi: "Bir sigorta topluluğu çerçevesinde düşünülmüş olan bu ilkeye göre her sigortalının kendi primini ödemesi gerekir. Bu uygulamanın izleri işçi(sigortalı) primlerinde görülmektedir "(Dilik,1991, Aktaran Kitapçı, 2007: 31).

Sigortacılık İlkesi: "Bu ilkeye göre sigorta tekniğinden yararlanılarak sigortalılar arasında riziko eşitlenmesi sağlanmaktadır "(Dilik,1991, Aktaran Kitapçı, 2007: 31).

Zorunluluk İlkesi: "Bu özelliği itibariyle devlet tarafından zorunluluk arz eden sosyal sigorta istenilebilir bir hakkı oluşturur"(Dilik,1991, Aktaran Kitapçı, 2007: 31).

Primli Sistem: "Bu sistem sosyal sigortalarda sigortalının sistemin finansmanına katkı sağlaması anlamına gelir. Sistemde ödenen prim aktüer yal hesaplara dayalı maliyet ile en fazlasından kurumun hizmet giderlerini kapsayan bir miktardır. Sosyal sigortada herkesten aynı oranda prim alınır"(Dilik,1991, Aktaran Kitapçı, 2007: 31).

2.1.3.2. Özel sigortalar

Zaman içinde sosyal sigortalara alternatif diyebileceğimiz özel sigortalar oluşturulmuştur. Özel sigortalar ile sosyal sigortalar arasında gerek uygulama gerek kapsam yönünden farklılıklar ve bazı konularda da benzerlikler görülebilir. Bu farklılık veya benzerlikler şu şekilde gösterilebilir (Kitapçı, 2007: 32).

Tablo 1: Özel Sigortalarla Sosyal Sigortalar Arasındaki Temel Farklar

ÖZEL SİGORTA	SOSYAL SİGORTA
İstisnalar dışında herkes için gönüllüdür.	Çalışan herkes için zorunludur.
Riskler ve faydalar sözleşmelerle tanımlanır, sigorta süreleri bellidir.	Riskler ve faydalar yasalarla tanımlanır. Sigorta süresi devamlıdır.
Özel hukukta düzenlenmiştir	Kamu hukukunda düzenlenmiştir.
Faaliyet ilkesi bireyseldir	Faaliyet ilkesi kolektiftir.
Özel çıkarları gözetir	Kamu çıkarlarını gözetir.
Asıl amaç kar elde etmektir. Bu nedenle hizmet kalitesi düşüktür.	Asıl amaç kar elde etmek değildir. Bu nedenle hizmet kalitesi düşüktür.
Yüksek riskleri sigortalamaktan kaçınır veya yüksek prim ister.	Riskleri sigortalamaktan kaçınmaz ve herkesten eşit prim alır.
Primlerle finanse edilir ve primleri birey ödediğinden kendi kendine yardım etmiş olur	Primler dışında devletin genel giderleriyle de finanse edilir. Çalışanın yanında işveren ve devletin katkısı olur.
Zarara uğrayıp uğramayana göre sigortalı sözleşme yenilenirken daha çok veya daha az prim ödeyebilir.	Sigortalı zarara uğrasa da uğramasa da prim miktarı değişmez.
Zararların tazmininde sadece sigortalı birey kapsamdadır.	Gelir kayıpları telafisinde sigortalının ailesi de kapsamdadır.
Sosyal risklerin yanı sıra ekonomik riskleri de kapsamaktadır.	Sadece sosyal riskleri kapsamaktadır.
Katkı oranları, sigorta şirketinin ve sigortalının rızası olmadan değişemez.	Katkı oranları çalışanın rızası olmaksızın değiştirilebilir.
Birden fazla sigorta şirketiyle aynı anada sigortalılık ilişkisi kurulabilir.	Birden fazla kurumla aynı anda sigortalılık ilişkisi kurulamaz.

Kaynak: Suat UGUR, Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Özel Emeklilik programlarının Yeri Ve Gelişimi, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Yayın No:244, Haziran 2004, s.38 Aktaran: Kitapçı, 2007: 33.

2.1.3.3. Sosyal Yardımlar

Sosyal yardımlar sosyal güvenliğin sağlanması açısından en köklü geçmişe sahip olanlardır (Baybora, 2013: 200). Önceleri aile, dini kurumlar gibi kurumlarla sağlanan sosyal yardımlar refah devletinin oluşumuyla birlikte devlet tarafından sağlanmaya başlanmıştır (Kitapçı, 2007: 33).

"Sosyal yardım, sosyal koruma sisteminin bir parçası olarak kabul edilmekle beraber, yeterli gelire sahip olmayan kişiler için, en son noktada sağlanan maddi destek olarak kabul edilmektedir" (OECD, 2007, Aktaran Şeker, 2011: 18). Sosyal yardımlarda esas muhtaçlıktır. Muhtaçlık ise hayatını devam ettirebilecek kadar maddi gücü olmama durumudur denilebilir (Aydın, 1999, Aktaran Kitapçı, 2007: 34).

Sosyal yardımları diğer sosyal güvenlik önlemlerinden farklı kılan öncesinde bir ödemede bulunulmamasıdır. Sosyal yardımlar devlet tarafından vergiler yoluyla finanse edilir. İhtiyaç sahiplerine yapılan yardımlar nakdi yardımlar olup muhtaçlık durumu geçene kadar yapılmaktadır (Kitapçı, 2007: 34). "Sosyal yardımlar sosyal güvenlik alanındaki yasal boşlukları doldurabilir, yoksulluğun kişiyi tehdit ettiği ve bunun gelir dağılımını düzeltici diğer önlemlerle düzeltilemediği durumlarda gelirden dengeleyici bir etki yaratabilir ve özellikle mevcut sosyal sistemleri tamamlama, olgunlaştırma fonksiyonunu gerçekleştirme yenilikler getirmeye katkı sağlayabilir" (Dilik, 1991, Aktaran Kitapçı, 2007: 35).

"Sosyal yardımlar sınıflandırılacak olursa aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir

- Tazminat karakteri taşıyan sosyal yardımlar;
 - Muhtaç ve asker ailelerine yardım
 - Vatan hizmetinde bulunmuş istiklal madalyası sahiplerine yardım
 - Görevleri nedeniyle yaralanan yahut ölen bazı kamu görevlilerine yardım
- Koruma karakteri taşıyan sosyal yardımlar;
 - Kimsesiz, muhtaç yaşlılara yardım

- Fakir ve muhtaç vatandaşlara yardım "(Tuncay, 2000, Aktaran Savaş, 2009: 66).

2.1.3.4. Sosyal hizmetler

"Sosyal hizmetler kişi, grup ve toplulukların yapı ve çevre şartlarından doğan ya da kendi denetimleri dışında oluşan yoksulluk ve eşitsizliği gidermek, toplumun değişen şartlarından doğan sorunları çözümlenmek, insan kaynaklarını geliştirmek, kişi, aile ve toplum refahını sağlamak amacıyla düzenlenen hizmet programlarını kapsar" (Aktan, Aktaran Kitapçı, 2007: 35).

Sosyal yardımlar para yardımı ile muhtaçlığı giderirken, sosyal hizmetler ise para yardımı yerine muhtaçlığın giderilmesi adına mal yardımı yapmakta veya hizmette bulunmaktadır. Bu sağlanan hizmet sürekli veya geçici olabilir. Amaç hizmete ihtiyaç duyan kişilerin insan onuruna yakışır bir ortamda yaşamasıdır. Genellikle bu hizmetlerden yararlananlar muhtaç çocuklar, yaşlı sakat veya hasta kimseler ve sağlık hizmetine muhtaç kişilerdir (Akyıldız, 2004, Aktaran Kitapçı, 2007: 35-36).

2.1.4. Sosyal Güvenlik Sistemleri

Sosyal güvenlik anlayışı sosyal refah devleti anlayışının başlıca unsuru olmaktadır (Dericioğulları Ergun ve Ergun, 2009: 22). Sosyal güvenlik anlayışı ikinci dünya savaşından sonra önem kazanmış ve özellikle Bismarck ve Beveridge tarafından oluşturulan sosyal güvenlik sistemleriyle de yapılan uygulamalar kurumsallık kazanmıştır (Dericioğulları Ergun ve Ergun, 2009: 23).

Sosyal güvenlik sistemleri üzere bir sistematik oluşturulmak istendiğinde öncelikle ilk sosyal sigorta sistemlerinden başlanması gerekmektedir. En başlıca sistemler bu nedenle şu şekilde ele alınacaktır; çalışanları sosyal risklere karşı nasıl korudukları ve sistemlerin nasıl finansman edildiği olacaktır. Bunlar göz önünde

bulundurulduğunda karşımıza ilk olarak işçilerin ve ya işverenin ödediği prim esasına dayalı Bismarck Modeli sonrasında, sadece işçileri değil tüm bireyleri kapsayan daha genel bir sigorta anlayışı olan Beveridge Modeli ve son olarak bu ikisinin de farklı özelliklerini barındıran Karma Model ortaya çıkmaktadır (Özdemir, 2007: 156).

2.1.4.1. Bismarck Sistemi

Bismarck sistemi sosyal sigortacılık alanında ortaya çıkan ilk uygulama olup Almanya'da Bismarck tarafından oluşturulan hastalık yaşlılık sakatlık ve iş kazası sigortalarıyla ortaya çıkmış, tüm dünya da sosyal sigorta alanında büyük bir öncü olarak kabul edilmiştir (Ekin, vd., 1999, Aktaran Özdemir, 2007: 157). Sistem kategorisel sistem olarak da anılmakta, Fransa Almanya ve Türkiye de geçerli olan bir sistem olmaktadır (Özdemir, 2007: 156). Sisteme dâhil olma şekli çalışıyor olmaktan geçmekte ve çalışanların veya işverenlerinin ödemiş olduğu primle ile finanse edilmektedir. Yalnızca prim ödeyenleri kapsama durumuna karşılıklılık ilkesi adı verilmektedir ve bu ilke yapılan sigortanın tüm nüfusu kapsamaması sadece çalışanlara yönelik olması anlamı taşımaktadır (Sözer, 1997, Aktaran Özdemir, 2007: 157). "Bismarck tipi programlar, ücretle bağlantılı katkılar ve ücretle bağlantılı ödenekler arasındaki yakınlık nedeniyle özel sigorta mantığına daha yakındır " (Özdemir, 2007: 157).

2.1.4.2. Beveridge Sistemi

İngiliz hükümetinin talebi üzerine 1942 yılında William Henry Beveridge İkinci Dünya Savaşı sonrası sosyal sigorta alanında bir rapor hazırlamış ve bir sosyal güvenlik planı oluşturmuştur (Gümüş, 2010: 6). "Planın temel ilkeleri; genellik, sosyal yardımlarda birlik, yönetimde birlik, ferdi sorumluluk ve devlet katkısı, primlerde birlik ve zorunlu ödeme, aile ihtiyaçları ve sosyal güvenlik sisteminin tam istihdam ve ulusal sağlık politikalarıyla desteklenmesidir" (Koç, 2006, Aktaran Berkay, 2013: 6). Bu rapor sosyal güvenlik sistemi olarak karşımıza çıkmakta ve Bismarck'tan sonra büyük önem taşıyan bir başka sistemin temellerini atmaktadır.

Sistem tüm vatandaşları kapsayan bu nedenle evrensel sistem olarak da adlandırılabilen, çalışma esasına dayalı olmayan ve vergi yoluyla finanse edilen bir sosyal güvenlik sistemidir (Özdemir, 2007: 158). Bismarck Sisteminde amaç gelir sağlamak iken Beveridge Sisteminde ise amaç yoksulluğun önlenmesi olmaktadır (Bonoli, 1997, Aktaran Kol, 2014: 21).

2.1.4.3. Karma Sosyal Sigorta Sistemi

Karma Sosyal Sigorta Sistemi aslında Bismarck ve Beveridge sistemlerinin birlikte uygulanmasında oluşmakta, hem çalışan kesimi hem de tüm vatandaşları kapsayacak bir sosyal güvenlik sistemini temsil etmektedir (Sözer, 1997, Aktaran Özdemir, 2007: 160). Hollanda'da uygulanan bir sistem olup, sistemde sosyal güvenliğin finansmanı işveren tarafından, ancak işçilerin ücretlerinin yüzdesinin bir kısmı alınarak sağlanmakta, çalışma yaşında kabul edilen aktif nüfus (15-65) maktu prim ödemekte bu sınırın altında ve üstünde kalanlar ise primden muaf sayılmaktadır (Atatanır, 2009: 12). Bu prim vergi dairelerine ödenmekte, is görmezlik doğuran ve tedaviyi gerektiren durumlar için hastalık kasaları hazır bulunmakta ayrıca yaşlılık ve ölüm riskleri için de sosyal güvenlik bankası bulunmaktadır (Atatanır, 2009: 12).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan Karma Sosyal Sigorta Sistemi 1980 krizi, bireyselleşme ve kadın ve erkeklerin değişen rol modelleri nedeniyle yeniden düzenlenmiştir. Ücretle bağlantılı olarak var olan işsizlik hastalık ve sakatlık sigortaları konusunda kazancın yerini alma oranları %10 azaltılmış, sakatlık ve işsizlik ödenekleri çalışma süresine ve yaşa bağlı olarak sınırlandırılmıştır. Ödeneklere hak kazanmaya yönelik olarak düz oranlı ödeneklerin devreye sokulması gibi çok sayıda önlemler alınmıştır (Clasen, Oorschot, 2004, Aktaran Özdemir, 2007: 160).

2.1.5. Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi

İnsanlık var olduğundan bu yana korunma ve güvende olma ihtiyacı da var olmuştur ve bu ihtiyaç özellikle sanayi devrimi öncesi kişilerin kendi imkânlarıyla sağlanmıştır sonra ise sanayi devrimin getirdiği bir takım sorunların çözümü için sosyal güvenlik kavramı ortaya çıkmıştır.

Sosyal güvenliğin ortaya çıkışı işçi sınıfının ortaya çıkmasıyla aynı döneme rast gelmektedir (Turak, 2009: 2-3). Üretim biçiminin değişmesiyle birlikte küçük işletmeler yerini fabrikalara bırakmış ve köyden kente göç başlamıştır (Çelik,2002, Aktaran Turak, 2009: 3). Sanayi devrimiyle birlikte oluşan işçi sınıfı ağır koşullarda ve düşük ücretlerle çalıştırılmış, işçilere verilen değer çok düşük olup işçiler gerekli çalışma koşulları sağlanmadan ve güvencesiz, tehlikeli ortamlarda çalışmak zorunda bırakılmıştır (Yazgan, 1992, Aktaran Turak, 2009: 3). Ücretler tek kişinin çalışması ile aileyi geçindirebilecek boyutta olmadığından kadın ve çocuklar da, ağır ve güvencesiz ortamlarda çalışmak zorunda kalmıştır (Dilik, 1991, Aktaran Turak, 2009: 3).

"Uzun iş süreleri ve ağır çalışma şartlarına karşın ücretlerin çok düşük olması ve yoksulluğun giderek artış göstermesi buna bağlı olarak beslenmenin yetersiz oluşu ile birlikte fizyolojik hastalıklar artmış ve buna makineleşmeye paralel olarak iş kazaları da eklenince sosyal güvenlik ihtiyacı artmıştır" (Alper, 1985, Aktaran Turak, 2009: 3).

Sosyal güvenlik alanında ilk uygulamalar Almanya'da Bismarck tarafından oluşturulmuştur (Creddy ve Disney, 1988, Aktaran Turak, 2009: 4). Bismarck'ın oluşturduğu işçilere yönelik sigortalar kapsamında 1883'te hastalık, 1884'te kaza, 1889'da yaşlılık ve sakatlık sigortaları bulunmaktadır (Ekin vd., 1999, Aktaran Turak, 2009: 4). Bismarck'ın kurmuş olduğu ilk sosyal sigorta sistemi devamında diğer ülkelerde görülmüş, İsveç'te yaşlılık ve Sakatlık sigortası, Norveç'te 1905'te hastalık sigortası, İngiltere'de 1908'de yaşlılık sigortası, 1911'de hastalık ve sakatlık sigortası ve işsizlik sigortası, Fransa'da 1910'da yaşlılık sigortası ve İsviçre'de 1911'de iş kazaları sigortası uygulanmaya başlanmıştır (Çelik, 2006: 21-22).

1942 yılına gelindiğinde sosyal süvenlik alanında önemi büyük olan Beveridge Raporu, Sir William Beveridge tarafından oluşturulmuştur (Şenocak, 2009: 420). Bu rapor ile sosyal güvenliğin herkesin hakkı olduğu ve tüm hakla yayılması gerektiği benimsenmiş ve rapor birçok uluslararası belgede yer almıştır (Brown, 1995, Aktaran Şenocak, 2009: 420). "Bu raporun yayınlanmasının sosyal güvenlik tarihinde önemli bir olay teşkil etmesinin bir diğer nedeni de, yoksulluk sorununun rapor yayınlanana kadar bu derece derinlemesine incelenmemiş veya bu şekilde sistematik bir inceleme konusu yapılmamış olmasıdır" (Tunçomağ, 2000, Aktaran Şenocak, 2009: 421). Raporun asıl amacı yoksulluk sorununun çözülmesi ve bunun için kapsamlı bir sosyal güvenlik sisteminin oluşturulmasıdır (Arıcı, 1986, Aktaran Şenocak, 2009: 421).

1929 krizinin etkileri ekonomik ve sosyal yaşama da yansımış ve bu durum karşısında ABD ve İngiltere tarafından 1941 yılında Atlantik Şartı oluşturulmuştur (Turak, 2009: 4). Bu bildirge sosyal güvenlik açısından önemlidir ve "bütün ülkelerin ekonomik alanda eşitçe işbirliği yaparak, herkes için daha iyi çalışma koşulları, yüksek refah düzeyi ve sosyal güvenlik sağlamaları yönündedir" (Mumcu ve Küzeci, 2003, Aktaran Turak, 2009: 4). Atlantik Şartı ile birlikte sosyal güvenlik kavramı uluslararası boyut kazanmıştır.

Sosyal güvenlik ile ilgili diğer önemli kaynaklar ise, ILO sözleşmeleri, Avrupa sözleşmeleri ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi olmaktadır (Turak, 2009: 4). İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 1948'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilmiştir. Toplumdaki herkesin sosyal güvenlik hakkı olduğuna, kişilerin sosyal ortamlarının ekonomik koşullarının insan onuruna yakışır nitelikte olması gerektiğine bunun ulusal ve uluslararası çabalarla devletlerin örgütlenerek imkânları dâhilinde sağlaması gerektiğine değinilmiş. Kişilerin çalışma ve işini serbestçe seçme adaletli ve güvenli ortamlarda çalışma ve işsizliğe karşı korunma hakkı olduğuna ve herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık beslenme barınma ve giyim hakkı olduğuna işsizlik yaşlılık sakatlık dulluk gibi durumlarda güvenlik hakkı olduğuna değinmiştir (Evcil, 1997, Aktaran Turak, 2009: 4-5).

ILO sosyal güvenlik alanında 1952 yılında Sosyal Güvenliğin Asgari Normlarına İlişkin 102 sayılı Sözleşme, 1962 yılında Vatandaşlarla Vatandaş Olmayan Kimselere Sosyal Güvenlik Konusunda Eşit Muamele Yapılmasına İlişkin 118 sayılı Sözleşme ve 1982 yılında kabul edilen Sosyal Güvenlik Haklarının Korunmasına İlişkin 157 sayılı sözleşmeyi oluşturmuştur (Turak, 2009:5). ILO'nun 102 sayılı sözleşmesi 9 ana riski belirlediğinden önemlidir, bu riskler; yaşlılık, malullük, ölüm, iş kazası, meslek hastalığı, analık, işsizlik, aile yardımlarından oluşmaktadır (Güneş ve Yakar, 2004, Aktaran Berkay, 2013: 6).

Avrupa sözleşmeleri kapsamında ise, Avrupa Sosyal Şartı, Avrupa Kodu ve Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi bulunmaktadır. Avrupa sosyal güvenlik sözleşmesi 1972 tarihinde imzalanıp 1977 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Turak, 2009:5). Bu anlaşma taraf ülkeler için eşit muamele ilkesini benimsemiş olup, "malullük, yaşlılık veya ölüm hallerinde yapılan para yardımları ile iş kazaları ve meslek hastalıkları sonucu verilen ölüm ödenekleri veya bağlanan gelirler, sigortalının veyahut hak sahibi kimselerin, bu yardımları yapmakla yükümlü olan kurumun bulunduğu ülkeden başka bir taraf devlet ülkesinde ikamet etmiş olmaları yüzünden azaltılamaz, değiştirilemez ve durdurulamaz, kesilemez veya müsadere edilemez ve madde farklı ülkelerde geçen sigortalılık sürelerinin birleştirilmesini öngörmektedir" (Turak, 2009:5).

"Avrupa Sosyal Güvenlik Kodu ise, sosyal güvenlik kuruluşlarının yapısına ilişkin doğrudan bir hükmü taşımamakla birlikte, yönetime katılma esasları hakkında bazı hükümlere yer vermektedir. ILO'nun 102 sayılı sözleşmesi esas alınarak hazırlanan Avrupa Sosyal Güvenlik Kodu, 17 Mart 1968 tarihinde yürürlüğe girmiş ve Türkiye'nin de dahil olduğu 13 devlet tarafından onaylanmıştır. Bu belgede kendilerine karşı güvence sağlanacak sosyal risklerin sayısını 102 sayılı sözleşmede olduğu gibi "9" olarak belirlemiştir. Üye devletlerin anılan kodu onaylayabilmeleri, bu 9 riskten en az 6'sı için bir sosyal koruma mekanizması oluşturulmaları koşuluna bağlanmıştır. Böylece Avrupa ülkeleri açısından sosyal güvenliğin daha kapsamlı bir hale gelmesi amaçlanmıştır" (Turak, 2009: 6).

Diğer bir Avrupa sözleşmesi olan, Avrupa sosyal şartı 1961 yılında imzalanıp 1965 yılında yürürlüğe girmiştir. (Turak, 2009: 6). Avrupa Sosyal Şartı ile var olan, çalışma hakkı, adil çalışma koşulları hakkı, işçi sağlığı ve iş güvenliği, örgütlenme hakkı, grev dahil toplu pazarlık hakkı, mesleki eğitim haklarının yanına sosyal güvenlik sağlık ve sosyal yardım ile ilgili maddeler de eklenmiştir (Evcil, 1997, Aktaran Turak, 2009: 6).

Tüm bu kuruluş aşamasından sonra oluşturulan sosyal güvenlik sistemi ülkelere ve ekonomik koşullara göre şekil değiştirmiş farklılaşmıştır. En son süreçte ise, sosyal güvenlik sistemleri 1980 sonrası küreselleşme ve değişen koşullar sonucunda bütçe açıkları vermeye başlamış, modern hayata uyum sorunları ortaya çıkmış ve geçmişten bu güne gelen sosyal güvenlik sistemleri güncelliğini kaybetmiştir (Güzel, 1998, Aktaran Şenocak, 2009: 421). Bu durumun çözülmesi ve sosyal güvenliğin günümüzle uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir (Diamond ve Orzsag, 2004, Aktaran Şenocak, 2009: 422).

2.1.6. Türkiye'de Sosyal Güvenliğin Tarihi

Türkiye'de refah devletinin nasıl bir tarihsel süreçten geçtiğini anlamak öncelikle Osmanlı devletinin son yıllarıyla ve genel refah yaklaşımıyla yakından ilgilidir. Elbette tüm Osmanlı tarihini ve refah devletine dâhil olma sürecini incelemek amaca uygun olmayacaktır (Özbek, 2002: 9). Asıl amaç Türkiye' de refah devletinin gelişiminin başlangıç noktasına dair bir giriş niteliğinde Osmanlı devletinde refah uygulamalarından bahsetmek ve devamında Osmanlı sonrası cumhuriyetin ilk kurulduğu yıllar şeklinde ele almaktır. Daha sonra 1945'li yıllar özellikle ikinci dünya savaşı ve sonrasında yaşananlar Türkiye ye etkileri 1980 dönemine kadar aktarılacak ve son olarak da tarihsel süreçte refah devletinin tüm dünyada zayıflamaya başladığı süreç diyebileceğimiz 1980'ler ve sonrası ele alınacaktır.

2.1.6.1. Osmanlı Devleti Ve Cumhuriyetin İlk Yılları (1850- 1945)

"Merkezî devletin sosyal alana müdahale imkânının sınırlı olduğu tarihsel koşullarda, aile ve kan bağı ilişkileri, mahalle, köy, cemaat dayanışmaları, lonca gibi üretim temelli dayanışmalar, tarikat, zaviye gibi dini içerikli odaklaşmalardan oluşan bir dizi beşeri ilişki, bireyin ailevi, sosyal ve doğal krizler karşısında korunmasını sağlayan bir refah sisteminin temellerini oluşturmuştur. Bu gibi beşeri dayanışma ilişkilerinin yanı sıra, özellikle siyasal erkin yoğunlaştığı kent merkezlerinde, yönetici elitin çeşitli kaygılarla yoksullara yönelik kurumsal bir koruyucu sistem oluşturma eğiliminde olduğunu ve bu tür kurum ve ilişkilerin izlerinin tarihin derinliklerine kadar uzandığını biliyoruz." (Özbek, 2002: 10).

Osmanlı devletinde seçkin kimseler tarafından çoğunlukla vakıflar aracılığıyla oluşturulmuş sosyal kurumlar bulunmaktaydı. Bunların oluşturulduğu yerler İstanbul Bursa gibi merkezi şehirler ya da ticaretin geliştiği yerler veya kutsal kabul edilen şehirlerde olmakta ve yapılan sosyal kurumlar merkezi bir boyutta kalmaktaydı. Bu yapılan kurumlar aracılığıyla birçok alanda sağlık eğitim gibi hizmetler sunulsa da bu durum Osmanlı devletini refah devleti olarak adlandırmak için yeterli sayılmamaktadır. Çünkü bunlar devlet eliyle yapılan düzenlemeler ve kurumlar değildir.(İnalçık, 1997, Aktaran Özbek, 2002: 10).

Osmanlı refah sistemine bakıldığında yapılan düzenlemelerin birçok elden yapıldığı ve karmaşık bir refah sisteminin olduğu görülmektedir. Yeterli olmayan devlet düzenlemeleri sonucu var olan ihtiyaç sahipleri ve yoksullar bu ihtiyaçları geleneksel yollar ile çözmektedir. Toplumsal ve sosyal sorunlar aile, kan bağı veya hemşerilik yoluyla çözüme kavuşmaktadır. Bunun yanında devlet ve seçkin kimseler de bir takım sosyal yardımlarda bulunmaktadır. (Özbek, 2002: 10-11).

Osmanlı devleti de diğer Avrupa devletleri gibi 19. Yüzyıldan itibaren liberal bir sürece doğru kaymaya başlamıştır. Alınan önlemler öncelikle üretken nüfusu kontrol etme çabasıyla alınmıştır. 19. yüzyıla gelindiğinde sadece sosyal boyutlu müdahale gündeme gelmemiş ayrıca bunun nasıl yapılacağı da yavaş yavaş

şekillenmeye başlamıştır (Özbek,2002: 12). " Özellikle 1871 ve 1909 tarihlerinde Kanun-ı Esasi'nin kabulüyle başlayan I. Meşrutiyet ve II. Meşrutiyet dönemlerinde, ulusal pazarın kurulmaya çalışıldığı görülmektedir."(Topak, 2012: 174).

İkinci Mahmud ve Tanzimat dönemlerinde yapılan yenilikleri yukarıda bahsedilen yönetim tarzıyla ilişkilendirmek mümkündür. Bunun bir örneği olarak kamu sağlığına önem verilmesi ve çiçek hastalığıyla ilgili önlemlerin alınması verilebilir (Özbek, 2002: 13). Bunun dışında yapılan uygulamaların bazıları şöyledir: "Sağlık alanında karantina teşkilatının oluşturulması, aşılama, ebelik eğitimi gibi koruyucu uygulamaların yerleşmesi, ülke çapında devlet hastanelerinin açılması, aile alanında dul ve yetim maaşlarının düzenlenmesi, yetim çocukların vasilik sorununun devlet tarafından nizamname ile düzenlenmesi; ilk eğitimin yaygınlaştırılması çabaları, kız ve erkek çocuklar için memleket çapında ıslahhanelerin ve sanayi mekteplerinin kurulması; ihtisap nezareti yerine modern polis teşkilatının oluşturulması ve ceza kanununun kabul edilmesi dahil ilgili kanunî düzenlemelerin yapılması; kent yoksullarının denetim altında tutulmasına yönelik nizamnamelerin gündeme getirilmesi; dahilî ve haricî pasaport sisteminin yürürlüğe konulması; görece düzenli nüfus sayımlarının yapılması gibi bir dizi hukuki ve kurumsal düzenleme ve uygulamalar..." (Özbek, 2002: 13).

Osmanlı devletinde geleneksel tarımsal yapı ve kapitalizm ile bağlantılı olarak ticari ağların varlığı sürekli olarak yeni refah önlemlerin alınmasının gereğini oluşturmaktadır. Sosyal refah devletinin ortaya çıkışı öncelikle piyasa koşullarının etkisini azaltma ve koruma sağlama nedeniyle olmuştur. Bu açıdan bakıldığında vatandaşlık hakları olarak tanımlanabilecek haklar öncelikle emek gücünü korumak amacıyla ortaya çıkmıştır denilebilir. Tüm bu uygulamalar emek gücünü korurken aynı zamanda vatandaşlık kavramını da etkilemiştir. Refah uygulamaları, Sadece emek gücünü değil zamanla daha geniş kesimleri koruma altına almıştır (Özbek, 2002: 15).

Osmanlı dönemi ve sonrasında Türkiye Devleti'nin kurulduğu ilk yıllar kapitalizme geçiş ve onun oluşturduğu emek gücünü korumaya yönelik önlemlerin

alındığı yıllardır. Osmanlı zamanından kalan ve temelleri atılan refah sistemi Birinci Dünya Savaşı sonrasında daha da genişleyerek devam etmiştir (Topak, 2012:179). 1921 yılında Ereğli Havza-i Fahmiye Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Kanun çıkarılmıştır, bu kanun bölgesel ve çalışma esaslı bir kanun olmaktadır. " Daha sonra bu yasanın devamında 1923 yılında çıkarılan bir yönetmelikle, sandıkların ve bunları bir araya getiren Amele Birliği'nin çalışma esasları düzenlenmiş ve bu kurumsal düzenleme Türkiye'de sosyal sigortanın başlangıcı olarak kabul edilmektedir " (Topak, 2012:180).

1924 anayasası ile Osmanlı devleti zamanında var olan refah sistemi korunmuş herhangi bir yenilik o dönemde oluşturulmamıştır. 1924 anayasasında Türklerin Kamu Hakları başlıklı bölümde bir takım haklar düzenlenmiş ve sosyal hak olarak da çalışma hakkına yer verilmiştir (Topak, 2012:184).

1929 yılına gelindiğinde yaşanan büyük buhran ve etkileri sonucu devlet korumacı bir yaklaşım göstermiş ve devletçilik ilkesi ile ekonomi kontrol altına alınmıştır (Topak, 2012:185). " 1930-39 döneminin iktisat politikalarının evriminde gözlenen başlıca uğraklar, Salt korumacı önlemlerle yetinilen 1930-31 yılları, devletçi uygulamalara ani bir geçişi temsil eden 1932 yılı ve devletçiliğin rayına oturduğu 1933-39 yıllarıdır. Bu yıllarda yabancı sermayeye karşı olan tutum da değişmiş, sermayenin yerlileştirilmesi politikaları devreye girmiştir "(Topak, 2012:186). Çalışma yaşamı ve emek adına birçok düzenleme yapılmış. 1932 yılında genel sağlık yasası ve 1935'te ulusal ve genel tatiller hakkın da çıkartılan yasalar çalışma hayatını düzenleyen ilk yasaları oluşturmaktadır (Topak, 2012:193). " Emek pazarının istikrarının sağlanmasına, işgücü arz ve talebinin dengelenmesine yönelik olarak İş Ve İşçi Bulma Kurumu ve ardından 1937 yılında İşçi Sigorta İdaresi kurulmuştur. Son olarak da iş teftiş mekanizması oluşturularak üretim sürecinin denetlenmesine dönük kurumsal bir düzenlemeye gidilmiştir ."(Topak, 2012:194).

Çalışma yaşamı dışında eğitim ve sağlık alanında da temel nitelikli refah devleti kapsamında değerlendirilebilecek yasalar çıkartılmışlar. Bunların başında 1930 tarihli Umumi Hıfzıssıhha Kanunu gelmektedir. Bu kanun ile sağlık alanında

çerçeve belirlenmiş ve temel kabul edilebilecek bir kanun oluşturulmuştur. Var olan sağlık bakanlığının görevlerini ve işlevini belirlemek amacıyla 1936 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Teşkilatı ve Memurin Kanunu çıkartılmıştır (Topak, 2012:198). Eğitim alanı da es geçilmeyerek bu alanda 1938 ve 1939 yıllarında milli eğitim bakanlığı tarafından açılan kurslar ve köy enstitüleri aracılığıyla okuryazarlığın artması hedeflenmiştir (Topak, 2012:199). İş kanunu kapsamında düzenlenen sosyal sigorta sistemi ve esasları istenilen şekline ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gelebilmiştir (Topak, 2012:199).

2.1.6.2. İkinci Dünya Savaşı'ndan Neoliberalizme (1945- 1980)

Beveridge Raporunun yayınlanmasının ardından Türkiye'de de sosyal güvenlik kavramı gündeme gelmeye başlamış, bununla ilgili olarak sosyal politika alanında düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır (Buğra, 2008: 159-160). Yapılan düzenlemeler öncelikle 1945 yılında Çalışma Bakanlığının kurulması ve 27.06.1945 tarih ve 4772 sayılı İş Kazaları, Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları Kanununun çıkartılması olmuştur (Buğra, 2008: 160-161). Devamında 1946 yılında İşçi Sigortaları Kurumu kurulmuş ve 1949 yılında da Emekli Sandığı Kanunu ile devlet çalışanları tek bir çatı altında toplanarak memurlara sosyal güvenlik hakkı veren tüm yasalar birleştirilmiştir (Kitapçı, 2007: 81).

1940- 1945 yılları devletçilik uygulamaları ilk uygulandığı yıllara göre daha az önem verildiği yıllar olmuştur. İkinci Dünya Savaşı, devletçilik politikalarının zayıfladığı dönemde meydana gelmiştir (Savaş, 2009: 41). 1945- 1950 yılları arasında ise devletçilik politikaları terk edilmiş, ancak bu önceden var olan devlet işletmeciliğinin ve devlet sektörünün de boşaltılması anlamına gelmemektedir (Boratav, 1983, Aktaran Savaş, 2009: 42).

1945'ten sonra başlayan süreçte Türkiye Devleti devletçilik anlamında, yapılandırılmış ve küçülmüştür (Savaş, 2009: 42). Demokrat Partinin iktidara geldiği 1950'li yıllarda, liberal politikanın hayata geçirilmesine yönelik girişimler yapılmış, aynı dönemde dış borç alınmaya da başlanmıştır (Savaş, 2009: 42). 1960 - 1980

yılları arasında KİT görevlerinde artış yaşanmıştır (Savaş, 2009: 42). " Planlı gelişme anlayışı ve kalkınmacı ekonomi modeli çerçevesinde yeni KİT'ler kurulmuş, var olan faaliyetler genişletilmiştir" (Genç, 2003, Aktaran Savaş, 2009: 42). Sosyal hizmetler alanında 1957 yılında Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun çıkartılmıştır (Topak, 2012: 201).

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi sonrası yeni anayasa kabul edilmiş, bunun sonucunda, TRT, Anayasa Mahkemesi, Senato, gibi kurumlar oluşturulmuştur (Savaş, 2009: 42). Sosyal adalet kavramına 1960 anayasasında önem verilmiş (Savaş, 2009: 43). 1960 sonrasında devletin yeni anayasa ve hedefleri doğrultusunda kalkınmaya ve planlamaya önem verilmeye başlanmıştır (Topak, 2012: 203). Bu bağlamda Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ekonomik kalkınmanın sosyal adalet ilkesi çerçevesinde oluşması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca planda sosyal refahın sağlanması gelir dağılımının düzeltilmesi sosyal güvenlik sorunlarının çözümü ve çalışma hayatına ilişkin politikalar gibi birçok alanda da yapılması gerekenler belirlenmiştir (Topak, 2012: 203-204).

1961 yılında kabul edilen Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Yasası ile devlete yüklenen sosyal güvenlik ve sağlık hakkını sağlama görevi yasalaştırılmıştır. Bu yasa da sağlık hizmetlerinin ücretsiz verilmesi ve finansmanının genel bütçeden yapılacağı yer almaktadır (Güvercin, 2004, Aktaran Kitapçı, 2007: 81). 1964 yılında ise Sosyal Sigortalar Kanunu çıkartılmış ve devamında 1971 'de Bağ-Kur Kanunu yürürlüğe girmiştir (Çelikoğlu, 1994, Aktaran Kitapçı, 2007: 82). Bu kanun ile bağımsız çalışan esnaf ve zanaatkârlar sosyal güvenlik kapsamına alınmış ancak sadece gelir kaybına uğratan riskler sigorta kapsamında değerlendirilmiştir (Topak, 2012: 206).

"1970'lerin ortalarına gelindiğinde, özellikle Sosyal Sigortalar ve Bağ-kur kapsamında olanların sayısının artmasına karşın kurumlar ve programlar arasında uyumsuzluklar meydana gelmiştir. Bu nedenle 1974 yılında sosyal güvenlik politikalarında eşgüdüm sağlamak amacıyla 'Sosyal Güvenlik Bakanlığı' kurulmuştur. 4951 sayılı kanunla 'Sosyal Sigortalar Kurumu', 'Bağ-kur' ve 'Amele

Birlikleri' bu bakanlığa bağlanmıştır. Tüm bu gelişmeler sonucunda Türkiye'de 1978 yılında sigorta sistemine dahil olanların sayısı, toplam aktif sigortalılarda 4 milyon 346 bine ve bunların bağımlıları da dahil edildiğinde 19 milyon 207 bin kişiye ulaşmıştır. Böylece toplam nüfusun yüzde 44.74'ü sigorta kapsamında yer almıştır" (Sallan Gül, 2004, Aktaran Kitapçı, 2007: 82).

"10 Temmuz 1976 tarih ve 2022 sayılı yasayla, en geniş kapsamlı kamu sosyal güvenlik harcaması olarak bilinen "65 yaş aylığı" uygulamasının başlatılması, iyi bir sosyal güvence örneği olmuştur. Bu yasa ile "65 Yaşını Doldurmuş, Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşları"na karşılıksız aylık bağlanmıştır" (Güzel ve Okur, 1999, Aktaran Güvercin,2004: 92).

2.1.6.3. Neoliberal dönemden 2000'lere (1980-2008)

1980 sonrası dönemi öncelikler şekillendiren ekonomik siyasal koşullar göz önüne alındığında neo-liberalizme yönelişin olduğu görülmektedir (Topak, 2012: 214). Keynesyen uygulamaları değiştirmeye yönelik alınan 24 Ocak kararları ve 12 Eylül Darbesinin ardından oluşturulan 1982 anayasası 1961 anayasasından farklı bir bakış açısıyla sosyal devlet kavramını şekillendirmiştir.(Topak, 2012: 214). Yapılan yeni anayasa daha çok liberal bir ekonomik yapıya yakındır (Topak, 2012: 215). "Bu dönemin kendine has diğer özelliklerine bakıldığında da yine yeni düzenleme biçiminin nasıl şekillendiği görülür. Gerçekten de 1980 sonrası dönemde tüketimin birikimle uyumluluğunu sağlama mantığı terk edilmiş ve salt birikimin egemenliği ve istikrarını sağlamaya yönelik kurumsal düzenlemelere yönelinmiştir. Bunun en tipik örneğini, kamu harcamalarının azaltılmasında ve arz yönlü vergi politikalarının hayata geçirilmesinde görebiliriz." (Topak, 2012: 217).

"Refah uygulamalarına ilişkin 1980 sonrasında yaşanan en önemli değişim devletin bir yandan doğrudan sosyal yardım harcamalarını artırması, diğer yandan da sosyal dayanışmayı teşvik edici uygulamalarla oluşacak mali külfeti mümkün olduğu ölçüde topluma aktarma çabası içinde oluşudur" (Özbek, 2002: 24). Bu çerçevede Başbakanlığa bağlı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Sosyal

Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu bünyesinde yapılan harcamalar öne çıkmaktadır" (Özbek, 2002: 24). Bu bağlamda 1983 yılında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu sosyal hizmetleri tek çatıda toplamak amacıyla yeniden düzenlenmiştir (Güvercin, 2004: 93)."1980'de büyük bir ekonomik sıkıntı içine düşen kurum, askeri darbeden sonra kapanış sürecine girdi. 5 Mayıs 1981'de Resmi gazetede yayınlanan kararla dernek feshedildi, görevleri Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na devredildi. 27 Mayıs 1983'te resmi gazetede yayınlanan '*Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kanunu*' ile Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu tarihe karıştı, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın yönetiminde, kamu tüzel kişiliği olan katma bütçeli bir kurum haline geldi" (<https://tr.wikipedia.org/wiki/>).

Bunun devamında 1983 yılında tarımda çalışanlara yönelik düzenlemeler de yapılmış ve Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu ve Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu çıkartılarak tarımda çalışanların sosyal güvenlik kapsamına alınması amaçlanmıştır (Güzel ve Okur, 1999, Aktaran Güvercin, 2004: 92-93).

1987 yılında Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu kapsamında Sağlıkın ticarileşmesine yönelik kararlar alınmıştır (Topak, 2012: 220-221). Bu kanuna göre, koruyucu sağlık hizmetleri giderek yok olmakta, tedavi edici sağlık hizmetleri ise maliyetini ve tüketimini piyasa kurallarına bırakmaktadır (Topak, 2012: 221). Sosyal yardımlar ve sosyal hizmet alanında ise 1986 yılında Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu çıkartılarak bir fon oluşturulması düşünülmüş, oluşturulan fonun dağıtımı için ise her il ve ilçede Sosyal Dayanışma Ve Teşvik Vakıfları kurulmuştur (Topak, 2012: 223).

"7 Kasım 1980'de, 1968 tarihli Avrupa Güvenlik Kodu'nun onaylanması, 1965 tarihli Avrupa Sosyal Güvenlik Şartı'nın 14 Ekim 1989'da onaylanarak 24 Aralık 1989'da yürürlüğe girmesi sosyal güvenlikle ilgili olarak bu dönemdeki önemli gelişmelerdir" (SSK, 2000, Aktaran Güvercin, 2004: 93).

2000'lere gelindiğinde refah devletinin dönüşüm sürecinde olduğunu ve bu değişimin neo-liberal boyutta şekillendiğini görmekteyiz (Topak, 2012: 231). Toplumsal yeniden üretim alanında yapılan düzenlemelerin başında sosyal güvenlik kurumlarının dönüşümü yer almaktadır (Topak, 2012: 271).

"1992 yılında uygulanmaya başlanan "Yeşil Kart" sistemi bu alandaki diğer özgün düzenlemeleri oluşturmaktadır. Birinci 5 Yıllık Kalkınma Planı'ndan bu yana söz edilen İşsizlik Sigortası'nın oluşturulması konusu 25 Ağustos 1999 tarihli 4447 sayılı yasa ile hayata geçirilmiş, ancak yasada işsizlik sigortasına ilişkin hükümlerin yürürlük tarihi 1 Haziran 2000 olarak belirlenmiştir" (Seçer, 1999, Aktaran Güvercin, 2004: 93).

1999 yılındaki yasa değişikliği ile yaş haddi yürürlüğe konulmuştur. Bunun yanı sıra sosyal güvenlik sisteminin bir takım reformlar yoluyla özelleştirileceğinin belirtileri bu yasa görülmektedir. Verilen ilk sinyaller doğrultusunda önce 2001 yılında Bireysel Emeklilik Fonlarına ilişkin düzenleme yapılmış sonra İse Sosyal Sigortalar Kanunu'nda değişiklik yapılarak Çalışma Bakanlığı'na bağlanmış bunun yanında Bağ-Kur Kanunu da yeniden düzenlenmiştir (Topak, 2012: 273).

Hedeflenen sosyal güvenlik reformunun diğer bir kademesi olarak 2004 yılında AKP iktidarı döneminde bu amaçla girişimlerde ve düzenlemelerde bulunulmuştur. Emekli Sandığı, Bağ-Kur ve SSK'nın tek bir temelde toplanmasını amaçlayan Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu, Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Primsiz Ödemeler Ve Sosyal Koruma Kanunu çıkartılmıştır (Topak, 2012: 273). "Sosyal güvenliğin yeniden yapılanması ile sağlık hizmetlerinin piyasaya devri veya ticarileştirilmesi yönündeki bu reform girişimleri çerçevesinde hazırlanan yasa tasarıları 2006 yılında TBMM'de kabul edilmiş ve 2008 yılında uygulanmaya başlanmıştır " (Topak, 2012: 274).

2.2. TÜRKİYE'DE SOSYAL SİGORTALAR SİSTEMİ

2.2.1. Kısa Vadeli Sigorta Kolları

İş kazası meslek ve hastalığı, hastalık ve analık halleri 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'ndan farklı olarak 2008 de yürürlüğe giren 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununda kısa vadeli sigorta kolları başlığı altında düzenlenmiştir (Savırım, 2010: 3). Kısa vadeli sigorta kollarından sigortalılara sağlanan parasal ve sağlık yardımları iş kazası ve meslek hastalığı sigortalısına sağlık yardımı ve geçici veya sürekli iş göremezlik ödenekleri, sigortalının ölümü halinde ise hak sahiplerine cenaze ödeneği, gelir bağlanması ve evlenme ödeneği verilmesi şeklindedir (Savırım, 2010: 3). Hastalık sigortasında ise sağlık yardımları ve geçici iş göremezlik ödeneği verilmektedir (Savırım, 2010: 3). Analık sigortası kapsamında sağlanan haklar ise sağlık yardımı emzirme ödeneği ve geçici iş göremezlik ödeneğidir (Savırım, 2010: 3).

2.2.1.1. İş kazası ve meslek hastalığı sigortası Kapsamı Ve Sağlanan Haklar

İş kazasının tanımı

İş kazası sigorta kolu Kısa vadeli sigorta kollarından ilk olanıdır ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununda şu durumlarda meydana gelen kazalar iş kazası kapsamında kabul edilmiştir (Topgöl, 2012: 304). Sigortalının işyerinde bulunduğu sırada olan kazalar, işveren tarafından yürütülmekte olan iş sebebiyle veya sigortalı kendi adına ve hesabına bağımsız çalışıyorsa yürütmekte olduğu iş nedeniyle olan kazalar ile, bir işverene bağlı olarak çalışan sigortalının işyeri dışında başka bir yere görevli olarak gönderilmesi sebebiyle asıl işini yapmaksızın geçen zamanlarda oluşan kazalar, emziren kadın sigortalının çocuğuna süt vermek için ayrılan zamanlarda oluşan kazalar ve sigortalının, işverence sağlanan bir taşıtla işin yapıldığı yere gidiş geliş sırasında oluşan kazalar bu kapsamdadır (5510 sayılı K. m.13, Aktaran Topgöl, 2012: 304). Kadınlara özgü olarak iş kanununun 74. Maddesinde gereğince süt izni için verilen zamanda oluşan kazaları da iş kazası kapsamında değerlendirilmiştir (Topgöl, 2012: 304).

Yargıtay tarafından pek çok zarar verici olay iş yerinde meydana gelmesi şartıyla kaza olup olmadığına bakılmaksızın iş kazası kabul edilmektedir (Caniklioğlu, 2006, Aktaran Topgül, 2012: 304). İntihar, kalp krizi sonucu ölüm, beyin kanaması sonucu ölüm iş yerinde olması şartıyla iş kazası kabul edilmiş ve gerek sigortalı gerekse sigortalının ölmesi halinde geride kalan hak sahipleri iş kazası sonucu sağlanan haklardan yararlanabilmiştir (Caniklioğlu, 2006, Aktaran Topgül, 2012: 304).

Meslek hastalığının tanımı

Meslek hastalığı, sigortalının çalıştığı veya yaptığı işin niteliğinden ötürü tekrarlanan bir sebeple veya işin yürütüm şartları yüzünden uğradığı geçici veya sürekli hastalık, bedensel veya ruhsal engellilik halleri olarak tanımlanmaktadır (5510 sayılı K. m.14). Sigortalının çalıştığı işten dolayı meslek hastalığına yakalandığının, Kurum Sağlık Kurulu tarafından tespit edilmesi gerekmektedir (5510 sayılı K. m.14). Kurumca yetkilendiren sağlık hizmetleri tarafından usulüne uygun olarak düzenlenen sağlık kurulu raporu ve tıbbî belgeler ve kurumca gerekli görüldüğü hallerde, işyerindeki çalışma şartlarını ve buna bağlı tıbbî sonuçlarını ortaya koyan denetim raporları ve belgeler incelenerek meslek hastalığı olup olmadığı Kurum Sağlık Kurulu tarafından tespit edilmektedir (5510 sayılı K. m.14). İşten ayrıldıktan sonra sigortalının işi nedeniyle oluşan hastalık Kurumun veya ilgilinin başvurusu üzerine Sosyal Sigorta Yüksek Sağlık Kurulunun onayı ile meslek hastalığı sayılabilir (5510 sayılı K. m.14).

İş kazası ve meslek hastalığı sonucu sağlanan haklar

İş kazası veya meslek hastalığı sigortasından sağlanan haklar şunlardır:

- Sigortalıya, geçici iş göremezlik süresince, günlük geçici iş göremezlik ödeneği verilmesi.
- Sigortalıya sürekli iş göremezlik geliri bağlanması.

- İş kazası veya meslek hastalığı sonucu ölen sigortalının hak sahiplerine, gelir bağlanması.
- Gelir bağlanmış olan kız çocuklarına evlenme ödeneği verilmesi.
- İş kazası ve meslek hastalığı sonucu ölen sigortalı için cenaze ödeneği verilmesi (5510 sayılı K. m.16).

İş kazası ve meslek hastalığı sigortası kapsamında sağlanan haklar arasında kız çocuklarına özel olarak evlenme ödeneği verildiği görülmektedir. Bu ödenek ile yetim kalan kız çocuklarına özel bir sosyal güvenlik hakkı tanınmıştır (Topgül, 2012: 305).

İş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünü % 50 veya daha fazla oranda kaybetmesi nedeniyle sürekli iş göremezlik geliri bağlanmış iken ölen kişilerin ölümün iş kazası veya meslek hastalığına bağlı olup olmadığına bakılmaksızın belirlenen tutar hak sahiplerine gelir olarak bağlanır (5510 sayılı K. m.20). İş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünü % 50 oranının altında kaybeden ve sürekli iş göremezlik geliri alan sigortalının ölmesi halinde ise ölümün iş kazası veya meslek hastalığına bağlı olmaması halinde sigortalının almakta olduğu sürekli iş göremezlik geliri, hak sahiplerine gelir olarak bağlanır (5510 sayılı K. m.20). Hak sahiplerine gelir bağlanabilmesi için, kendi sigortalılığından dolayı, genel sağlık sigortası dahil prim ve prime ilişkin her türlü borçlarının ödenmiş olması zorunlu kılınmıştır (5510 sayılı K. m.20).

İş kazası ve meslek hastalığı sonucu ölen veya iş göremezlik geliri alırken ölen sigortalının hak sahiplerine bağlanacak olan gelir eşine ve çocuklarına belli oran ve şartlar dâhilinde bağlanmaktadır. Bu durum ölüm sigortasından doğan haklar kapsamında evlenme ödeneği ve cenaze ödeneği ile birlikte incelenecektir

2.2.1.2. Analık Sigortası Ve Sağlanan Haklar

Analık hali Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanununda gebeliğin başladığı tarihten itibaren; doğumdan sonraki ilk sekiz haftalık, çoğul gebelik halinde ise ilk on haftalık süreye kadar olan gebelik ve analık haliyle ilgili rahatsızlık ve engellilik halleri olarak kabul edilir. Analık sigortasından yararlanabilmek için kadının 4/a ve 4/b sigortalılık statüsüne tabii sigortalı olması tabii değilse eşinin aynı şekilde 4/a ve 4/b sigortalılık statüsüne tabii sigortalı olması gerekmektedir (www.sgk.gov.tr). 4/a ve 4/b sigortalılık statüsünde olanlar, Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevlerinde çalışan hükümlü ve tutuklular ve Sosyal güvenlik sözleşmesi olmayan ülkelerde iş üstlenen işverenlerce yurt dışındaki işyerlerinde çalıştırılmak üzere götürülen Türk işçileri analık sigortasının kapsamında bulunmaktadır (www.sgk.gov.tr).

Analık sigortasından sigortalı kişiye Analık hali nedeniyle ortaya çıkan iş göremezlik süresince geçici iş göremezlik ödeneği ve emzirme ödeneği ödenmektedir (www.sgk.gov.tr).

Geçici iş göremezlik sigortalının iş kazası meslek hatalığı ve analık hallerinde ortaya çıkmakta ve kurumca yetkilendirilen hekim ve ya sağlık kurulu raporunda belirtilen istirahat süresince geçici olarak çalışmama hali olarak tanımlanmaktadır (www.sgk.gov.tr).

Geçici iş göremezlik ödeneği sosyal sigortacılık bakımından iş kazası meslek hatalığı ve analık kollarından istirahatlı bulunan sigortalıya çalışmadığı günler için kurumca ödenen parasal yardımdır (www.sgk.gov.tr). Sigortalı kadının analığı halinde doğumdan önce ve sonraki sekizer haftalık sürede, çoğul gebelik halinde ise doğumdan önceki sekiz haftalık süreye ek olarak iki haftalık süreyle çalışmadığı her gün için geçici iş göremezlik ödeneği verilmektedir (www.sgk.gov.tr). Erken doğum olması durumunda ise doğumdan önceki kullanamadığı çalıştırılmayacak süreler ile isteği ve hekimin onayıyla doğuma üç

hafta kalıncaya kadar çalışması halinde, doğum sonrası istirahat süresine eklenen süreler için geçici iş göremezlik ödeneği verilmektedir (www.sgk.gov.tr).

Geçici iş göremezlik ödeneğinden yararlanabilmek için doğum olayının gerçekleşmiş olması, istirahatın başladığı tarihte sigortalılık durumunun devam etmesi, doğumdan önceki bir yıl içinde en az doksan gün kısa vadeli sigorta kolları priminin ödenmiş olması ve ödeneği aldığı sürede iş yerinde çalışmıyor olması gerekmektedir (www.sgk.gov.tr).

Analık sigortasından sigortalı kişiye iş göremediği süre içinde sağlanan bir diğer hak ise emzirme ödeneğidir. Emzirme ödeneği doğum yapan sigortalı kadına veya sigortalı olmayan karısının doğum yapması halinde sigortalı erkeğe verilmektedir. Bu ödenekten kendine hesabına çalışan sigortalılar ve hizmet akdiyle çalışan sigortalılar yararlanabilmekte kamu görevlisi olarak çalışanlara ise 657 Devlet Memurları Kanunu gereğince emzirme ödeneği kendi kurumları tarafından ödenmektedir (www.sgk.gov.tr). Emzirme ödeneğinden yararlanabilmek için öncelikle doğan çocuğun yaşıyor olması şarttır.ödenekten yararlanabilmek için hizmet akdine tabi çalışan sigortalı için, doğumdan önceki bir yıl içinde en az 120 gün kısa vadeli sigorta kolları primini yatırmış olması, kendi adına ve hesabına çalışan sigortalılar için ise 120 gün kısa vadeli sigorta kolları primini yatırmış olmasına ek olarak genel sağlık sigortası primi dahil prim ve prime ilişkin borcunun bulunmaması gerekmektedir (www.sgk.gov.tr).

2.2.1.3. Hastalık Sigortası Kapsamı ve Sağlanan Haklar

4/a ve 4/b kapsamındaki sigortalının, iş kazası ve meslek hastalığı dışında kalan ve iş göremezliğine sebep olan rahatsızlıklar, hastalık hali kabul edilmektedir (5510 sayılı K. m.15). Hastalık sigortasından sigortalıya hastalık haline bağlı olarak ortaya çıkan iş göremezlik süresince geçici iş göremezlik ödeneği verilmektedir (5510 sayılı K. m.16). İş göremezlik ödeneğinin alınabilmesi için kurumca yetkilendirilen hekim veya sağlık kurullarından istirahat raporu alınmış olması ve iş

göremezliğin başladığı tarihten önceki bir yıl içinde en az doksan gün kısa vadeli sigorta primi bildirilmiş olması gerekmektedir (5510 sayılı K. m.18).

2.2.2. Uzun Vadeli Sigorta Kolları

506 sayılı kanun, Bağ-Kur Kanunu ve Emekli Sandığı Kanunlarında uzun vadeli sigorta kolu başlığı bulunmamakta malullük yaşlılık ve ölüm aylığı ve sağlanan haklar düzenlenmiş bulunmaktadır (Adıgüzel, 2010: 74). 5510 sayılı kanun ile uzun vadeli sigorta kolları tanımlanmış ve malullük yaşlılık ve ölüm sigortalarını kapsar şekilde kanunda yer almaktadır (Adıgüzel, 2010: 74).

2.2.2.1. Malullük Sigortası Kapsamı Ve Sağlanan Haklar

Malullük, kamu görevlileri için, çalışma gücünün en az %60'ını veya vazifelerini yapamayacak şekilde meslekte kazanma gücünü kaybetmesi olarak tanımlanıp, kendi adına ve hesabına çalışanlar ile hizmet akdiyle çalışanlar için ise çalışma gücünün veya iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünün en az % 60'ını, kaybetmesi olarak tanımlanmaktadır. Sigortalının malul sayılabilmesi için, sigortalının veya işverenin talebi üzerine Kurumca yetkilendirilen sağlık hizmeti sunucularının sağlık kurullarınca usulüne uygun düzenlenecek raporlar ve dayanağı tıbbî belgelerin incelenmesi ve Kurum Sağlık Kurulunca sigortalının malul olduğunun tespit edilmesi gerekmektedir (5510 sayılı K. m. 25).

Malullüğü tespit edilen sigortalıya malullük aylığı bağlanmaktadır (5510 sayılı K. m.26). Malullük aylığının bağlanabilmesi için, en az on yıldan beri sigortalı olup toplam olarak 1800 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olması gerekmekte, veya başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede malûl olan sigortalılar için ise sigortalılık süresi aranmaksızın 1800 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olması yeterli olup kurumdan yazılı istekte bulunması halinde malullük aylığı bağlanmaktadır (5510 sayılı K. m.26). Kendi adına ve hesabına bağımsız çalışan sigortalıların malullük aylığı alabilmesi

için kendi sigortalılığı nedeniyle genel sağlık sigortası primi dahil, prim ve prime ilişkin her türlü borçlarının ödenmiş olması zorunludur.

2.2.2.2. Yaşlılık Sigortası Kapsamı Ve Sağlanan Haklar

Yaşlılık sigortasından sigortalıya yaşlılık aylığı bağlanmakta ve toptan ödeme yapılmaktadır (5510 sayılı K. m.28). Yaşlılık sigortasından sağlanan haklardan yararlanabilmek için, kadın sigortalı için 58 erkek sigortalı için 60 yaşını doldurmuş olmak ve en az 9000 gün, 4/a kapsamındaki sigortalılar için 7200 gün, malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olması şartıyla yaşlılık aylığı bağlanmaktadır (5510 sayılı K. m.28). "Halen kadınlarda 58, erkeklerde 60 olan yaş koşulu 1.1.2036'ya kadar değişmeyecektir. 1.1.2036'dan 1.1.2075'e kadar kademeli bir artış düzenlenmiştir: 2036'dan 2048'e kadar iki yılda bir, birer yaş (59, 61; 60, 62; 61, 63;62,64;63,65;64,65); sonraki 9 yıl için 67 yaş (1966-1974); ve 1.1.2075'den sonrası için de 68 yaş. Görüldüğü gibi 2047'ye kadar kadın ve erkek için farklı yaşlar öngörülmüş iken, 2048'den sonra kadın ve erkek için aynı yaş getirilmiştir. Sosyal Güvenlik Sistemimizde ilk defa bu kadar uzun bir dönem için düzenleme öngörülmektedir" (Okur, 2006: 110).

Bakıma muhtaç derecede ağır engeli bulunan çocuğu olan kadın sigortalıya bir ayrıcalık tanınmıştır. Emeklilik veya yaşlılık aylığı bağlanması talebinde bulunduğu, 5510 sayılı kanun yürürlüğe girdiği tarihten sonra geçen prim ödeme gün sayılarının dörtte biri, prim ödeme gün sayıları toplamına eklenir ve eklenen bu süreler emeklilik yaş hadlerinden de indirilir (5510 sayılı K. m.28).

2.2.2.3. Ölüm Sigortası Kapsamı Ve Sağlanan Haklar

Ölüm sigortasından sağlanan haklar, ölüm aylığının bağlanması, ölüm toptan ödemesinin yapılması, aylık almakta olan kız çocuklarına evlenme ödeneği verilmesi ve cenaze ödeneği verilmesi şeklindedir (5510 sayılı K. m.32).

Ölüm aylığı, hizmet akdiyle çalışan sigortalılar için her türlü borçlanma süreleri hariç en az 5 yıldan beri sigortaları bulunup 900 gün malullük yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş iken ölen sigortalının hak sahiplerine, yazılı istekte bulunmaları halinde bağlanır (5510 sayılı K. m.32). Kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan, en az 1800 gün malullük yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirmiş ve genel sağlık sigortası primi dâhil kendi sigortalılığından dolayı prim ve prime ilişkin hiç bir borcu olmayanların hak sahiplerine yazılı istekte bulunmaları halinde ölüm aylığı bağlanır (5510 sayılı K. m.32). 5510 sayılı kanun 47. Maddede yazılı sebeplerle kazaya uğramış, malûllük, vazife malûllüğü veya yaşlılık aylığı almakta iken veya malûllük, vazife malûllüğü veya yaşlılık aylığı bağlanmasına hak kazanmış olup henüz işlemi tamamlanmamış iken ölen sigortalının hak sahiplerine yazılı istekte bulunmaları halinde ölüm aylığı bağlanır (5510 sayılı K. m.32). Bağlanmış bulunan malûllük, vazife malûllüğü veya yaşlılık aylığı, sigortalı olarak çalışmaya başlamaları sebebiyle kesilmiş, durumda iken ölen sigortalının hak sahiplerine, yazılı istekte bulunmaları halinde ölüm aylığı bağlanır (5510 sayılı K. m.32).

Ölüm aylığı hak sahiplerine belli oranlar içerisinde paylaştırılmaktadır. Sigortalının dul eşine % 50'si, aylık bağlanmış çocuğu olmayan dul eşine ise yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmaması veya kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış olması halinde % 75'i, gelir olarak bağlanır (5510 sayılı K. m.34). Ölen sigortalının çocuklarına ise yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmayan veya kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış olması şartıyla 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim görüyorsa 20 yaşını, yüksek öğrenim yapması halinde 25 yaşını doldurmayan çocuklarına, %25'i gelir olarak bağlanır (5510 sayılı K. m.34). Bunun yanında Kurum Sağlık Kurulu kararı ile çalışma gücünü en az % 60 oranında yitirip malûl olduğu anlaşılanların veya, yaşları ne olursa olsun evli olmayan, evli olmakla beraber sonradan boşanan veya dul kalan kızlarının, her birine % 25'i, gelir olarak bağlanmaktadır (5510 sayılı K. m.34). Hak sahiplerine bağlanacak aylıkların toplamı sigortalıya ait aylığın tutarını geçemez ve bu sınırın aşılması için gerekirse hak sahiplerinin aylıklarından orantılı olarak indirimler yapılabilmektedir (5510 sayılı K. m.34).

Hak sahiplerine sağlanan haklardan bir diğeri ise, ölüm toptan ödemesinin yapılmasıdır. Ölen sigortalıların hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanmaması halinde, 31 inci maddenin birinci fıkrasına göre hesaplanan tutar, 34 üncü madde hükümleri dikkate alınarak hak sahiplerine toptan ödeme şeklinde verilmektedir (5510 sayılı K. m.36). Hak sahiplerine yapılacak toptan ödemenin toplamı, sigortalıya yapılacak toptan ödeme tutarını geçemez ve geçmemesi için gerekirse hak sahiplerinin hisselerinden orantılı olarak indirim yapılır (5510 sayılı K. m.36).

Ölen sigortalının aylığını alan kız çocuklarına evlenme ödeneği verilmektedir. Ölen sigortalıdan dolayı ölüm aylığı alan ve bu aylığın evlenmeleri nedeniyle kesilmesi gereken kız çocukları evlenmeleri ve talepte bulunmaları halinde almakta oldukları aylık veya gelirlerinin iki yıllık tutarını bir defaya mahsus olmak kaydıyla evlenme ödeneği olarak peşin alırlar (5510 sayılı K. m.37).

İş kazası ve meslek hastalığı sonucu veya iş görmezlik geliri, yaşlılık aylığı, malullük durumlarında aylık almakta iken ölen sigortalının hak sahiplerine cenaze ödeneği ödenmekte bu ödenek sırasıyla sigortalının eşine, yoksa çocuklarına, o da yoksa ana babasına, oda yoksa kardeşlerine ödenmektedir (5510 sayılı K. m. 37)

2.2.3. Genel Sağlık Sigortası

Genel sağlık sigortasının oluşturulması esasen altmış yıla aşan bir süreç olarak değerlendirilebilir (Öztürk, 2015: 81). Konuyu ilk olarak 1946 yılında dönemin sağlık bakanı Dr. Behçet Uz ele almış, ancak Milli Sağlık Bankası ve Sağlık Sandıkları ve sonrasında hedeflenen birçok düzenleme hayata geçirilememiştir (Öztürk, 2015: 81). 2006 yılına gelindiğinde AKP hükümeti tarafından hazırlanan SSGSS Kanun Tasarısı TBMM 'de kabul edilmiş ancak yürürlüğe girmesi zaman almış ve GSS 2008 yılında uygulanmaya başlanmıştır (Öztürk, 2015: 81).

Sosyal güvenlik reformu kapsamında sosyal güvenlik kurumları tek çatı altında toplanmış ve genel sağlık sigortasının oluşmasıyla birlikte sosyal güvenlik

sistemi önemli bir değişim süreci geçirmiştir. Genel sağlık sigortası bu sürecin önemli unsurlarından olup 5510 sayılı kanunla düzenlemiştir (www.sgk.gov.tr). Amaç sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması erişimin kolaylaştırılması herkesin sağlık hizmetlerinden eşit şekilde yararlanmasının sağlanması ve bunun tek elden yapılarak bir standardın yakalanmasıdır (www.sgk.gov.tr).

5510 sayılı kanununun 60. Maddesinde genel sağlık sigortalısı sayılanlar belirtilmiştir (www.sgk.gov.tr). Bunlar;

- Yerleşim yeri Türkiye'de olan kişilerden;
- Bir işverenin emrinde hizmet akdiyle çalışanlar,
- Kendi nam ve hesabına çalışanlar,
- Kamu idarelerinde kamu görevlisi olarak çalışanlar,
- İsteğe bağlı sigortalı olan kişiler,
- Gelir testi sonucu tespit edilecek aile içindeki geliri kişi başına düşen aylık tutarı asgari ücretin üçte birinden az olan vatandaşlar ile gelir tespiti yapılmaksızın genel sağlık sigortalılığı ya da bakmakla yükümlü olduğu kişi bulunmayan Türk vatandaşlarından 18 yaşını doldurmamış çocuklar,
- Uluslararası koruma başvurusu veya statüsü sahibi ve vatansız olarak tanınan kişiler,
- 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler,
- İstiklal Madalyası Verilmiş Bulunanlara Vatani Hizmet Tertibinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre şeref aylığı alan kişiler,
- Vatani Hizmet Tertibi Aylıklarının Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler,
- Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler,
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından korunma, bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinden ücretsiz faydalanan kişiler ile ana ve babası olmayan Türk vatandaşlarından 18 yaşını doldurmamış çocuklar,

- Harp malullüğü aylığı alanlar ile Terörle Mücadele Kanunu kapsamında aylık alanlar,
- Geçici köy korucuları ve emeklileri
- Dünya Olimpiyat ve Avrupa Şampiyonluğu Kazanmış Sporculara ve Bunların Ailelerine Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler,
- Oturma izni almış yabancı ülke vatandaşlarından yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında sigortalı olmayan kişiler,
- İşsizlik ödeneği ve ilgili kanunları gereğince kısa çalışma ödeneğinden yararlandırılan kişiler,
- Bu Kanun veya bu Kanundan önce yürürlükte bulunan sosyal güvenlik kanunlarına göre gelir veya aylık alan kişiler,
- Ülkemizde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrenciler,
- Avukatlık stajı yapmakta olanlar,
- Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun hükümlerine göre hakkında koruyucu tedbir kararı verilen kişiler,
- 2022 sayılı Kanun kapsamında 18 yaşından küçük engelli ve engelli yakını aylığı alanlar,
- Herhangi bir kapsamda genel sağlık sigortalısı veya genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi olmayan vatandaşlar,

2.2.4. İşsizlik Sigortası

İşsizlik sigortası 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanununda "Bir işyerinde çalışırken, çalışma istek, yetenek, sağlık ve yeterliliğinde olmasına rağmen, herhangi bir kasıt ve kusuru olmaksızın işini kaybeden sigortalılara işsiz kalmaları nedeniyle uğradıkları gelir kaybını belli süre ve ölçüde karşılayan, sigortacılık tekniği ile faaliyet gösteren zorunlu sigorta" olarak tanımlanmıştır. İşsizlik Sigortası Kanunu 5510 sayılı Kanununun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi ile ikinci fıkrası kapsamında olanlardan bir hizmet akdine dayalı olarak çalışan sigortalıları ve İş Kanununa göre kısmi süreli iş sözleşmesi ile çalışanlardan Sosyal Sigortalar Ve

Genel Sağlık Sigortası Kanunu kapsamında işsizlik sigortası primi ödeyen isteğe bağlı sigortalıları ve aynı Kanunun ek 6'ncı maddesi kapsamındaki sigortalıları ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun geçici 20'nci maddesinde açıklanan sandıklara tabi sigortalıları kapsamaktadır (4447 sayılı K. m.46).

İşsizlik sigortası işsizleri korumada yetersiz kalmakta bunun en büyük nedeni işsizlik sigortasından yararlanma koşullarının zor olmasıdır (Kapar, 2015: 222). İşsizlik sigortası ödeyen kesim işsizlik sigortasından yararlanan kesimden fazladır bir başka deyişle işsizlik sigortası primi ödemelerine rağmen işsiz kaldıklarında bu sigortadan yararlanabilen sayısı azdır (Kapar, 2015: 222). Korumanın yetersiz olmasında etkili olan diğer faktörler ise yapılan işsizlik ödemesinin miktarının düşük olması ve ödeme süresinin az olmasıdır (Kapar, 2015: 222). İşsizlik sigortası fonu bu sebeplerle sürekli büyümekte ve fazla vermektedir (Kapar, 2015: 222). Kriz zamanlarında işsizliğin fazla olmasına rağmen işsizlik ödemesi hak etme koşullarında bir değişiklik yapılmamış ve fon fazla vermeye devam etmiş işsiz kalan kişiler gelir güvencesinden yoksun kalmışlardır (Kapar, 2015: 222). İşsizlik sigortası ile ilgili veriler ayrıntılı olarak yayınlanmakta ancak yararlanan sigortalıların cinsiyetlerine dair bir veri bulunmamaktadır (Kapar, 2015: 223). Ülkemizde kadınların istihdam oranının düşüklüğü ve çoğunlukla kayıt dışı ve güvencesiz işlerde çalıştığı bilindiğinden işsizlik sigortasından oldukça az yararlandıkları düşünülebilir (Kapar, 2015: 223). Sosyal sigortadan yararlanmak için önceden prim ödemiş olma ilkesi, işsizlik sigortası primi ödemeyen işsizlere kamusal hizmet yapılırken fonun kullanılmasıyla çığnemektedir (Kapar, 2015: 223). Devlet prim ödeme esasına dayanmayan bütçeden finanse edilmesi gereken işsizlik yardımı giderlerini, işsizlik sigortası fonundan karşılamakta yani devletin sorumluluğunda olan işsizlik yardımını işçi ve işverenlerin ödemiş olduğu prim ile oluşan işsizlik sigortası fonuna bırakılmaktadır (Kapar, 2015: 223). İşsizlik sigortası fonundan verilecek hizmetler işsiz kalanları başka alanlara yönlendirmek, istihdamı edilebilirliği ve çalışanların vasıflarını geliştirmek, istihdamı arttırmak ve koruyucu tedbirler almak, işe yerleşme ve danışmanlık hizmeti vermek, işgücü piyasasını araştırmak ve planlama çalışmaları yapmak şeklinde belirtilmiştir (Kapar, 2015: 223; Güzel vd. 2012: 796-797). Tüm bu sıralanan amaçlar temel amaç olan işsizliğin

oluşturduğu gelir güvencesinden yoksunluğu gidermekten uzak olup daha çok istihdama yönelik politikaları finanse eden bir fona dönüşmüştür (Kapar, 2015: 223).

Sonuç ve Değerlendirme

Bu bölümde sosyal güvenlik kavramı ve sosyal güvenlik modelleri açıklanmıştır. Sosyal güvenliğin kısaca tarihsel süreci ele alınmıştır. Özellikle Türkiye'de sosyal güvenlik sistemin tarihsel boyutu aktarılmıştır.

Türkiye'deki sosyal sigorta kollarının kapsamına hak etme koşullarına değinilmiş ve 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası kapsamında var olan sigorta kollarının genel bir tahlilini yapılmıştır. Yapılan bu tahlil sonucunda kadınların erkekler ile eşit bir konuma getirildiği görülmektedir. Daha önceden var olan pozitif ayrımcılık içeren uygulamalar kaldırılmış kadının uğradığı cinsiyetçi ayrımcılık görmezden gelinmiştir. Kadınların birçok durumda hak kayıplarına uğradığı görülmektedir.

Kadının sosyal güvenlik sistemince yeterince kapsama alınamadığı ve mevcut sistemin sadece formel şekilde çalışan kadınları kapsadığı görülmektedir. Ancak lkemizde kadınların büyük bir çoğunluğunun kayıt dışı çalıştığı ve ya hiç işgücü piyasasında olamadığından kapsam dışı kalmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET, KADIN VE REFAH DEVLETİ

Bu bölümün amacı kadınların toplumsal konumlarını açıklayan belli kavramlar üzerinden kadınların sosyal sigortalar içindeki yerini anlamaya yönelik bir kavramsal altyapı oluşturmaktır. Bu maksatla toplumsal cinsiyet, ataerkillik ve aile gibi kavramlar açıklanacaktır. Bu kavramların kadın üzerindeki ekonomik sosyal ve kültürel etkileri tartışılacak ve kadınların vatandaşlık haklarını nasıl şekillendirdikleri üzerinde durulacaktır.

Kadınların sosyal sigortalar sistemindeki konumu etkileyen temel değişimlerden biri elbette kadınların işgücü piyasasında durumlarında ortaya çıkan değişim ve bunun toplumsal cinsiyet rejimleri üzerinde yarattığı etkidir. Bu bağlamda, ücret sisteminin aile reisi üzerinden verildiği erkeğin ailenin reisi kabul edildiği sistemde kadının durumu üzerinde durulacaktır. Tüm bunlar kapsamında genel olarak refah devletin kadına bakış açısı ne olduğu ve nasıl şekillendiği ve kadının Türkiye’de Refah Devleti kapsamında nasıl değerlendirildiği ele alınacaktır. Toplumsal cinsiyet ve kadının toplumdaki konumu kadınların sosyal sigortalar sistemindeki yerini de etkilediğinden konumuz açısından önem taşımaktadır.

3.1. TOPLUMSAL CİNSİYET

Refah devleti ve kadına bakış açısını anlamlandırabilmek için öncelikle gerekli kavramların açıklanması ve tanımlanması gerekmektedir. Bu kavramların başında toplumsal cinsiyet kavramı ve cinsiyetçi ayrımcılık kavramları gelmektedir. Toplumsal cinsiyet erkek ve kadını birbirinden ayıran biyolojik farklar dışında onları toplumsal ve kültürel olarak ayıran ve kadın ve erkeğe toplumsal roller veren bir kavram olarak tanımlanabilir (Ecevit, vd., 2011: 4).

"Kapitalist öncesi toplumlarda, toprak kirası ve verginin yanında; toprak sahibinin evinde yapılan ev işlerinden ve yeni işgücünün yetiştirilmesiyle (çocuk doğurmak ve bakmak vb.) elde edilen, toprak sahibinin ya da devletin elde ettiği artı değer in "aile emeği" olduğu kabul edilir. Sınıflı toplumlarda ise aile içinde cinsiyete dayalı işbölümünün tarihe dayanan nedenleri, bu nedenlerin ne olduğuna bakılmaksızın; hane halkı ile hane dışındaki "hiyerarşik, zorba ve düşmanca üretim ilişkileri tarafından çarpıtılmaktadır". (Wood, 2008, Aktaran Gündeşlioğlu ve Kumcuoyıldız, 2011:3).

Feminist analiz içinde önemli bir yere sahip olan toplumsal cinsiyet kavramı değişik anlamlarda kullanılmış olduğundan tek bir tanım ile açıklanması zordur (Dedeoğlu, 2000: 142). Toplumsal cinsiyet kavramının ilk olarak kullanımı cinsler arası var olan farklılıkların sadece biyolojik temelli olarak tanımlanmasından kurtulabilmek için kullanılmıştır (Dedeoğlu, 2000: 142). Burada kavramın dikkat çekmek istediği nokta kadın ve erkek arasındaki farklılıkların sadece biyolojik temeli olmadığı ve biyolojik farklılıklar sonucu ortaya çıkan sosyal ve kültürel değerlerin de farklılıklar oluştuğunu anlatmaktır (Dedeoğlu, 2000: 142). Bu durumda kadınlık ve erkeklige ilişkin oluşan davranışlar roller kişilik özellikleri sosyal ve kültürel değerler tarafından oluşturulmuştur denilebilir (Nicholson, 1994, Aktaran Dedeoğlu, 2000: 142). *'Bu kategoriler toplumsal olarak oluşturuldukları ölçüde, sabit ve evrensel tanımlara sığdırılmazlar, tam tersine toplumsal değişim sürecinde değişip, dönüşürler'* (Nicholson, 1994, Aktaran Dedeoğlu, 2000: 142).

Toplumsal cinsiyet kavramının bir başka kullanımı ise kadın erkek ayrımının ilişkisel boyutlarını açıklayabilmek için oluşturulmuştur (Kandiyoti, 1998, Aktaran Dedeoğlu, 2000: 142). Bu yaklaşım toplumsal cinsiyet kavramını sosyal ilişki kavramı olarak açıklamakta ve *'kadın ve erkek olmanın, nasıl kurumsal alandaki kaynaklara giriş, bunların kullanım hakkı ve bu hakların kontrolü alanlarında yeniden üretildiğini tanımlamaktadır'* (Kandiyoti, 1998, Aktaran Dedeoğlu, 2000: 142). Kadın ve erkek olmak gibi farklı sosyal kategoriler bu şekilde açıklanmaya çalışılmış kadın erkek olmanın getirdiği farklı kimlikler ve bu kimliklerden dolayı oluşan farklılıklar çelişkili ve üzerinde mücadele edilen alanlardır

(Moore, 1994; Nicholson, 1994, Aktaran Dedeoğlu, 2000: 142-143). *'Yine, bu kadın ve erkek olmak kategorileri içinde yer alan ilişkiler ve farklılıkların analizi belirli bir tarihsel ve sosyal çerçevede içinde değişiklikler göstermektedir'* (Moore, 1994; Nicholson, 1994, Aktaran Dedeoğlu, 2000: 142-143).

3.2. ATAERKİLLİK VE CİNSİYETE DAYALI İŞ BÖLÜMÜ

Babalık kavramı ilk toplumlarda erkeğin çocuğun oluşumuna katkısı bilinemediğinden sonradan ortaya çıkan bir kavram olmuştur (Gündeşlioğlu ve Kumcuıldız, 2011:4). Zamanla erkek gücünü fark edip yeni beslenme şekillerini de kullanmaya başlayınca hayvan avlamak gibi ya da hayvan sürüsünün sahibi olmak gibi durumlar ortaya çıkmış ve servet artışı bu şekilde başlamıştır (Gündeşlioğlu ve Kumcuıldız, 2011:4). *"Bu sürecin sonucu olarak da "namusun korunması" gereğiyle kadınların boyunduruk altına alındığı, önceleri kadının bedenine olan bu baskının giderek yönünü düşünsel alana da çevirdiği, dolayısıyla birçok uygar toplumlarda bile esler arasında gerçek dostluğun kurulamadığı ileri sürülmektedir."* (Russell, 1998, Aktaran Gündeşlioğlu ve Kumcuıldız, 2011:4).

Servet artışıyla birlikte erkek aile içinde daha önemli hale gelmiş ve miras erkeğin soy tarafından hesaplanır hale gelmiştir (Çelebi, 2007, Aktaran Gündeşlioğlu ve Kumcuıldız, 2011:5). Ataerki aile sistemi cinsler arası eşitsizliğin temellini oluşturmuş, cinsiyetler arası iş bölümü kaynaklı üretim tarzları ve üretim biçimleri farkı şekilde yapılanmıştır (Kandiyoti 1997, Aktaran Gündeşlioğlu ve Kumcuıldız, 2011:5).

Ataerkillilik kadın emeğini sömürülmesine yol açmış ve bu şekilde yaygınlık kazanmıştır ve kapitalist sistem ile de bu yapı korunmuştur (Kumcuıldız, 2011, Aktaran Gündeşlioğlu ve Kumcuıldız, 2011:5). Ataerki sistemin kilit noktası mirasın erkeğin soyu üzerinden verileceği kararından sonra başlamıştır denilebilir çünkü erkek miras bırakacağı soyu yani babalığını güvence altına almak istemekte ve elinde iktisadi olarak da gücü bulunduran erkek zamanla kadını sadece doğum yapan

hizmet eden erkeğin kölesi haline getirmeye başlamıştır (Gündeşlioğlu ve Kumcuyıldız, 2011:4).

"Böylece tarihteki ilk sınıf mücadelesi, ailenin, erkek egemen tekeşli bir çekirdek birime dönüşmesiyle ve ilk sınıf baskısı da eril cinsin dışı cins üzerindeki baskısı ile başlamış olur. Engels'in bu görüşündeki benzetmede 'Erkek burjuvazidir ve karısı proletaryayı temsil eder', çünkü erkek daha güçlü maddi temele sahiptir." (Donavan 2001, Aktaran Gündeşlioğlu ve Kumcuyıldız, 2011:5).

3.3. AİLE VE KADININ KONUMU

Birlikte yaşayan bireylerden oluşan ve yeniden üretimin birlikte yapıldığı sosyal hayatın temel birimi olan aile aynı zamanda karmaşık bir yapıya sahip olmakta kültürlerle göre de farklılıklar göstermektedir (Dedeoğlu 2000: 141). Aile bireyleri arasında kaynak ve gelirler eşit şekilde kullanılmamaktadır (Dedeoğlu 2000: 141). Aile içinde var olan cinsiyete dayalı iş bölümü ve bireylerin hiyerarşik konumu sebebiyle kaynakların ve gelirlerin eşitsiz dağılmakta olduğu tartışma konusu olmaktadır (Dedeoğlu 2000: 141). Bunun yanı sıra ailenin devamlılığını sağlamaya yönelik üretim ve yeniden üretim gibi faaliyetlerin de bireyler arasında eşit bir şekilde dağılmadığı düşünülmektedir (Dedeoğlu 2000: 141).

Toplumsal cinsiyet temelli analizler bu eşitsizlikler ortaya çıkarılmasında ve tanımlanmasında önem taşımaktadır (Dedeoğlu 2000: 141). Toplumsal cinsiyet bu durumda hem aile içinde hem de aileye bağlı olmayan kurumlardaki ilişkileri anlamak ve tanımlamak açısından önemli bir belirleyici konumda bulunmaktadır (Dedeoğlu 2000: 141). *"Toplumsal cinsiyet analizine dayalı bir bakış açısı aynı zamanda bize 'erkek ve kadın olmanın çok katmanlı anlamlarının nasıl sosyal olarak oluşturulduğunu; kadın ve erkek olmanın ev içinde ve ev ötesinde oluşan her türlü günlük faaliyette gömülü olduğunu' gösterir"* (Hart, 1995: 41, aktaran Dedeoğlu 2000: 141).

"Toplumsal cinsiyet temel analiz birimi olarak kullanıldığında, ailenin ilişkisel bir bilgi kuramından hareketle analiz edilmesi sağlıklı bir adım olacaktır. Böyle bir analizde göz önünde bulundurulması gereken diğer konular ise, sosyal yeniden üretimi sağlayan akrabalık ilişkileri, cinsiyete dayalı işbölümü ve patriyarkal ilişkilerdir. Aile, var olan belli bir biçimdeki cinsiyet rollerinin ve ilişkilerinin sonucu ortaya çıkan toplumsal cinsiyet ideolojisinin yeniden üretildiği ve geliştirildiği alanın maddi çerçevesini oluşturmaktadır." (Dedeoğlu 2000: 141).

Aile aynı zamanda cinsiyete dayalı işbölümü ve ataerkil ilişkilerin ailenin diğer bireylerine de etki ettiği yer olmakta ve bu durum Barrett'in 'aile ideolojisi' dediği olgunun temel taşı olarak oluşturmaktadır (Dedeoğlu 2000: 142). 'Aile İdeolojisi'nin bir başka önemli yönünü ise akrabalık ilişkileri oluşturmaktadır (Dedeoğlu 2000: 142). Ailede üretimin ve yeniden üretimin dışında akrabalık ilişkileri ve akrabalık bağları da bulunmaktadır (Dedeoğlu 2000: 142). *"Aile kavramına ilişkin vurgulanması gereken bir diğer konu ise, onun içinde var olduğu toplumsal yapıdan bağımsız olan atomik bir kurum olmadığıdır; aksine, tarihsel ve toplumsal koşullara göre değişik biçimler ve içerikler kazanmaktadır, yani aile mutlak bir kurum değildir"* (Harris, 1981, Aktaran Dedeoğlu 2000: 142). Aileler dinamik bir yapıdadır ve zamanla ekonomik ve toplumsal değişimlerden etkilenecek şekilde şekillenirler ancak tek belirleyicileri de bu yapılardaki değişiklikler değildir (Dedeoğlu 2000: 142).

3.4. REFAH DEVLETİ VE KADIN

Refah devleti uygulamaları önceleri var olsa da asıl çıkışını ikinci dünya savaşı sonrasında gerçekleştirmiştir. Bu kısımda asıl değinmek istediğim konu refah önlemleri ve kapsayıcılığının kadınları nasıl etkilediği ve koruma altına aldığı olmaktadır. Kadınlara yönelik olarak alınan ilk refah önlemleri neler olmuş ve nasıl etki etmiş bunlar kadınların günümüzde nasıl bir sosyal koruma düzeyi altında olduğuna dair bize ipuçları verecektir.

Refah devleti vatandaşları bir takım risklere karşı korumayı amaçlamakta, bu riskler öncelikle ekonomik ve sosyal risklerden oluşmaktadır. Tüm bu risklerden vatandaşların korunması sosyal güvenlik kapsamında yer almakta ve alt kollarını sosyal sigorta, sosyal yardım ve sosyal hizmetler oluşturmaktadır. Bu hizmetlerden öncelikle yararlananlar ise kadınlar ve çocuklar, yoksullar ve işsizler olmaktadır (Sallan Gül, 2009: 53).

Refah devleti modellerine baktığımızda her modelin kadınları farklı şekilde kapsadığı görmekteyiz. "Esping-Andersen sınıflandırmasında, liberal modeli piyasa ilişkilerinin hâkimiyetine, muhafazakâr modeli aile ve tabakalandırılmış sosyal koruma sistemine ve sosyal demokrat modeli de vatandaşlık temelinde örgütlenmiş evrensel haklara dayandırmıştır. Buna göre liberal modelde piyasa, muhafazakâr modelde aile ve sosyal demokrat modelde de devlet, refahın en güçlü sağlayıcısı olarak ortaya çıkmaktadır." (Özaydın, 2013: 54).

Kadınların vatandaşlık haklarını elde etmesi insan haklarından yararlanması oldukça zaman almıştır. Kadınlar bu hakları elde ederken çeşitli zorluklarla karşılaşmışlardır, ayrımcılığa uğramış görmezden gelinmiş talepleri kabul edilmemiştir. Ancak verilen mücadeleler sonunda 19. Yüzyıla doğru sonuç alınabilmiştir. Bu sonucun alınmasında refah devletinin ortaya çıkış ve gelişimi de önemli bir paya sahiptir (Sallan Gül, 2009: 50-51). Refah devletinin ortaya çıkışında ise savaşlar özellikle ikinci dünya savaşı etkili olmuştur. Savaş dolayısıyla yaşanan nüfus sorunu kadınların önemini artırmış ve annelik görevi kamusal bir görev haline gelmiştir (Sallan Gül, 2009: 51)

İkinci dünya savaşından sonra kadınların annelik ve bakım emeğine ihtiyaç artmış ve annelik kamusal bir görev olarak görülüp o yönde politikalar uygulanmıştır (Sallan Gül, 2009: 54). Bunun sonucunda kadınlar refah politikalarında daha çok anneliklerinden dolayı yer almaya başlamışlardır (Sallan Gül, 2009: 54). Özellikle 1920-1960 yılları arası dönemde erkeğin evin reisi olarak çalışıp geçimi sağlaması, kadının ise çocuk bakımı ve ev işleriyle uğraşması beklenmiş, kadınların ev işi ve çocuk bakımı yükümlülükleri dolayısıyla çalışamayacağı genel bir kabulü halini

almıştır (Sallan Gül, 2009: 54). Refah hizmetlerinden özellikle sosyal sigortadan yararlanma vatandaşlık hakkı gibi görünse de bu hak işgücünde yer alma esasına bağlı olarak tanımlanmış ve kadınlar aile içi görevler ve onlara dayatılan refah devleti politikalarının bir sonucu olarak işgücü piyasasında yer alamamıştır (Sallan Gül, 2009: 54). Ancak eşleri üzerinden bir takım haklardan yararlanabilmişlerdir bu da refah devletinin kadına olan tutumu açısından önemli bir noktadır (Sallan Gül, 2009:54). Çünkü kadınlardan beklenen karşılığı olmayan ev işleri ve çocuk bakımı olurken erkeklerden beklenen ise çalışıp eve para getirmek olmaktadır. Bunun sonucu olarak da kadınlar bir birey olarak refah politikalarına dahil edilmemişlerdir (Sallan Gül, 2009:54).

1960'lardan sonra kadınların refah programlarına anne rolü ile dahil edilmeleri feminist yaklaşımlar tarafından eleştiriler almaya başlamıştır. Kadınlara annelik üzerinden yapılan hizmetlerin onların durumunu değiştirmeye yönelik olmadığı sadece hafiflettiği, yoksulluklarının kalıcı olduğu vurgulanmıştır. Kadınlar çalışma yaşamından uzaklaştıran uygulamaların varlığı ve bağımlı bir şekilde hayatlarını sürdürdükleri söylenmiştir. Yapılan programların çalışan kadınları da kapsamaması gerektiği ve eşit haklara sahip olmayı istemişlerdir. Bu kadın hareketinin sonucunda kadınlar ücretsiz bakım kreş ve demokratik temsiliyet gibi haklar elde etmişlerdir (Karaca, 2014).

1970'li yıllara gelindiğinde ise kapitalizm ekonomik ve politik yönden dünya genelini olumsuz yönde etkilenmeye başlamıştır (Sallan Gül, 2009: 55-56). Devlet sosyal sorumluluklardan uzaklaşmaya başlamış kadınların annelik hakları ve refah yardımları sorgulanmaya başlanmıştır (Sallan Gül, 2009: 55-56). Var olan sorunların, yoksulluk gibi, bireysel sorunlar olduğu ve çözümün refah önlemleriyle değil de, ekonomik büyüme ve istihdam artışıyla sağlanması gerektiği öne sürülmüştür (Sallan Gül, 2009: 55-56). Yapılan yardımların devlet tarafından yapılmasının gönüllü kuruluşların etkisi ve varlığının azalmasına yol açtığı ayrıca yoksulluğu daimi hale getirdiği yönünde görüşler oluşmuştur (Sallan Gül, 2009: 55-56). *"Sosyal yardımların kadınların refahlarını artırarak, çekirdek aile yerine tek ebeveynli aile formlarının oluşmasına yol açtığı ve daha fazla çocuk sahibi olunmasına yol açarak,*

topluma daha fazla fakir kazandırdığı ileri sürülmüştür ." (Mead, 1986 ve Murray, 1994, Aktaran Sallan Gül, 2009: 56). Yoksulların çalışmayıp yardım bekledikleri, refah programlarının aile bağlarını zayıflattığı düşünülmektedir. Refah devleri sosyal yardım uygulamalarını azaltmış yararlanma koşullarını ağırlaştırmıştır (Sallan Gül, 2009: 56).

Genel olarak refah devleti anlayışı temel hak ve özgürlüklerin kullanılması için vatandaşlara belirli bir yaşam düzeyi sağlamak ve özgürlük ve eşit vatandaşlık statüsü temelinde haklar vermek yönünde kurumsallaşmakta ve politikalar yapmaktadır (Sallan Gül, 2009: 52). Ancak belirlenmiş olan bu sosyal haklar ve eşit vatandaşlık statüsü kadınlar için sorunlu bir süreçte ilerlemiştir (Sallan Gül, 2009: 52).

Modern vatandaşlık kavramı bireylerin işgücü piyasasındaki konumlarına göre şekillenmiştir (Pateman 1988; Lister 1997; Orloff 1993, Aktaran Dedeoğlu, 2012: 212). Buradan hareketle, sosyal haklardan yararlanan ve sosyal görevleri olan tam vatandaşlık tanımı daha çok erkeklere referans etmektedir (Dedeoğlu, 2012: 212). Böyle olunca kadınlar daha çok ikinci sınıf vatandaş olmakta, kadınların sosyal haklara erişimi erkeklerle olan ilişkileri üzerinden belirlenmektedir (Dedeoğlu, 2012: 212). Kadın hareketi ve mücadelesi bu durumda iyileşmeler yaşanmasına neden olmuş ve kadınlar çoğu zaman erkeklere tanınan vatandaşlık haklarına sembolik olarak kavuşabilmiştir (Dedeoğlu, 2012: 212). Böylece, kadınlar erkek çalışanlar için verilen hak ve hizmetlerin kullanımına hak kazanmışlardır (Dedeoğlu, 2012: 212).

Kadınlar refah önlemlerinden bir vatandaş olarak yararlanmaktan çok anne kimliği ile yaralanmışlardır. İlerleyen süreçte işgücü piyasası isteklerine göre çalışmaları istenmiş bazen de yeniden üretimi sağlamaları beklenmiştir. Evde ev işleriyle uğraştıkları zaman bağımlı bireyler haline gelmiş çalıştıkları zaman ise sömürülen taraf olmuşlardır. Refah devleti her ne kadar koruma ve eşitliği sağlama yönünde girişimlerde bulunsa da yeterince etkili olduğu söylenememektedir.

Vatandaşlık hakkının önemli bir belirleyeni istihdam hakkı olmakta bunun nedeni ise kadınların istihdama girişlerindeki engeller olarak gösterilebilmektedir (Orloff, 2002, Aktaran Dedeoğlu, 2012: 213). Kadınların istihdama girişinin önündeki engeller, yasalar ile yok edilmeye çalışılmıştır (Dedeoğlu, 2012: 213). Bu engellerin ortadan kalkabilmesi için kadınlara yüklenen bakım hizmetlerinin azaltılması ve kolaylaştırılması ve doğum izinlerinin düzenlenmesi gerekmektedir (Dedeoğlu, 2012: 213). İstihdam hakkı kadınların bakım hizmetlerinden sıyrılıp kariyerlerini planlama ve geliştirme hakkına kavuşmaları demektir (Dedeoğlu, 2012: 213). Bunun gereğince akrabalık temelli kurgulanan bakım hizmetlerine alternatif olarak kamu bakım hizmetlerinin olması gerekmektedir (Dedeoğlu, 2012: 213).

Refah devletinin kadın istihdamına bakışını formüle eden ilk yaklaşım Jane Lewis'in gelir getiren erkek aile reisi (male breadwinner) modelidir (Lewis 1992, Aktaran Dedeoğlu, 2012: 213). Lewis refah rejimlerini bu modele olan yakınlıklarına göre karşılaştırmış ve sonuç olarak en tipik modelin ise erkeklerin çalıştıkları kadınların evkadını olduğu model olduğunu söylemiştir (Dedeoğlu, 2012: 213). Kadınlar sosyal güvenlik ve vergi gibi konularda kocalarına tamamen bağımlı olmakta, hiçbir kamusal desteğin olmadığı bir durumda ise bakım hizmetlerinden tamamen sorumlu sayılmaktadırlar (Dedeoğlu, 2012: 213). *'Lewis'in modeli politika yapıcılarının aile yapısı hakkından normatif değerlerini açığa çıkarırken ve bu normatif değerlerin toplumsal organizasyonuna nasıl katkı yaptığını göstermiştir'* (Dedeoğlu, 2012: 213). Bu çerçevede, Lewis Fransa, İrlanda, İsveç ve İngiltere'yi karşılaştırmış, İngiltere ve İrlanda erkek hane reisi modeline daha çok benzerlik gösterirken, Fransa daha az derecede bu modele benzemektedir, İsveç ise modele en az benzerlik gösteren ülke olmaktadır (Lewis 1992, Aktaran Dedeoğlu, 2012: 213). İsveç'te daha çok çift-gelir kazanan aileler yaygın şekilde bulunmaktadır (Lewis 1992, Aktaran Dedeoğlu, 2012: 213).

Lewis'in yaptığı sınıflandırmanın yanı sıra, refah rejimleri kadın istihdamı ve bakım emeği arasındaki ilişkiyi konu eden başka modellerde bulunmaktadır (Dedeoğlu, 2012: 213). Sainsbury ise işçi olmalarının dışında kadınların aile içinde eş mi anne mi olduğu yönünde üçlü bir ayırım yapmıştır (Dedeoğlu, 2012: 213). Bu

modelde kadınlar üç farklı şekilde ele alınmış bunlar çalışan, anne ve eş şeklinde gruplandırılmıştır. (Sainsbury 1996, Aktaran Dedeoğlu, 2012: 214).

Refah devletlerinin kadının ihtiyaçlarına ve toplumsal cinsiyete ne kadar duyarlı olduğunu ölçmenin bir yolu da bakım için sağlanan hizmetlerin, hizmet olarak sunulması ya da hizmeti satın alacak para desteğinin verilmesi ve ya kadının evde kalması için para yardımı yapılması koşullarından hangisine uygun yapıldığıdır (Hobson 1994, Aktaran Dedeoğlu, 2012: 214).

Orloff'un sınıflandırması ise refah devletinin kadına kendi başına bir hayat kurabilme olanağı verip vermediğine göre ayırım yapmıştır (Orloff 1993, Aktaran Dedeoğlu, 2012: 214). "*Jensen ise 'kimin bakım yaptığı' 'kimin ödeme yaptığı' ve 'ne kadar yardım sağlandığı' sorularını sorarak çalışma ve refah devleti ilişkisinden bakım hizmetlerine odaklanan bir sınıflama yapmayı önermektedir*" (Jensen 1997, Aktaran Dedeoğlu, 2012: 214).

Bütün bu sınıflandırmalar incelendiğinde hepsinde ortak noktanın, kadınlara yüklenmiş bir sorumluluk olan ev içi hizmet ve bakım emeğinin ne kadarının devlet tarafından karşılandığı ve bunun sonucu olarak kadınlarının ne kadarının işgücü piyasasına katılmasına imkan sağladığının saptanmasına yönelik bir sınıflandırma olduğunu söylenebilir (Dedeoğlu, 2012: 214).

'Esping-Andersen (1999) ise devlet ve market ilişkilerine dayandığı klasik tipolojilerini ailenin refah sağlayıcı rolüne dikkat alarak yeniden ele almıştır.' (Dedeoğlu, 2012: 214). Esping-Andersen kendi tipolojilerini yenileyerek yine sosyal demokrat, korporatist-konservatif ve liberal rejimler olarak üçe ayırmıştır (Dedeoğlu, 2012: 214). Tüm bu rejimlere rağmen ailenin rolünün her zaman merkezi olduğunu ve kadının istihdama katılması için bakım hizmetlerinin kamu ya da piyasa tarafından karşılanmasının önemli bir araç olduğunu belirtmektedir (Dedeoğlu, 2012: 214). Rejimlerin birbirinden farklı olması ve farklı hizmetler sunması kadınların istihdama katılımını ve doğurganlıklarını da farklı şekilde etkilemektedir (Dedeoğlu, 2012: 214). Liberal rejimde kadın istihdamı piyasa mekanizması tarafından

sağlanmakta sosyal demokrat rejimde ise kamusal olarak sağlanmaktadır (Dedeoğlu, 2012: 214). *'De-familialisation kadınların istihdamını olanaklı hale getirirken, aynı zamanda bakım hizmetleri için olan talebi arttırmaktadır.'* (Dedeoğlu, 2012: 214). Geleneksel toplumsal cinsiyet ideolojisi çerçevesinde aile merkezlilik ise kadınların istihdamını olumsuz yönde etkilemektedir. (Dedeoğlu, 2012: 215).

Buraya kadar ele alınan teorik yaklaşımlar, sosyal politika ve kadın istihdamı/bakım hizmetleri ilişkisi açısından refah devletlerini sınıflamaya yönelik yaklaşımlardır (Dedeoğlu, 2012: 215). Fakat bu modeller sabit bir yapıda olmayıp süreç içinde değişimler göstermektedirler (Dedeoğlu, 2012: 215). Walby'nin (2001) ifade ettiği gibi özel ataerkil sistemlerden kamusal ataerkil sistemlere doğru bir evrim yaşandığı söylenebilir (Dedeoğlu, 2012: 215).

3.5. TÜRKİYE'DE REFAH DEVLETİ VE TOPLUMSAL CİNSİYET

Refah rejimlerin toplumsal cinsiyetçi bakış açısıyla analiz edilmesi ve Türkiye özelinde toplumsal cinsiyet uygulamalarını nasıl şekillendirdiğinin incelenmesi gereklidir (Dedeoğlu ve Elveren, 2012: 29).

Türkiye refah devleti modeli Güney Avrupa Refah Devleti Modeline benzerlik göstermektedir (Dedeoğlu, 2009: 44). Genel olarak Güney Avrupa Refah Devleti Modeli parçalı ve hiyerarşik bir yapı olarak tanımlanabilmektedir (Dedeoğlu, 2009: 44). Sosyal güvenlik sistemlerine ulaşım için genellikle formel istihdamda çalışıyor olmak ve prim ödeme şartı aranmaktadır (Buğra ve Keyder 2003, Aktaran Dedeoğlu, 2009: 44). Bu tür bir refah sisteminin enformel çalışmanın yoğun olduğu ve kendi adına ve ücretsiz aile işçisi olarak çalışan sayısının fazla olduğu durumlarda, bütün vatandaşları kapsamaktan uzak olduğunu söyleyebiliriz (Buğra ve Keyder 2006, Aktaran Dedeoğlu, 2009:44).

"Türkiye'de refah devleti yapısına ve bu yapının oluşumuna ilişkin temellere vurgu yapan Meryem Koray'a göre, sosyal devletin sınırlı kalmasının arkasında geç

endüstrileşmeden paternalist devlet anlayışına ve sosyal tarafların etkisinin sınırlı tutulmasına kadar birçok neden vardır. Fakat son yıllarda asıl dönüşümün yönü ise 'baba devletten seyirciliğe' doğru yaşanmaktadır ."(Koray 2005:180, Aktaran Dedeoğlu, 2009: 44).

1980 sonrası devletin koruyucu ve dengeleyici politikaları neo-liberalizmin de etkisiyle yerini daha çok seyirci bir devlet denebilecek yapıya bırakmıştır (Dedeoğlu, 2009: 44). Bunun sonucunda devletin sağladığı sınırlı hizmetler daha da sınırlı bir hal almıştır (Dedeoğlu, 2009: 44). *"Yakın zamanlara kadar Türkiye'de sosyal politika önlemleri, fırsat eşitliği amacını sağlamaya yönelik bir uygulama olan zorunlu ve bedelsiz eğitim dışında, çalışma akdini düzenleyen yasalarla emeklilik koşullarına ve sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkına ilişkin sosyal güvenlik sistemi ile sınırlı kaldı."* (Buğra ve Keyder 2003, Aktaran Dedeoğlu, 2009:45).

Devletin gerekli sosyal güvenliği sağlayamadı ya da eksik kaldığı durumlarda aile ve akrabalık bağları devletin sağladığı sosyal güvenliğin yerini aldı (Dedeoğlu, 2009: 45). Toplumsal yaşamın sürdürülebilmesi ve yeniden üretimin gerçekleşmesi için ailenin varlığına duyulan ihtiyaç kadınların toplumdaki en önemli konumlarının eş ve anne olması ile sonuçlanmıştır (Dedeoğlu, 2009: 45).

Kadınların toplum içindeki konumları anne ve eş olma rolleri üzerinden kurulurken kadınlar, bu roller aracılığı ile toplumun büyük bir kesimi için güvenlik ve dayanışma sağlayan ailenin de devamlılığını sağlamaktadırlar (Dedeoğlu, 2009: 45). Kadınlar sadece sistem içine ev içi hizmetler ve bakım hizmetleri sağlamak ile kalamamakta ailenin akrabalık ve hemşerilik üzerinden kurulan dayanışma ağlarının da devamını sağlamak yönünde önemli sorumlulukları bulunmaktadır (Dedeoğlu, 2009: 45). Tüm bu sorumluluklar sonucunda kadının işgücüne katılımı zorlaşmakta ya da işgücüne kayıt dışı ve ya ev eksenli çalışan biçimde dahil olabilmektedirler (Dedeoğlu, 2009: 45).

Türk modernleşmesinin ölçütü kadın sorunu ola gelmiştir (Dedeoğlu, 2012: 217). Kemalist reformlar kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanımış, kanun önünde eşit vatandaşlık hakları ise Cumhuriyetin kuruluşunun ilk yıllarına sağlanmıştır (Dedeoğlu, 2012: 217). *'Bu reformların önemini vurgulamakla beraber Kandiyoti, Kemalist reformların kadınları özgürleştirse bile libere edemediğini vurgulamaktadır.'* (Dedeoğlu, 2012: 217). Kemalist reformlar kadın erkek eşitsizliklerini gidermekte eksik kalmakta ve belli bir çoğunlukta olan üst sınıf kadınlara hitap etmektedir (Dedeoğlu, 2012: 217). Bu durumda eşitsizliklerin özel alanda çözüme kavuşacağı ve ya kalkınma ile birlikte çözüm bulacağı söylenmiştir (Acar ve Altunok 2009, Aktaran Dedeoğlu, 2012: 217).

Reformlar kadınlara bir takım haklar tanımış özellikle eğitim olanakları genişlemiş ancak Türkiye refah devleti anlayışı normatif bir aile modelini benimsemektedir (Dedeoğlu, 2012: 217). Modelde erkek aile reisi kadın ise ev kadını ve anne olarak tanımlanmaktadır (Dedeoğlu, 2012: 217).

Avrupa Birliği adaylığı gereğince toplumsal cinsiyete verilen önem artmış ve 2000 yıllardan sonra birçok yasal düzenlemeler yapılmıştır (Acar ve Altunok, 2015: 32). Bunların başında anayasa değişiklikleri 2001 yılında medeni kanunda ve 2004 yılında ceza kanunda yapılan değişiklikler gelmektedir (Acar ve Altunok, 2015: 32). Tüm bu değişiklikler ile kadına yapılan ayrımcılık önlenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin girilmesi yönünde yasal zemin oluşturulmuştur (Acar ve Altunok, 2015: 32).

Yapılan reformlara bakıldığında kadının toplumsal rollerini önemli ölçüde etkilediği görülmektedir (Dedeoğlu ve Elveren, 2012: 34). İlk olarak 2001 ve 2002 yıllarında yapılan anayasa değişiklikleri ile hem Avrupa Birliğine uyum sürecine girilmiş hem de AKP hükümetlerinin neo-liberal uygulamaların başlangıcı olmuştur (Dedeoğlu ve Elveren, 2012: 34). *"Anayasanın 10. Maddesinde yapılan değişiklik ile devlet sadece kadınlar ve erkekler arasındaki eşitliğin sağlanması ile değil, aynı zamanda bu eşitliğin uygulanması için her alanda eşitlik tedbirleri almakla sorumlu kabul edildi."* (Dedeoğlu ve Elveren, 2012: 34).

Medeni kanunda 2001 yılında yapılan değişiklikle aile reisi kavramı medeni kanundan çıkartıldı ve kadın erkek aile içinde eşit statüye kavuştu devamında da boşanma halinde evlilik boyunca edinilen malların eşit paylaşımı ilkesi benimsendi (Elveren, 2015: 74). İş kanunda yapılan değişikliğe göre ilk kez iş yerinde taciz konusuna kanunda yer verilip cinsiyete dayalı ayrımcılık iddiasının ispatında mükellef olan tarafın işveren olması ilkesi benimsenmiş işverenin çalışanlara ayrımcılık yapmaması eşit davranması eşit işe eşit ücret ilkeleri kanunda yer almıştır (Dedeoğlu, 2012, Aktaran Elveren, 2015: 74-75). Tüm bu politikalar kadının bağımsız bir vatandaş olarak kabul görmesine yönelik analizlere yol açmıştır (Kılıç 2008, Aktaran Dedeoğlu, 2012: 219).

Sonuç ve Değerlendirme

Kadınların ekonomik sosyal ve kültürel konumlarını açıklayan bir takım kavramlara değinilmiş bunlar toplumsal cinsiyet ve ataerkillik olarak ele alınmıştır. Toplumsal cinsiyet kavramının yaşanan toplumsal olgular ile oluşturulmuş kültürlerle göre değişen bir kavram olduğunu söyleyebiliriz. Bu kavram kadın ve erkeğin cinsiyetleri dışında da farklılıkları olduğunu söyleyen ve ona roller yükleyen bir kavram olmaktadır. Bu nedenle kadına yüklenen roller farklı olmakta ve toplumsal konumu belirlemektedir.

Ataerkillik kavramı ise erkek egemen toplumlarda görülen ve kadının özellikle ev içi emeğini sömüren bir kavram olmaktadır. Ailede kadının aile içi kaynaklardan eşit şekilde yararlanamadığı ve cinsiyete dayalı iş bölümü sebebiyle sömürüldüğü söylenmekte ve yeniden üretim faaliyetleri kadının görevi olarak görülmektedir.

Refah devleti modellerine baktığımızda her model kadını farklı şekilde tanımlamaktadır. Asıl olan kadının vatandaş olarak kabul edilip tüm sosyal haklardan eşit şekilde yararlanması gerektiğidir. Refah modelleri önceleri kadınları anne rolleri üzerinden koruma altına almıştır. Kadın ev içi hizmetten ve bakım hizmetinden

sorumlu erkek ise eve ekmek getiren ailenin reisi olarak tanımlanmıştır. Kadından çalışıp eve ekmek getirmesi beklenmediğinden kadın çalışma hayatından uzak kalmış, sosyal sigorta sistemin çalışmaya esasına ve prim ödemeye dayalı olduğu durumlarda kadın sosyal sigorta sistemlerinden yararlanamamıştır.

İlerleyen süreçte kadınlar anne rolleri üzerinden değil vatandaşlık temelli olarak refah devleti kapsamına alınmıştır. Ancak işgücü piyasasındaki yetersiz konumları nedeniyle kadınlar gerekli düzeyde sosyal sigortalardan yararlanamamaktadır. Kadınlar ev içi sorumlulukları nedeniyle formel istihdamda yer alamamış ve hem ev içi emeği görmezden gelinmiş hem de işgücü piyasasında sömürülen taraf olmuşlardır.

Sonuç olarak Türkiye'de benimsenen refah sistemi göz önüne alındığında Güney Avrupa Refah Devleti Modelinin benimsendiği bilinmektedir. Bu modelde sosyal sigortalar sisteminde olmak formel istihdama dahil olma ve prim ödeme esasına dayanmaktadır. Ancak kadınların büyük bir çoğunluğu ev içi sorumlulukları nedeniyle işgücü piyasasına katılamamakta ve kayıt dışı olarak çalışmaktadır ya da ücretsiz aile işçisi olmaktadır. Bu durumda gerek toplumsal cinsiyet ve ataerkillik gerekse aile yapısı gibi nedenlere kadınlar vatandaşlık hakları olan sosyal sigortalardan yararlanma hakkını elde edememektedirler.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE KADINLARIN İŞGÜCÜ PİYASASINDAKİ KONUMU VE SOSYAL SİGORTA KOLLARININ KADINA SAĞLADIĞI KORUMANIN DÜZEYİ

Kadınların işgücü piyasasındaki konumların ve sigortalılık ile ilgisinin incelendiği bu bölümde kadının primli sisteme dahil olması noktasında işgücü piyasasının önemi ve kadının işgücü piyasasındaki varlığı üzerine bir tahlil yapılacaktır.

Özellikle kadınların işgücüne katılma oranlarının düşük oluşuna dikkat çekmek ve çalışma biçimlerinin kayıt dışı ve ev eksenli olduğunu vurgulamak önem taşımaktadır. Kadınların işgücüne katılmalarının önündeki engellerde bu bölümde konu edilmiş ve incelenmiştir.

Yasal düzenlemelerin yetersizliği ile bağlantılı olarak ataerkil sistem gereği kadına yüklenen rollerin de sonucunda kadın eğitim olanaklarında mahrum kalmış evde çocuk ve yaşlı bakımı gibi işlerin yapılmasından sorumlu tutulan taraf olmuştur. Tüm bu etkenler kadının işgücüne katılımını negatif yönde etkilemiştir.

Bölümün ikinci kısmında ise aynı zamanda tezin ana konusunu oluşturan kadınların sosyal sigortalar sistemindeki varlıkları ve sosyal sigortalar sisteminden sağladıkları fayda tartışılacaktır. Bu amaçla kadınların hangi koşullarda sigortalı oldukları ve sisteme nasıl dâhil edildikleri tartışılacaktır.

Diğer bölümlerde sosyal kültürel ve ekonomik olarak kadının konumu aktarılmaya çalışılmış ve asıl konuya zemin hazırlanmıştır. Amaç refah devleti ve sosyal güvenlik sistemin varlığı ve kapsamı bilenerек ayrıca kadının Türkiye'deki konumu göz önüne alınarak kadınların sigortalılık durumun incelenmesidir.

Bu bölümde de sigorta kolları kapsamında eski ve yeni kanun kazanımlar açısından incelenecektir. Kadınların sosyal sigortalar sisteminden elde ettikleri kazanımların neler olduğu ve sosyal sigortalar sistemindeki konumları incelenecektir.

4.1. TÜRKİYE'DE KADINLARIN İŞGÜCÜ PİYASASINDAKİ KONUMU VE SOSYAL SİGORTALAR

Kadınların sosyal sigortalar sisteminden dışlanmasının en başat nedeni işgücü piyasasındaki niceliksel ve niteliksel varlıklarıdır. Kadınların dünya genelinde işgücüne katılma oranlarının erkeklere oranda daha düşük olduğu bilinmektedir ancak ülkemizde kadın işgücüne katılım ve istihdam oranları dünyanın birçok ülkesinden de geride kalmaktadır. Bu durum kadınların sosyal sigorta sistemine bağımsız bireyler olarak katılmasını etkilemekte, sistemden dışlanmalarının temel nedenlerinden birini oluşturmaktadır.

Sigortalı olma durumu prim ödeme esasına dayanmakta, bu ise işgücüne aktif prim ödeyen bireyler olarak katılmayı gerekli kılmaktadır. Kadınların sosyal sigorta sisteminde olabilmesi istihdamda ne oranda var olduklarına göre şekillenmektedir. İşgücü piyasasındaki konumları ve statüleri nasıl bir koruma düzeyine sahip olacaklarının da belirleyicisidir. Düşük istihdam oranlarının kadınlar için yarattığı en önemli sonuç ise babaya ve ya eşe bağımlılık anlamına geldiği gibi, böyle bir sosyal ağdan yoksun olan kadınları için ise sosyal olarak ciddi bir kırılganlık ve yoksulluk olmaktadır. Bu sebeple kadınların işgücü piyasasındaki statüleri ve bu statünün sosyal sigortalar sistemine nasıl bir giriş hakkı verdiğini incelemek, kadınların toplumsal konumlarını açıklamak için de belirleyici olacaktır.

Bu bölümde öncelikle kadınların sosyal güvenliğe dâhil olmasının arka planında yer alan işgücüne katılım biçimleri ve çalışma statüleri ele alınacaktır. Kadınların istihdamdaki varoluşları, sosyal koruma ve sigortalılık durumlarını nasıl etkilemekte ve kadınlara sağlanan sosyal korumanın düzeyi özellikle sigortalılık bazında kadınların işgücü piyasası konularından nasıl etkilenmektedir gösterilecektir.

4.1.1. Kadınların İşgücü Piyasasındaki Yeri

Kadınların işgücüne katılmaları ve çalışma karşılığı işçi olarak ücret almaları sanayi devrimiyle birlikte başlamıştır (Bozkaya, 2013: 71). Tarihsel süreç ele alındığında kadınlar işgücüne ilk olarak sanayi devrimi ile katılmış sonrasında ise İkinci Dünya Savaşı ve yaşanan ekonomik ve sosyal değişimler ve son olarak küreselleşme kadın işgücünü şekillendirmiş günümüz konumuna getirmiştir (Özer ve Biçerli, 2004, Aktaran Bozkaya, 2013: 71).

Geleneksel iş bölümü nedeniyle kadınların işgücü piyasasındaki konumları erkeklerden sonra gelmiş ve geleneksel aile düzeni kadını ev işleriyle ilgilenen erkeği ise ailenin reisi kabul edip eve para getiren taraf olarak benimsenmiştir (Özer ve Biçerli, 2004, Aktaran Bozkaya, 2013: 72). Sanayi devrimi işçi kavramıyla birlikte kadın işgücü kavramının da doğmasına yol açmıştır (Bozkaya, 2013: 72). Özellikle dokuma sektöründeki gelişmeler kadın işgücü sayısının artmasına sebep olmuş, dönemin getirilerinden olan işbölümü ve uzmanlaşmaya bağlı olarak kadın emeğinden yararlanmak kolaylaşmış ve kadınlar dokuma sektöründe başarılı hale gelmişlerdir (Altan ve Ersöz, 1994, Aktaran Bozkaya, 2013: 72). Sanayi devrimi sonrası işgücü piyasası şekillenirken zamanın iktisadi modeli olan liberal model kadınların erkeklerden daha ucuza çalışmasına neden olmuş, kadınlar ağır çalışma şartları ve kötü koşullarda çalışmaya ve sömürüye maruz kalmışlardır (Bozkaya, 2013: 72). *"Bu dönemde İngiltere'de imalat sanayinde çalışan kadınların oranı 1841'de %35'lerden 1851'de %45'e yükselmiştir. Aynı dönemde yaşanan bir başka gelişme de, imalat sanayinin tarım sektöründen boşa çıkan kadın işgücüne yeterli istihdam imkânı yaratamaması nedeniyle, kadın işgücünün önemli bir kısmının (%40) kentlerde hizmet sektöründe temizlikçi olarak çalışmaya başlaması olmuştur"* (Özer ve Biçerli, 2003-2004: 57).

19. yüzyılın ortalarından itibaren kötü çalışma koşulları çeşitli sosyal sorunlara yol açmış ve bir takım önlemler alınmaya liberal devlet anlayışı değiştirilmeye başlanmıştır (Bozkaya, 2013: 72). Bu değişim ile birlikte kadınların çalışma koşulları da iyileşmeye başlamış çalışma süreleri sınırlandırılmış ve bazı ağır

işlerde ve bazı çalışma kollarında kadınların çalışması yasaklamıştır (Bozkaya, 2013: 73). Çalışanların ve özellikle kadınların liberal sistem dâhilinde sömürülüyor olması sosyal politika bilimini ortaya çıkartan etkenlerdendir (Kocacık ve Gökkaya, 2005, Aktaran Bozkaya, 2013: 73).

İkinci dünya Savaşı sırasında kadınların işgücüne katılımındaki artış hem emek arz hem de emek talebi ile ilgilidir (Bozkaya, 2013: 73). Kadın işgücüne duyulan ihtiyaç erkeklerin askere gitmesi ve aynı zamanda evi geçindirme amacı ve vatanseverlik gibi duygularla artmış, emek talebi açısından ise erkelerin savaş nedeniyle işgücü piyasasında olmayışı ekonomide ücretlerin artmasına sebep olmuş ve kadınların işgücü piyasasına girişine yol açmıştır (Bozkaya, 2013: 73). Tüm bunların dışında zamanla kadın işgücünün artmasında etkili olan başka faktörlerde olmuştur (Koray vd, 2000, Aktaran Bozkaya, 2013: 73). Hizmet sektörünün gelişmesi demografik gelişmeler eğitime verilen önemin ve eğitim imkânların artması tüm dünyada çalışan kadınlara yönelik koruyucu yasaların çıkartılması, çalışma şekillerinde ortaya çıkan farklılık ve yeni çalışma şekillerinin ortaya çıkması toplumsal ve sosyal yapının değişmesi kadınların çalışmasının önünü açmıştır (Koray vd, 2000, Aktaran Bozkaya, 2013: 73).

4.1.2. Türkiye’de Kadınların İşgücü Piyasasındaki Yeri: Tarihsel Gelişim

Türkiye kadınların işgücüne dâhil olması dünyada var olan süreçten farklı bir şekilde gerçekleşmiştir (Karpat Çatalbaş, 2015: 253). Bu süreci uygulanan politikalar ve alınan önlemlerde görmek mümkündür özellikle Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu 1923 yılından sonraki ilk 10 yılda yapılan yenilikler kadının öncelikle yurttaşlık hakkı kazanmasını ve devamında toplumun yeniden yapılandırılmasını sağlamıştır (KGSM, 2014, Aktaran Karpat Çatalbaş, 2015: 253). Çalışma kavramı ele alındığında en eski çağlardan beri kadınlarda erkekler kadar çalışma hayatında var olmuş ancak bu süreç daha çok bağ bahçe işleri ve ev işleri ile sınırlı kalıp karşılığı ödenmeyen çalışmalar olmuştur (Çiftçi, 2010, Aktaran Karpat Çatalbaş, 2015: 253). Değişen ekonomik ve sosyal koşullar karşısında asıl önemli

nokta ise kadınların faaliyetlerinin iş olarak görülüp görülmediği olmaktadır (Çiftçi, 2010, Aktaran Karpat Çatalbaş, 2015: 253).

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de kadınlar ücretli işte çalışmaya sanayi devrimiyle beraber başlamışlardır (Özer ve Biçerli, 2004, Aktaran Karpat Çatalbaş, 2015: 253). Kadınların Osmanlı İmparatorluğu döneminde Tanzimat ile başlayan işgücüne dâhil edilme çalışmaları cumhuriyet döneminde uygulanabilmiş ancak bu durumda ekonomik nedenler değil o zamanki savaşlar ve işgücünün azlığı nedeniyle olmuş ve savaş bittikten sonra kadınlar büyük oranda ev işlerine geri dönmüşlerdir (Önder, 2013, Aktaran Karpat Çatalbaş, 2015: 253).

"Cumhuriyet döneminde kadın işçilere yönelik ilk önemli sayısal veriler, 1927 Sanayi Sayımı sonuçlarıdır. Bu sayımda daha öncekilerden farklı olarak, ülkedeki tüm sanayi kuruluşları kapsanmış; ancak işgücünün cinsiyet dağılımı sadece dört ve daha fazla işçi çalıştıran işletmeler itibariyle dikkate alınmıştır. Bu sayım sonuçlarına göre çalışan kadın oranı %25.58'dir. Yani dörtten fazla işçi çalıştıran sanayi kuruluşlarında çalışan her dört işçiden biri kadındır. Bu sonucun oluşmasında ilk neden, istihdam faaliyetlerinin kadınların geleneksel olarak yer aldığı istihdam sektöründe yoğunlaşması; ikinci neden, savaşlar dolayısıyla erkek işgücünde meydana gelen eksilmedir. Üçüncü neden olarak, eşlerini savaşta kaybeden kadınların çalışma yaşamına girmek durumunda kalması gösterilebilir." (Makal, 2010, Aktaran Önder, 2013: 39).

1923 yılında Türkiye İktisat Kongresinde kadınların çalışmasıyla ilgili kararlar alınmış, kadınların madenlerde çalıştırılması yasaklanmış ve her ay üç gün izin verilmesi ve doğum öncesi ve sonrası için sekiz haftalık ücretli izin verilmesi kararlaştırılmıştır (Önder, 2013: 39). 1930 yılında Umumi Hıfzıssıhha Kanunu çıkarılmış ve kadın çocuk ve yetişkin işçiler için çalışma yaşı izin süresi işin konusu gibi konular hakkında koruyucu hükümler konulmuştur (Önder, 2013: 39). Daha sonra 1936 yılında kabul edilen 3008 sayılı İş Kanununda kadını koruyucu anneliğe yönelik hükümler konulmamış ve ayrıca eşit ücret konusunda da düzenleme yapılmamıştır (Önder, 2013: 39). İş Kazaları ile Meslek Hastalıkları ve Analık

Sigortası Kanunu ile 1945 yılında kadın işçilere analık durumunda sosyal güvence hakkı verilmiştir (Süzek, 2009: 12, Aktaran Önder, 2013: 40). Eşit işe eşit ücret ilkesi 1971 yılında 1475 sayılı İş Kanunu ile mevzuata girmiştir (Önder, 2013: 40).

Kadınların asıl istihdama girişi II. Dünya Savaşı sonrası 1950'li yıllarda başlayan sanayileşmenin de etkisiyle kırdan kente göç ile başlamış ve devamında da zamana ve ekonomiye göre şekillenerek günümüzdeki halini almıştır (Berber ve Eser, 2008, Aktaran Karpat Çatalbaş, 2015: 254). Kadınlar zamanla istihdamda varlıklarını sosyal ve kültürel engellere rağmen sürdürmüşler ve birçok meslek dalında çalışmaya başlamışlardır (Önder, 2013: 41).

1960 ve 1970'li yıllarda ithal ikameci dönemde hızlı endüstrileşme ile artan emek yoğun talep kırdan kente göç eden erkeler ile karşılaşırken kadınlar işgücü piyasasında yer alamamıştır (Toksöz 2012, Aktaran Dedeoğlu, 2015: 263). Kadınların işgücü piyasasındaki varlıkları tarımda ücretsiz aile işçiliği ve emek yoğun sektörlerle sınırlı kalmıştır (Makal 2012, Aktaran Dedeoğlu, 2015: 263). Bu dönemin bazıları hala uygulamada olan bir takım sosyal politika uygulamaları bulunmaktadır (Dedeoğlu, 2015: 263). Bu uygulamalar, kadınların tehlikeli ve gece işlerinden men edilmesi, evlenen kadınlara kıdem tazminatını alarak bir yıl içinde işten ayrılma hakkı verilmesi, kadının çalışması için eşinden izin alama zorunluluğu ve 300 den fazla kadın çalıştırılan işyerlerinde emzirme odalarının olması zorunluluğu şeklindedir (Dedeoğlu, 2015: 264). Bu düzenlemeler 1971 tarihli İş Kanunu'nda bulunmakta ve bu uygulamaların kadının annelik ve eş olma rollerini destekler nitelikte olduğu söylenebilir (Dedeoğlu, 2015: 264). Yıllarca hükümetler ve sendikalar tarafından kadınların istihdam oranları arttırmak hedefi gündeme gelmemiştir (Özar 2012, Aktaran Dedeoğlu, 2015: 264). Dönemin kadın erkek eşitliği anlayışı doğrultusunda kadın sorunları modernleşme ve kalkınma sürecine bırakılmış, kadın eğitimin ve kentleşmenin bu sorunları kendiliğinden çözeceği düşünülmüştür (Dedeoğlu, 2015: 264).

Türkiye'de kadın istihdamının genellikle kentleşme ve kırsal alandan göç gibi bir takım sosyal olaylar ile şekillendirildiği söylenebilir (Buğra ve Çakar 2010, Aktaran Dedeoğlu, 2015: 264). Kırdan kente göç kadınların ekonomik aktivitelerinin azalmasına neden olmuştur (Özbay 1994, Özar 1994, Ecevit 2000 ve 2003, Tansel 2002, Aktaran Dedeoğlu, 2015: 264).

"1960'lerden itibaren kadın istihdam oranlarında sürekli bir düşüş yaşanmaya başlamıştır, 1955'de yüzde 72 olan kadın istihdam oranı 2012'de yüzde 27'e kadar gerilemiştir. Bütün yaş kategorilerinden kadın istihdam oranları düşüktür fakat asıl çalışma yaş grubu olarak nitelendirilebilecek 25-54 arası yaş grubunda 10 kadından sadece 3'ü çalışmaktadır, bu oran OECD ortalamasında 10 kadından 7'sidir. " (TÜİK 2010, Aktaran Dedeoğlu, 2015: 264).

Kırdan kente göç sonucu erkeler yeni işler bulabilmiş ancak kadınla üretim faaliyetlerini bırakmak zorunda kalmışlardır (Özar, 1994, Aktaran Dedeoğlu, 2015: 264). Bu durumun nedeni olarak kadınların kırsal alandaki becerilerinin karşılığı olarak kentte çalışabilecekler iş bulamamaları olarak açıklanmış ve ev kadın olmuşlar ve bunun gönüllü olarak olduğu ve kadınlar için statü yükselmesi olduğu düşünülmüştür (Özar, 1994, Aktaran Dedeoğlu, 2015: 264). Tüm bunların sonucunda kadınlar ev kadını olarak var olmuşlar ya da kayıt dışı işlerde çalışmışlar ve çoğunlukla bu ikisini birlikte sürdürmüşlerdir (Dedeoğlu, 2015: 264).

Dünyada ihracata yönelik sanayileşmenin önemli hale geldiği 1980'ler kadınların emek yoğun ihracat sektöründe büyük oranda istihdam edilmelerine neden olmuştur (Çağatay ve Özler 1995, Aktaran Dedeoğlu, 2015: 264). Ancak bu durum Türkiye'de tam tersi olarak yaşanmış ve ihracata yönelik üretimin artması kadınların İstihdam oranlarında bir artışa sebep olmamış hatta düşme eğilimi görülmüştür (Dedeoğlu, 2015: 264).

"Gülay Toksöz 2012 tarihli çalışmasında, üretim modelinin karakterinin kadın emek talebini kısıtladığına işaret ederken, özel ve kamusal ataerkil değerlerinde kadın emek arzını kısıtığını ele almaktadır. Talep tarafında, özel sektör

yatırımlarındaki düşüklük kadın işgücü talebini azaltırken, düşük istihdam yaratma kapasitesine sahip endüstriyel üretiminin yarattığı kısıtlı sayıdaki işler daha çok erkeklere yönelmektedir. " (Toksöz, 2012, Aktaran Dedeoğlu, 2015: 264). Kadınlar ihracata yönelik sanayileşme döneminde kayıt dışı çalışan olarak görünmez ve gizli bir işgücü potansiyeli şeklinde kullanılmışlardır (Dedeoğlu 2008 ve 2010, Aktaran Dedeoğlu, 2015: 265). Bu emek yoğun sektörlerden olan hazır-giyim sanayinin küresel ölçekte başarılı olmasına kadınların kayıt dışı sektördeki katkısı önemli bir etkidir (Dedeoğlu, 2015: 265).

1990'lı yıllarda KSGM kurulmuş kadın hareketleri yükselme göstermiş ve bunların sonucunda kadın istihdamı araştırılması gereken bir konu olarak gündeme gelmiştir (Dedeoğlu, 2015: 265). Ancak feminist araştırmacılar kadar devlet ve sendikalar aynı ilgiyi kadın çalışmaları üzerinde göstermemişlerdir (Dedeoğlu, 2015: 265). Bu alanda kadınlar için yapılan uygulamalar ise kadın girimciliğinin desteklenmesi ve İş-Kur'un kadınlara meslek edindirme kursları açması olmuştur (Dedeoğlu, 2015: 265). Ancak bu uygulamalar kadın istihdamı istenilen düzeyde arttıramamıştır (Dedeoğlu, 2015: 265). "*Özar (2012)'de gösterdiği gibi İş-Kur programlarına katılan kadınların sadece yüzde 24'ü aldıkları kurs sonrası bir işe yerleşebildiler. "* (Dedeoğlu, 2015: 265).

2000'li yıllara gelindiğinde Türkiye AB üyeliği gereğince uyum sürecine girmiş ve bunun sonucu olarak cinsiyet eşitliğine yönelik yasal düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır (Dedeoğlu, 2015: 265). Bu amaçla kadınlara yapılan her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırmak amacıyla yasal düzenlemeler yapılmış ve bunların n önemlisi 2002 yılında yürürlüğe giren yeni Medeni Kanun ile kadına ayrımcılık yapılmasına sebep olan maddelerin ortadan kaldırılması olmuştur (Dedeoğlu, 2015: 265). Medeni kanunda yapılan değişiklikler örnek verecek olursak en başta aile reisi kavramının kaldırılması örneği verilebilir (Dedeoğlu, 2015: 265). Devamında ise eşlerin eşit hak ve sorumluluklara sahip olması, evlilik birliği sırasında edinilen malların eşit paylaşılması gibi düzenlemeler yapılmıştır (Dedeoğlu, 2015: 265).

"2003 yılında 4857 sayılı İş Kanunu ile işgücü piyasalarında kadın erkek eşitliğini destekleyen AB direktiflerine uyum sağlanmaya çalışılmıştır. Fakat daha da önemlisi 2004 yılında Anayasanın 10. maddesi değiştirilerek, Anayasa'ya "kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçirilmesini sağlamakla yükümlüdür" şeklinde bir fıkra eklenmiştir." (Dedeoğlu, 2015: 265).

Yapılan yasal düzenlemeler ile birlikte sosyal politika alanında da kadın istihdamı sorunu gündeme gelmiştir (Dedeoğlu, 2015: 265). Kadınların istihdam sorununu gündeme getiren neden ise kadınların esnek ve kayıt dışı çalışan olarak istihdam edilmesinden kaynaklanmaktadır (Dedeoğlu, 2015: 265). Bu durum Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu'nun 2006 tarihinde düzenlediği Kadın İstihdamı Zirvesi'nde açık bir şekilde görülmüştür (Dedeoğlu, 2015: 265). Zirve'nin sonuç bildirgesinde kadın istihdamı toplumsal bir sorun olarak tanımlanmıştır (Dedeoğlu, 2015: 265). Kadın istihdamını arttırmak için yapılması gerekenler ise, vergi indirimleri, kadınlara özel meslek edindirme kursları ve özel istihdam bürolarının açılması ve kadınlar için esnek ve güvenceli çalışma biçimlerinin geliştirilmesi şeklinde sıralanmıştır (Dedeoğlu, 2015: 265). Kadın örgütleri Şubat 2006'da başka bildirge daha yayınlamış ve bu bildirgede kadın istihdamının kamu ve özel sektör sorumluluğunda olacağını ve piyasa mekanizmasına bırakılmaması gerektiğini savunmuştur (Dedeoğlu, 2015: 265).

4.1.3. Kadınların İşgücüne Katılımını Etkileyen Faktörler

Kadınların işgücü piyasasındaki konumlarını etkileyen ve onların sosyal sigortalar sistemindeki yerlerini belirleyen bazı faktörler mevcuttur. Bunların en başında kadınların hem eğitim hem de diğer toplumsal kaynaklara girişini etkileyen ve kadınların toplumsal konumlarını belirleyen ataerkil toplumsal değerler sistemidir. Bu değerler sistemi kadınların asli görevlerinin annelik ve eşlik olduğuna işaret ederek, işgücü piyasasına katılmalarını zorlaştırmaktadır. Bu bölüm kadınların işgücü piyasasına katılmasını ve işgücü piyasasında ki konumlarını belirleyen bazı faktörleri incelemektedir.

4.1.3.1. Sosyal Nedenler

Kadınların toplumdaki yerinin annelik ve eşlik olduğuna ilişkin yaygın toplumsal algı kadınların işgücü piyasasındaki ve sosyal sigortalar sistemindeki yerini etkileyen sosyal nedenlerin başında gelmektedir. Bunun en önemli sonuçları ise, kadınların eğitim seviyelerinden ve işgücü piyasasında yaşanan cinsiyete dayalı ayrımcılık olarak ortaya çıkmaktadır.

Kadınların işgücüne katılımının düşük olması önündeki engellerden biride eğitimidir, eğitim kadınlar açısından düşük seviyede kalmakta yeteri kadar eğitim alınmamaktadır (Önder, 2013: 49). Eğitim düzeyleri düşük olan kadınlar çalışmaya başladıkları zaman düşük ücretli işlerde çalışmakta bu durumda ise kendilerine yüklenen ve kamusal destek göremedikleri çocuk bakımı yaşı bakımı gibi sorunların çözülmesinde kullanacakları para aldıkları ücret ile karşılanamamaktadır (Önder, 2013: 49). Eğitim görmüş kadın her koşulda çalışacakken okumamış kadın ise zorunlu kalmadıkça çalışmamayı tercih edecektir, bu tercihin sebebi eğitim düzeyi düşük olan kadınların çalışma şartlarının kötü olması düşük ücret almaları ve uzun sürelerle çalıştırılmaları şeklinde söylenebilir (Eyüpoğlu, Özer ve Tanrıöver,1988, Aktaran Önder, 2013: 49).

Kadınların işgücüne katılımının önünde engel olarak ataerkil yapı ve cinsiyetçi yaklaşım da bulunmaktadır (Önder, 2013: 50). Özellikle cinsiyetçi bakış açısıyla kadınlardan beklenen ev işleri kadının istihdama katılmasını etkilemekte ve işgücüne dâhil olmama sebeplerine bakıldığında ev işleriyle meşgul olmanın işgücüne dâhil olma kararında büyük oranda etkili olduğu görülmektedir (Tablo 2). Kadınlardan sabırlı uysal ve itaatkâr olmaları beklenmekte ve bu durum işgücü piyasasında da vasıfsız düşük ücretli emek yoğun dikkat gerektiren ve hünere dayalı işlerde yoğunlaşmalarının sebebi olmaktadır (Korkmaz ve Korkut, 2012: 52). Kadınlardan ev içi sorumluluklarının devamı olarak çalıştıkları zamanda benzer işler beklenmekte bakım ve temizlik işleri kadın işi olarak adlandırılmaktadır (Korkmaz ve Korkut, 2012: 52).

Kadın işgücüne katılım kararını tek başına verememekte erkeğin iznini alması gerekmektedir (Önder, 2013: 50). Toplumsal yaklaşım da kadına bir takım roller belirlemekte ve kadının bu rolleri yerine getirirken çalışması zorlaşmaktadır (Önder, 2013: 50). Kadınlardan beklenen bu roller bakım emeği ve duygusal emek olarak ayrılacak olursa bakım emeği piyasadan karşılamak kolay olmakta ancak duygusal emek, annelik, kolayca başka birine yaptırılmamaktadır (Önder, 2013: 50). İşgücü piyasasında cinsiyet ayrımcılığının olduğunu kadınların yüksek kazançlı ve vasıflı işlerde çalışmalarının önünün kapalı olması, eşit işe ücret alamamaları ve genellikle yarı zamanlı vasıfsız ve kayıt dışı çalışmalarından anlayabiliriz (Ulutaş, 2009, Aktaran Korkmaz ve Korkut, 2012: 52).

Tablo 2: İşgücüne dâhil olmama nedenlerine göre işgücüne dâhil olmayanlar (%)

Yıllar	İş Bulma Ümidi Yok	Mevsimlik Çalışan	Ev işleri ile Meşgul	Öğrenci (Eğitim-Öğretim)	Emekli	Özürlü Yaşlı Veya Hasta	Ailevi Ve Kişisel Nedenler
2000	0,6	2,6	53,3	12,5	9,8	9,4	5,0
2001	0,5	3,2	52,2	12,8	10,4	9,5	5,1
2002	0,3	3,4	50,4	13,2	11,2	10,1	5,9
2003	0,3	3,5	49,8	13,7	11,8	9,8	6,2
2004	1,2	1,5	51,1	13,4	12,2	11,3	4,2
2005	1,9	1,5	49,0	13,3	12,0	12,0	3,7
2006	2,4	1,3	47,0	13,6	12,3	12,5	3,8
2007	2,3	1,1	45,1	13,7	13,1	12,0	5,2
2008	2,3	1,2	45,2	13,9	12,9	12,7	4,7
2009	2,8	0,3	44,9	14,7	13,4	12,6	5,4
2010	2,7	0,2	44,3	15,3	13,3	12,6	5,5
2011	2,5	0,2	44,2	15,7	13,5	12,7	5,4
2012	2,5	0,2	43,8	16,1	13,9	12,6	5,0
2013	2,3	0,2	41,9	16,3	14,0	13,4	5,4

Kaynak: TÜİK Veri Tabanı İşgücü İstatistikleri (1988-2013), E.T. 08.04.2016.

Tüm bu etkenler dışında kırdan kente göç, ailedeki çocuk sayısı ve çocukların yaşları gibi birçok etken de bulunmaktadır. Ancak genel anlamda bakıldığında en önemli etkenin kadına bakış açısı olduğu ve kadına yüklenen cinsiyetçi roller olduğu görülmekte ve kreş, bakım hizmetleri kadının bireysel olarak çözmesi gereken sorunlar olarak görülmesi tüm bunlar kadının işgücüne katılmasının önünde engel oluşturmaktadır.

4.1.3.2. Ekonomik Nedenler

Kadınların işgücüne katılımını belirleyen ekonomik etkenler arasında ücretin düşük olması ve ücret eşitsizliği sayılabilir. Kadınların işgücünde olabilmesi için alacak oldukları ücretin kadının sorumluluğuna bırakılmış olan çocuk ve ya yaşlı bakımını ve ya evde yerine çalışabilecek kişinin ücretini karşılayacak miktarda olması gerekmektedir (Önder, 2013: 48). Ancak kadınların eğitim düzeyinin düşük olması nedeniyle kadınlar vasıfsız ve düşük ücret karşılığı işlerde çalışmakta ve bahsedilen giderlerini yani kreş ücreti veya yaşlı bakımı için gerekli parayı bu ücret ile karşılanamıyorsa kadınlar çalışmamayı tercih etmektedir (Önder, 2013: 48).

Kadınların kayıt dışı çalışma oranları oldukça yüksektir ve bu nedenle kadınlar geleceğe yönelik plan yapamamakta ve işgücüne katılımları azalmaktadır (Önder, 2013: 48). Kadınlar erkeklere oranla daha fazla kayıt dışı çalışmaktadır ve bunun bir sebebi de kadınların çoğunlukla çalıştığı sektörlerde tekstil gıda ve hizmet gibi sektörlerde kayıt dışı çalışma oranının yüksek olmasıdır (Önder, 2013: 48). Tarım dışı sektörlerde kadınların kayıt dışı çalışma oranı giderek artmaktadır ve bu durumda kadın kayıt dışı çalıştığı için sosyal güvenlik hakkında da yoksun kalmaktadır (Önder, 2013: 48). Bir başka deyişle kadınların yaklaşık üçte ikisi kayıt dışı çalışmakta iş güvencesinden ve sosyal güvenlikden mahrum kalmakta ve düşük ücret almaktadır (Ecevit, 2009, Aktaran Önder, 2013: 48).

Kadınlar kırsal alanlarda ücretsiz aile işçi olarak işgücüne dâhil edilmekte ve işgücüne katılım oranı bu sebeple görece daha yüksek olmaktadır ancak bu çalışmanın karşılığında ekonomik bağımsızlık kazanamadıkları gibi sosyal güvenlikten de mahrum kalmaktadırlar (Önder, 2013: 48).

"Kısmi süreli çalışanların sosyal güvenliği de önemli bir sorundur. 1 Ekim 2008 tarihinde yürürlüğe giren 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu uyarınca kısmi olarak çalışılan süreler toplanacak ve 7,5 saatlik süre 1 gün çalışmış kabul edilecektir. Bu durumda günde 2.45 saat çalışanın aylık pirim ödeme gün sayısı 10 gün olacaktır. Ayda 10, yılda 120 gün pirim ödeyen kadın kısmi emekli

aylığı alabilmek için yaklaşık 37,5 yıl çalışması gerekecektir. Kısmi süreli çalışmanın mevzuatımıza girmesi kadınların istihdamın kolaylaştırmış olsa da sosyal güvenlikle ilgili mevzuatta bazı değişikliklerin yapılmasını da gerektirmektedir." (Önder, 2013: 48).

Kadının işgücü piyasasında var olabilmesi için kadın erkek eşitliğinin sağlanmış olması çok önemlidir (Korkmaz ve Korkut, 2012: 56). Ekonomik anlamda kadın erkek eşitliği ücret eşitliğinin sağlanmasıyla mümkün olabilecek ve kadının işgücü piyasasında olması sağlanabilecektir (Korkmaz ve Korkut, 2012: 56). Ücret eşitsizliği özel sektörde daha çok olmakta, kadınların erkeklere göre daha düşük ücretlerle çalıştırıldığı görülmektedir (Korkmaz ve Korkut, 2012: 56). Kadınlar düşük ücretli, sektörlerde daha fazla oranla bulunmakta, erkeklerle aynı sektörde bulunan kadınlar ise yine daha düşük ücrete maruz kalabilmektedir (Cam, 2003, Aktaran Korkmaz ve Korkut, 2012: 56).

4.1.3.3. Yasal Düzenlemeler

"Türkiye AB'ne uyum sürecinde cinsiyete dayalı ayrımcılığı ortadan kaldırmak için kadınlar lehine çeşitli hukuki düzenlemeler yapmıştır. Bunların başında 2002 yılında yürürlüğe giren Medeni Kanun'da cinsiyet ayrımcılığı ile ilgili maddeler kaldırılarak kadınlar lehine yapılan düzenlemeler, 2004 yılında Anayasanın 10. maddesindeki değişiklik, 4857 Sayılı İş Kanunu ve 5510 Sayılı Sosyal Güvenlik Kanunu sayılabilmektedir" (Bozkaya, 2013: 78). 2002 yılında yürürlüğe giren medeni kanun gereğince aile reisi kavramı kaldırılmış eşlere eşit haklar verilmiştir (Tuksan, 2007, Aktaran Bozkaya, 2013: 79). Aynı yasaya göre verilen diğer bir hak ise evlilik birliği boyunca edinilmiş malların yükümlülükleri güvence altına alınmıştır (Dedeoğlu, 2009: 48). Yapılan değişikliklerden ilki 2004 yılında Anayasanın 10. Maddesinin değiştirilerek "Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür" fıkrasının eklenmesi olmuştur (Bozkaya, 2013: 79). İş Kanununun 5. Maddesinde yapılan değişikliğe göre iş ilişkisinde dil din ırk cinsiyet gibi sebeplerle ayırım yapılamaz ve ayırımı yapılamaz eşit veya aynı değerdeki işe eşit ücret verilmek zorundadır ve

cinsiyet dolayısıyla alınan önlemler az ücret almaya neden olamaz (Bozkaya, 2013: 79)

İş Kanunu kapsam gereği geçici ve yevmiyeli olarak ev hizmetlerinde ve ev-eksenli çalışanları kapsamamakta ve bu şekilde çalışanların çoğu kadın olduğundan gerekli görülen ayrımcılığın önlenmesi aşamasında yetersiz kalmaktadır (Dedeoğlu, 2009: 49). Aynı zamanda kanunda geçen eşitlik ilkesi dar bir şekilde tanımlanmış, işe alım ve meslek içi eğitim ve işte yükselme aşamalarını göz ardı edilmiştir ki bu durumda her türlü ayrımcılığa karşı mücadele noktasında yetersiz kalmıştır (Kadın Örgütleri Basın Açıklaması, 2006, Aktaran Dedeoğlu, 2009: 49).

İş kanununun 18. Maddesinde iş sözleşmesinin feshin geçerli bir sebebe dayandırılması hakkındadır ve bu maddede cinsiyetin iş sözleşmesini fes etmek için geçerli bir sebep olmadığı sayılmıştır. İş Kanununun 72. Maddesinde kadınların yer altında veya su altında çalıştırılmaları yasaklanmıştır, 73. Madde ise kadınların gece çalıştırılmasının usul ve esaslar Sağlık Bakanlığının görüşü alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na hazırlanacak bir yönetmelikte düzenleneceği hükmüne bağlanmıştır. İş kanununun 74. Maddesi ise analık hali ve süt izni hususunda düzenlemiş, buna göre Kadın işçilerin doğumdan önce sekiz ve doğumdan sonra sekiz hafta olmak üzere toplam on altı haftalık süre için çalıştırılmamaları esastır. Çoğul gebelik halinde doğumdan önce çalıştırılmayacak sekiz haftalık süreye iki hafta süre eklenir.

Yasal düzenlemelerde görüldüğü üzere çocuk kadının bakımı ve sorumluluğu altında kabul edilmiş erkeğe ise böyle bir sorumluluk verilmemiştir (Bozkaya, 2013: 80). Bu durum karşısında işletmeler kadın çalışan almak yerine erkek çalışanı tercih etmekte kadın çalışanları olduğu durumda ise kreş açma zorunluluğunu yerine getirmeyip ceza ödemeyi kabul etmektedir (Bozkaya, 2013: 80). 2008 yılında yürürlüğe giren İstihdam Yasası ile işyerlerinin kreş ve emzirme odaları açma yükümlülükleri ortadan kaldırılmış ve bu yükümlülüğün özel sektörden satın alınarak karşılanması imkânı verilmiştir (Dedeoğlu, 2009: 51). Bu durumda ise kreşin işyerine uzak olması ve çocuğu getirirken ve alırken zaman kaybı olmasına ve

çalışan kadınların gün içinde gidip çocuklarını görmesine de engel olmuştur (Dedeoğlu, 2009: 51).

5510 Sayılı Sosyal Güvenlik Kanunu'na göre, hak sahiplerinin ölüm aylığından faydalanma şartları belirtilmiştir (Bozkaya, 2013: 80). Hak sahibi olan erkek çocuklar 18 yaşına veya yüksek öğrenim yapması halinde 25 yaşına kadar ölüm aylığı alabilmekte, kız çocukları ise, sonradan boşanmaları ya da dul kalmaları kaydıyla da ölüm aylığından faydalanabilmektedir (Bozkaya, 2013: 80). Kadın ve erkekler arasında ölüm aylığından faydalanmada ciddi farklılıklar mevcuttur (Bozkaya, 2013: 80). Erkekler sadece 25 yaşına kadar ölüm aylığından faydalanabilirken, kadınlar evleninceye kadar ya da evlenirlerse dul kalınca veya sigortalı bir işte çalışıncaya kadar ölüm aylığından faydalanabilmekteler (Bozkaya, 2013: 80). Ölüm aylığı örneğinde olduğu gibi sadece toplumsal kabuller değil yasal düzenlemeler de kadının evde anne ve eş olması gerektiği ve bu alanda korunması gerektiği üzerinedir (Dedeoğlu, 2009: 50). Bu yasal düzenlemeler sonucu kadınlar istihdam dışına itilmekte ve istihdam dışı kalmaları teşvik edilmektedir (Dedeoğlu, 2009: 50).

Kadınların tarım dışı istihdamının düşük olmasının nedenleri arasında kamu hizmetlerinin yetersizliği ve kadın işgücüne olan talebin yetersizliği gösterilebilir (Korkmaz ve Korkut, 2012: 62). Bunlar dışında kısıtlı ve yetersiz istihdam olanakları, istihdamsız ekonomik büyüme ve kırdan kente göç kadınların işi kalma sebebi olabilmektedir (Korkmaz ve Korkut, 2012: 62). Yasal düzenlemeler özellikle kadınların istihdamda olma durumunu etkilemekte, çocuk bakımı kadınların sorumlu kabul edilip, çalışma yaşamı ile aile yaşamını uyumlaştıracak düzenlemelere rastlanmamaktadır (Korkmaz ve Korkut, 2012: 62). Çocuk bakımı nedeniyle işgücü piyasasından ayrılan kadınların, tekrar işgücü piyasasına dönmesini sağlayacak politikalar mevcut değildir (Korkmaz ve Korkut, 2012: 62). Çalışan anneler için doğum izninden sonra işe döndükleri zaman aynı ve eşdeğer pozisyonlarda istihdamını garanti altına alacak ve işgücü piyasalarına döndüklerinde mesleki eğitimlerini sağlayacak herhangi bir düzenlemeye de bulunmamaktadır (Korkmaz ve Korkut, 2012: 62).

Kadın istihdamını arttırmada yasalar yetersiz kalmakta ayrıca politikalara da ihtiyaç duyulmaktadır (Korkmaz ve Korkut, 2012: 62). Yapılan düzenlemeler sadece kamusal alana yönelik olduğundan sonuç alınamamaktadır (Korkmaz ve Korkut, 2012: 62). Kadının istihdama katılması için aile yaşamı, özel alan ile çalışma yaşamı ve kamusal alan uyumlulaştırılmalı ve toplumsal iş bölümündeki cinsiyetçi yapılanmayı ortadan kaldıracak politikalar yapılmalıdır (Korkmaz ve Korkut, 2012: 62). Böylece kadınlar için iş hayatı ve sosyal alanda eşitlik sağlanacak ve ayrımcılık ortadan kaldırılabilir ve sonuç olarak yaşamın her alanında ayrımcılık engellenecek kadın istihdamı artacak ve var olan erkek egemen sistem ve onun etkilediği sistemlerde dönüşüm sağlanmış olacaktır (Yarıkkaya, 2012, Aktaran Korkmaz ve Korkut, 2012: 62).

4.1.3.4. Eğitim

İşgücüne katılımı belirleyen faktörlerden biri de eğitimidir (Korkmaz ve Korkut, 2012: 47). Günümüzde gelişen teknolojiyle birlikte üretim koşullarında da değişiklikler ve yenilikler yaşanmakta çalışma koşulları değişmektedir, bu durum ise eğitilmiş ve vasıflı işgücüne talebi artmaktadır (Korkmaz ve Korkut, 2012: 47). Teknolojinin sürekli gelişmekte olması işgücü piyasasının da sürekli değişmesini beraberinde getirmekte, bu nedenle eğitim almış olmak yeterli olmamakta sürekli olarak gelişmek ve yeniklere açık olmak gerekmektedir. (Bozkaya, 2013: 75). Eğitilmiş olma koşulu istihdamda olmak için gerekli bir koşul olduğundan eğitim seviyesinin yüksek olması işgücüne katılmada belirleyici olmaktadır (Bozkaya, 2013: 75-76).

"Buna en güzel örnek, kırdan kente gelen kadın işgücü verilebilir. Kırsal alandaki eğitim imkânlarının yetersizliğinden dolayı kırsal alandan kente göç eden kadın işgücü kentteki çalışma hayatına ya belli bir süre dâhil olamayacaktır ya da tamamen çalışma hayatından kopacaktır" (Bozkaya, 2013: 76).

Tablo 3: Eğitim durumuna göre kadınların işgücüne katılma oranı(15+yaş) (%)

Yıllar	Okuma-yazma bilmeyen	Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	İlkokul	Ortaokul veya dengi meslek okul	Genel lise	Lise dengi meslek okul	Yüksekokul veya fakülte
1988	32,3	31,7	34,3	19,5	45,7	52,5	82,5
1989	33,9	36,0	36,8	21,7	43,2	46,4	81,3
1990	31,6	34,8	34,2	19,1	43,7	51,1	80,5
1991	32,4	33,9	34,2	19,2	38,8	49,6	81,1
1992	30,6	30,3	32,6	17,4	40,3	51,4	81,6
1993	24,3	17,5	27,3	14,3	37,2	48,5	78,4
1994	28,5	25,3	32,3	17,2	35,8	42,1	79,9
1995	28,4	25,0	31,8	15,9	34,9	46,4	73,8
1996	27,6	26,6	31,6	14,1	33,0	44,9	72,6
1997	24,2	21,3	28,9	15,7	33,4	49,0	72,7
1998	25,1	22,2	29,4	15,7	32,6	47,1	75,3
1999	26,8	24,9	29,9	17,2	32,2	42,5	71,4
2000	25,2	22,2	24,5	15,3	28,1	42,4	70,1
2001	24,8	24,2	26,0	15,7	27,2	40,3	70,8
2002	24,4	22,4	26,7	18,4	28,5	39,0	71,5
2003	23,6	21,1	24,8	19,9	25,2	36,4	69,5
2004	16,6	17,9	21,4	20,6	26,1	39,4	70,3
2005	15,6	18,2	20,9	22,7	26,9	36,8	69,1
2006	14,7	18,0	21,1	22,9	27,9	36,2	68,8
2007	14,4	17,3	20,5	22,7	28,4	36,4	69,4
2008	14,5	18,5	21,1	21,6	29,1	38,3	70,0
2009	15,0	19,2	23,3	22,8	30,4	39,1	70,8
2010	16,3	20,4	25,7	24,6	30,4	39,8	71,0
2011	17,1	21,4	27,5	25,4	30,3	39,2	70,8
2012	16,7	20,7	28,3	27,9	30,6	38,1	70,9
2013	17,4	20,8	29,5	27,5	32,1	39,3	72,2

Kaynak: TÜİK Veri Tabanı İşgücü İstatistikleri (1988-2013), E.T. 02.03.2016.

Ülkemizde kadın ve erkek okullaşma oranlarına bakıldığında kadınların okullaşma oranların erkeklere göre daha az olduğu görülür bunun bir çok sebebi vardır genellikle ekonomik imkânların azlığı ve var olan koşullarında erkeğin okumasına öncelik verilmesi bunun dışında cinsiyetçi toplumsal yaklaşım ve sosyal özellikler ve düzensiz kentleşme okullaşmada sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Bozkaya, 2013: 76). Toplumsal açıdan bakıldığında kadından beklenen eğitimli

olması değil evlenip çocuk doğurmasıdır, bu beklenti sonucu çok çocuk sahibi kadın toplumsal açıdan saygınlık kazanmakta fakat eğitimden uzak kalmaktadır (Yarıkkaya, 2012, Aktaran Bozkaya, 2013: 76). Bunun bir sonucu olarak yüksek eğitilmiş kadın oranının düşük olması beraberinde kadın yönetici sayısının azlığına neden olmaktadır (Yarıkkaya, 2012, Aktaran Bozkaya, 2013: 76). Evli kadınlar için eşinin eğitim düzeyi kadının istihdama katılmasında belirleyici olabilmektedir (Bozkaya, 2013: 77). Eğitim düzeyi yüksek olan eş, kadının belki de çalışmama kararı almamasına sebep olabilir ancak kadının istihdama katılmasında asıl etkili olan durum erkeğin düşük ücretle çalıştığı ve aileyi geçindirmek için kadının da çalışması gerektiği durumlardır (Bozkaya, 2013: 77). Aslında kadının çalışma kararının eşine bağlı olduğu durumlarda kadın ya kırsal bölgelerde yaşamını sürdürmekte ya da vasıf düzeyi düşük olmaktadır (Bozkaya, 2013: 77). Yani kentlerde yaşayan ve vasıflı olan kadınlar için eşinin eğitim düzeyi istihdama katılmalarında belirleyici bir etken sayılmayabilir (Bozkaya, 2013: 77).

Kadınların eğitim durumlarının istihdamda olmalarını nasıl etkilediğini yukarıdaki tabloda görebiliriz (Tablo: 3). Yukarıdaki tabloda 1988 yılı ile 2013 yılları arası verileri yer almaktadır. Okuma yazma bilmeyen kadınların istihdama katılma oranları yıllar içinde % 32,3'ten %17,4'e düşmüş, okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen kadınların oranı ise %31,7 'den %20,7'e düşmüştür. İlkokul mezunu kadınların istihdam oranlarında da düşüş olmuş %34,3'ten %29,5'e düşmüştür. Genel anlamda istihdam oranında bir düşüş söz konusu olup sadece ortaokul veya dengi meslek okulu mezunu kadınların istihdam oranlarında bir artış söz konusudur. Mezun olduğu okula göre bakıldığında ise yüksekokul veya fakülte mezunlarının istihdam oranların en yüksek olduğu görülmektedir.

4.1.3.5. Yaş

Kadınların istihdam edilmesinde yaş önemli bir etken olmakta ve yaş gruplarına göre kadınların istihdam oranları değişiklik göstermektedir. Yaşın etkili olmasında özellikle kadınlar için doğurganlık ve anne olma yaşı ve eğitim durumu önem teşkil etmektedir. Kadınların hangi yaş gruplarında ne oranda istihdama dâhil

olduklarını tabloda görebiliriz (Tablo 4). 15-19 yaş grubunda istihdam oranı azalmaktadır bunun nedenleri ise ilk olarak eğitime verilen önemin artmasına bağlı olarak eğitim süresinin uzaması ve yükseköğretimin yaygınlık kazanması olduğu söylenebilir. Yine eğitim ile bağlantılı olarak 20-24 yaş arası kadınların istihdamdaki oranları azalmaktadır. Bu durumun nedenlerinden biri olarak her ilde üniversite olması gösterilebilir (Korkmaz ve Korkut, 2012: 48).

Tablo 4: Kadınların Yaş grubuna ve dönemlere göre işgücüne katılma oranı (%)

Yıllar	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+
1988	40,5	40,8	35,9	36,4	36,5	34,5	34,3	34,1	27,3	19,8	10,1
1989	41,3	41,8	37,2	39,3	39,8	38,6	36,1	34,2	31,3	25,0	10,9
1990	38,4	40,7	35,8	36,3	37,4	37,0	35,4	33,1	30,3	22,2	9,3
1991	39,8	40,8	34,3	35,7	35,6	36,0	35,8	35,3	34,1	20,6	8,4
1992	35,0	40,6	33,8	34,5	36,4	35,5	33,9	31,8	29,6	20,1	9,7
1993	29,1	33,6	29,6	28,7	30,1	28,9	27,4	24,4	20,8	15,9	6,5
1994	33,6	38,1	33,4	33,4	33,5	32,8	33,2	31,0	28,3	20,3	9,8
1995	32,3	36,2	34,1	33,1	33,6	34,7	31,0	30,1	27,9	21,8	11,0
1996	32,1	36,2	32,1	31,5	33,7	33,1	30,4	30,9	29,1	24,5	11,6
1997	28,4	36,1	31,1	30,0	30,8	30,7	29,9	27,5	28,0	22,2	11,2
1998	28,4	35,0	33,3	29,4	32,1	31,6	28,7	28,8	28,0	22,9	13,2
1999	28,8	37,6	32,1	32,0	32,5	32,3	28,2	27,3	26,4	26,3	15,1
2000	24,4	31,5	31,7	29,4	29,7	28,3	25,5	25,6	24,3	18,6	11,3
2001	23,1	33,5	30,9	30,9	30,5	29,4	27,1	26,2	23,1	19,7	12,4
2002	23,1	34,5	32,6	32,4	31,2	30,2	28,5	25,5	23,2	22,6	11,5
2003	20,9	32,3	32,1	31,0	31,1	29,5	27,1	23,7	23,1	19,4	10,5
2004	17,6	32,1	30,5	28,0	29,1	26,1	22,7	19,2	18,0	15,0	7,3
2005	17,1	31,7	31,3	28,2	29,5	27,2	23,6	19,4	16,0	13,3	6,5
2006	17,3	31,3	31,9	29,7	30,5	28,1	23,0	19,8	16,6	12,9	5,7
2007	16,6	32,1	31,8	30,3	30,7	28,0	23,1	19,3	15,9	13,3	5,8
2008	17,1	33,2	33,3	31,5	32,4	28,7	24,7	20,3	16,4	13,1	5,8
2009	17,3	34,5	35,8	34,8	34,1	32,1	25,7	21,7	17,8	14,4	5,9
2010	17,0	36,0	38,0	35,7	37,4	36,0	28,7	23,4	19,1	15,0	5,9
2011	17,0	37,1	38,3	37,5	39,0	37,7	32,5	25,1	20,2	15,7	6,6
2012	15,8	36,7	40,3	39,6	40,0	39,9	33,3	26,4	20,1	16,0	6,4
2013	16,6	39,5	41,4	41,3	42,4	41,8	35,2	26,9	20,7	16,2	6,2

Kaynak: TÜİK Veri Tabanı İşgücü İstatistikleri (1988-2013), E.T. 05.03.2016.

Tabloya bakıldığında 45 yaşından sonra istihdam oranlarında düşüşlerin olduğu görülmekte bunun nedeni ise sağlık sebepleri veya başka sebeplerle erken emeklilik olduğu söylenebilir. Kadınların 25-49 yaş aralığındaki istihdam oranları

artış eğilimi gösterdiği görülmektedir. Buna sebep olarak ise değişen sosyal yaşam tarzı ve kadınların artık daha geç evlenmeleri eğitim olanaklarının artması ve daha az sayıda çocuk sahibi olmaları gösterilebilir (Dayıoğlu ve Kırdar, 2010: 15).

4.1.3.6. Medeni Durum

Medeni durumunun ne olduğu özellikle kadınlarda istihdam oranını etkilemektedir (Karabıyık, 2012: 251). Evli kadınlara nazaran bekâr ve ya boşanmış kadınların istihdama katılım oranları daha fazladır (Karabıyık, 2012: 251). Evli kadınların çalışmasının önündeki engeller onlara toplum tarafından verilmiş olan ve beklenen görevlerdir (Korkmaz ve Korkut, 2012: 49). Bu görevlerin başında çocuk bakmak ki çocuk sayısı artıkça kadını yükü de artmakta diğer yönden ise ailevi sorumluluklar ev işleri ve varsa hasta yaşlı bakımı gelmektedir (Korkmaz ve Korkut, 2012: 49). Tüm bunlar sebebiyle istihdama girmesi zorlaşmaktadır (Korkmaz ve Korkut, 2012: 49). "“Kadın evde oturur, çocuğuna bakar, ev işleriyle uğraşır, evin reisi erkektir” gibi tutumlardan kaynaklanan sebeplerle de kadın işgücü piyasasına katılamamaktadır " (Korkmaz ve Korkut, 2012: 51).

Kadınların medeni duruma göre ve yıllar itibariyle işgücüne katılma oranlarını gösteren tablo aşağıdaki tabloda gösterilmektedir (Tablo 5). Tablo incelendiğinde ilk göze çarpan boşanmış kadınların işgücüne katılma oranında yaşanan artış olmaktadır. Boşanan kadınların ekonomik açıdan çalışmaya ihtiyaç duyması ve eski eşlerinden aldıkları nafakaların yetmemesi de işgücüne katılmalarında bir etken olarak ele alınabilir (Fosu, 1999, Aktaran Bozkaya, 2013: 78).

Özetleyecek olursak medeni durum kadınlar için özellikle çocuk varsa istihdama girişte bir engel olarak düşünülebilmektedir ki tabloya bakacak olursak da evli kadınların işgücüne katılma oranlarının düşük olduğunu görebiliriz.

Tablo 5: kadınların Medeni duruma ve dönemlere göre işgücüne katılma oranı (%)

Yıllar	Hiç evlenmedi	Evli	Boşandı	Eşi öldü
1988	47,8	32,0	41,5	16,0
1989	48,5	34,2	48,0	16,5
1990	46,6	32,5	41,7	14,4
1991	47,0	32,1	43,5	14,2
1992	44,3	30,8	45,7	14,0
1993	37,5	24,7	42,7	10,9
1994	42,3	29,3	39,7	14,1
1995	41,0	29,0	43,7	14,5
1996	40,9	28,7	40,5	14,1
1997	38,9	26,8	44,5	13,7
1998	39,5	27,1	43,3	14,5
1999	39,9	27,9	46,7	15,3
2000	35,0	25,2	41,0	11,5
2001	35,1	25,9	43,5	12,8
2002	36,8	26,4	42,1	12,4
2003	35,0	25,3	41,2	11,5
2004	33,2	21,6	40,9	9,1
2005	33,6	21,3	42,7	9,2
2006	34,3	21,5	41,4	8,7
2007	34,4	21,6	40,6	8,1
2008	35,3	22,4	42,9	8,6
2009	36,2	24,3	45,8	9,0
2010	36,6	26,4	47,8	9,2
2011	36,5	28,1	49,1	10,1
2012	35,8	29,3	49,5	9,4
2013	37,9	30,5	50,9	9,0

Kaynak: TÜİK Veri Tabanı İşgücü İstatistikleri (1988-2013), E.T. 10.03.2016.

4.1.4. Kadınların İşgücüne Dâhil Olma Biçimleri

Kadınların işgücüne dâhil olma tarihi ve işgücüne dâhil olma olamama nedenleri üzerinde durduktan sonra kadınların işgücü piyasasındaki varlıklarının sayısal boyutlarına göz atmak, işgücü piyasasındaki varlıklarının ne boyutta olduğu

anlamak açısından faydalı olacaktır. Kadınların işgücüne katılma oranlarının düşük olduğu bilinmekte ve genellikle kayıt dışı istihdam edildikleri veya aile işçisi olarak çalıştıkları için iş güvencesinden ve sosyal güvenlikten yoksun kalmaktadırlar. Kadınların işgücüne dâhil olma şekilleri onların sosyal güvenlikten yararlanma durumlarını da ortaya koyacaktır.

Türkiye’de kadınlar sosyal sigortalara dâhil olmasını etkileyen temel faktör işgücü piyasalarına nasıl katıldıklarıdır. Bu bağlamda, işgücüne katılım, istihdam ve işsizlik oranlarında kadın ve erkek arasında Türkiye işgücü piyasalarında büyük farklılıklar bulunmaktadır (Dedeoğlu, 2015: 270).

Tablo: 6 Kentsel Alanlarda İşgücü Durumu (2004-2013)

	Kadın (%)			Erkek (%)		
	İşgücüne Katılım Oranı	İstihdam Oranı	İşsizlik Oranı	İşgücüne Katılım Oranı	İstihdam Oranı	İşsizlik Oranı
2004	17,7	14,6	17,9	69,1	60,5	12,5
2005	18,7	15,6	17,0	70,0	61,9	11,6
2006	19,5	16,3	16,4	69,3	61,7	11,0
2007	19,8	16,6	16,1	69,3	61,8	10,8
2008	20,8	17,3	16,6	69,5	61,5	11,6
2009	22,3	17,7	20,4	69,9	59,2	15,3
2010	23,7	19,3	18,7	70,4	61,5	12,6
2011	24,8	20,7	16,5	71,0	63,7	10,2
2012	26,1	22,0	15,5	71,0	64,3	9,4
2013	28,0	23,4	16,4	71,6	64,8	9,5

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Verileri, Aktaran Dedeoğlu, 2015: 271, E.T. 12.03.2016.

Türkiye işgücü piyasaları incelendiğinde temel veriler kabul edilebilecek işsizlik oranları işgücüne katılma ve istihdam oranları tablo 6'da görülmekte ve ilk

göze çarpan kadın ve erkeklerin arasındaki oransal farklılıklar olmaktadır. Kadınların işgücüne katılım ve istihdam oranları kentsel alanlarda erkeklerin çok gerisinde kalmaktadır. Özellikle 2013 yılı verilerine göre kadınların işsizlik oranı 16,4 iken erkeklerin işsizlik oranı ise 9,5 olarak görülmekte ve bu durumda kadınların işsizlik oranının erkeklerin işsizlik oranını neredeyse ikiye katladığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Kayıt dışılık ile ilgili veriler ise 2012 yılı için kadınlarda yüzde 28 erkeklerde yüzde 2 olarak hesaplanmıştır (Dedeoğlu, 2015: 270). Kadınlar sadece kayıt dışı olarak değil ayrıca yarı zamanlı ve düzensiz işlerde çalışmakta, 2012 yılında kadınların yüzde 15 yarı zamanlı çalışırken erkekler için bu oran yüzde 5 civarında olmaktadır (Dedeoğlu, 2015: 271).

Kadın erkek istihdam oranları arasındaki farklılıklar sadece Türkiye'de değil Avrupa'da da birçok ülkede görülmektedir (Dedeoğlu, 2015: 271). Avrupa Komisyonunun 2010 hedefleri doğrultusunda kadın istihdamının yüzde 60'a çıkması hedeflenmiş ancak Türkiye bu hedefin çok uzağında kalmıştır (Dedeoğlu, 2015: 271). Kadınların istihdamda yer alabilmesi için öncelikle bakım hizmetlerine ihtiyaç duyulmaktadır (Dedeoğlu, 2015: 271). Bunun dışında devletin istihdamda kadın erkek eşitliğini sağlaması gerekmektedir (Dedeoğlu, 2015: 271).

4.1.4.1. Tam Zamanlı Çalışma

4857 sayılı İş Kanunu 8. Maddesine göre İş sözleşmesi, bir tarafın (işçi) bağımlı olarak iş görmeyi, diğer tarafın (işveren) da ücret ödemeyi üstlenmesinden oluşan sözleşme şeklinde tanımlanmıştır (4857 sayılı K. m.8). Haftalık çalışma süresi en çok 45 saat olarak belirlenmiştir ve bu sürelerle çalışan kimseler tam zamanlı çalışan kabul edilebilir (4857 sayılı K. m.63). Kadınların işgücüne katılma oranları ve istihdam oranlarının düşük olduğu bilinmekte ve Tablo: 7'de kadınların işgücüne katılım oranının yüzde 26,5 ve istihdam katılma oranının ise 24,9 olduğu bu oranların on yıl içinde çok büyük bir artış göstermeyerek 2011 yılında sırasıyla 28,8 ve 25,6 olduğunu görmekteyiz. İstihdamdaki kadınların çoğu aile işçisi veya ev eksenli

çalışan olarak çalışmaktadır. Bu durumda kadınların sigortalılığa büyük etki etmektedir.

Tam zamanlı çalışma sosyal güvenlikten faydalanma noktasında önemlidir. Kadınların ücretli ve ya maaşlı çalışma oranlarını ve sayılarını Tablo 8'de görmekteyiz ve bu tablo sosyal güvenlik siteminden yararlanabilme noktasında önem taşımaktadır.

Tablo 7: Kadınların işgücüne katılma ve istihdama katılma oranları

Yıllar	İşgücüne katılma oranı %	İstihdam oranı %
2000	26,6	24,9
2001	27,1	25,1
2002	27,9	25,3
2003	26,6	23,9
2004	23,3	20,8
2005	23,3	20,7
2006	23,6	21,0
2007	23,6	21,0
2008	24,5	21,6
2009	26,0	22,3
2010	27,6	24,0
2011	28,8	25,6

Kaynak: TÜİK Veri Tabanı İşgücü İstatistikleri (1988-2013), E.T. 29.04.2016.

Tablo 8: Ücretli veya maaşlı olarak istihdam edilenlerin oranları ve sayıları

Yıllar	Kadın	Erkek	Yıllar	Kadın	Erkek
2000	30,8	41,6	2000	1.788	6.566
2001	28,8	42,9	2001	1.718	6.667
2002	30,9	46,5	2002	1.893	7.086
2003	32,3	46,8	2003	1.901	7.142
2004	38,7	48,7	2004	1.955	7.101
2005	42,6	52,2	2005	2.177	7.812
2006	45,2	54,2	2006	2.374	8.217

2007	46,8	55,7	2007	2.509	8.571
2008	47,6	56,8	2008	2.661	8.866
2009	51,1	63,4	2009	2.999	9.771
2010	50,7	64,9	2010	3.260	10.502
2011	51,6	65,8	2011	3.599	11.277
2012	54,3	66,5	2012	3.967	11.652
2013	56,6	67,3	2013	4.322	12.031

Kaynak: TÜİK Veri Tabanı İşgücü İstatistikleri (1988-2013), E.T. 29.04.2016.

Ücretli veya maaşlı olarak istihdam edilen kadınların oranlarına bakıldığında 2000 yılında yüzde 30,8 iken 2013 yılında ise bu oran yüzde 56,6 olmuştur. Ancak Ücretli veya maaşlı olarak istihdam edilen kadınların sayılarına bakıldığı zaman 2000 yılında 1.788 iken 2013 yılında 4.322 olmuştur. Oransal olarak büyük bir artış yaşanmış olsa da sayısal olarak yaşanan artış düşük kalmakta bu durum kadınların genel olarak istihdama katılım oranlarının düşük olmasından kaynaklanmaktadır

4.1.4.2. Kısmi Zamanlı Çalışma

Haftalık çalışma süresinin 4857 sayılı İş Kanununda tam zamanlı çalışmaya göre daha az belirlendiği çalışma türü kısmi zamanlı çalışma şeklinde adlandırılmaktadır (/iskanunu.com) . Bir çalışmanın yarı zamanlı çalışma sayılabilmesi için, haftalık çalışma süresinin en fazla normal çalışma süresinin 2/3' ü kadar yani 30 saat olması gerekmektedir (iskanunu.com). Türkiye'de genellikle emekliler öğrenciler ve kadınlar kısmi zamanlı çalışmaktadır (Koç ve Görücü, 2011: 150). Kısmi zamanlı çalışmada esas unsurlar süre süreklilik ve serbest iradedir (Koç ve Görücü, 2011: 151). Kısmi zamanlı çalışma sürekli olması yönüyle kısa süreli çalışma ve belirli süreli çalışmadan, düzenli olması yönüyle ise mevsimlik ve geçici işlerden farklılık göstermektedir (Yalçınkaya, 2005, Aktaran Koç ve Görücü, 2011: 151).

Tablo 9: Kısmi zamanlı çalışanların toplam istihdam içindeki payı (%)

	Türkiye		Kent		Kır	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
2004	7,2	1,8	5,2	1,2	9,2	3,2
2009	23,8	6,6	13,8	3,4	36,2	13,6
2013	24,8	7,2	15,1	4,1	38,8	13,7

Kaynak: ASPB, 2014: 51, E.T. 03.04.2016.

Kısmi zamanlı çalışanlara bakıldığı zaman Türkiye genelinde kadınların kısmi zamanlı çalışma oranlarının 2013 yılı için yüzde 24,8 ve erkek için ise 7,2 olduğu Tablo 9'da görülmektedir. Burada dikkat çeken ise kadınların kısmi zamanlı çalışma oranlarının erkeklere oranla daha fazla olduğudur.

Özellikle kırsal bölgede 2013 yılı verilerine baktığımız zaman kadınların kısmi zamanlı çalışma oranlarının yüzde 38,8 olduğu görülmekte 2013 yılı verilerine göre kentte erkeklerin kısmi zamanlı çalışma oranlarına bakıldığında ise yüzde 4,1 olduğu görülmektedir. Bu oranlardan yola çıkarak kırsal bölgede kadınların kısmi zamanlı çalışma oranlarının oldukça yüksek olduğu ve kentlerde ise erkeklerin kısmi zamanlı çalışma oranlarının oldukça düşük olduğu sonuçları çıkmaktadır.

Tablo 10: Kısmi zamanlı çalışma nedenleri, 2013 (%)

	Türkiye		Kent		Kır	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Ailedeki çocuklara ve bakıma muhtaç yetişkinlere baktığı için	9,0	0,2	12,7	0,1	6,7	0,1
Eğitimine devam ettiği için	3,3	9,5	6,4	16,8	1,6	4,8
Kendi hastalığı ya da özür lülük hali nedeniyle	2,5	3,9	2,2	3,5	2,6	4,1
Diğer ailevi ve kişisel nedenler	6,8	2,9	9,4	5,1	5,4	1,5

Tam zamanlı bir iş bulamadığı için	3,8	10,7	8,2	17,5	1,3	6,3
İşin niteliği gereği	74,2	71,9	60,4	55,4	82,0	82,6
Diğer	0,4	0,9	0,6	1,5	0,3	0,6

Kaynak: ASPB, 2014: 51. E.T. 03.04.2016.

Kısmi zamanlı çalışmanın tercih edilme nedenleri ise tablo 10'da gösterilmiştir, burada ilk olarak dikkat çeken nokta işin niteliği gereği kategorisi yüzde 74,2'den sonra kadınlarda en belirleyici etkenin ailedeki çocuklara ve bakıma muhtaç yetişkinlere baktığı için kategorisindeki oranın yüzde 9,0 ile en büyük oran olmasıdır. Kentlerde ailedeki çocuklara ve bakıma muhtaç yetişkinlere baktıkları için kadınların 2013 yılı için yüzde 12,7'si kısmi zamanlı çalışmayı tercih etmişlerdir (Tablo 10). Bu oran erkekler için ise kentlerde 2013 yılı için yüzde 0,1 olmakta ve buradan hareketle kentlerdeki çocuk ve yaşlı bakımının kadının sorumluluğuna bırakıldığı ve kadınların istihdamda bulunma şekillerini etkilediği söylenebilir.

Kısmi zamanlı çalışanları ele alacak olursak sigorta primleri çalıştıkları süreye göre hesaplanmakta ve bu durumda sosyal sigortadan yararlanma için gereken prim ödeme gün sayılarını doldurmaları zor görünmektedir (Karadeniz, 2011: 120). Kısmi zamanlı çalışan kadınlara isteğe bağlı olarak eksik kalan günlerini ödeyebilme imkânı sağlanmış ancak primler yüksek olduğundan almış oldukları düşük ücretle ödemeleri olanaklı değildir (Karadeniz, 2011: 120). Kısmi zamanlı çalışan kadınların sigortalı olma durumları da çalıştıkları saat üzerinden hesaplanacağından sosyal güvenlikten yararlanma imkânları da azalmakta ve emeklilik hakkı ve sağlık güvencesinden yararlanabilmeleri zorlaşmaktadır (Erdoğan, 1993, Aktaran Koç ve Görücü, 2011: 164).

4.1.4.3. Kayıt Dışı Çalışma

Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele Projesinde (KADİM) kayıt dışı çalışma kendi adına çalışanların elde ettikleri kazanç ve ya çalışmalarını, bağımlı çalışanların ise çalışmalarını ve elde ettikleri ücreti ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına hiç

bildirilmemesi ya da gün veya ücret olarak eksik bildirilmesi olarak tanımlanmıştır (Metin, 2011: 38). Kayıt dışı çalışan kadınlar sosyal sigorta sisteminden dışlanmakta ve sosyal sigorta sistemleri kadına yeterli korumayı sağlayamamaktadır (Karadeniz, 2011: 83)

Türkiye'de sosyal sigorta programları düzenli ve ücretli çalışanları kapsamakta düzensiz ve düşük gelirli çalışanları sisteme dâhil etmemektedir (Karadeniz, 2011: 119). Yapılan sosyal güvenlik reformu da kayıt dışı kadınları olumsuz etkilemiş gereken koruma sağlanamamıştır (Karadeniz, 2011: 119).

Tablo 11: Sosyal güvenlik kurumuna kayıtlılığa göre istihdam edilenler ve oranları (Kadın)

Yıllar	Kayıtlı Değil	Kayıtlı	Toplam	Kayıt Dışılık Oranı	Kayıtlı Oranı
2000	4.051	1.750	5.801	69,8	30,2
2001	4.391	1.578	5.969	73,6	26,4
2002	4.439	1.683	6.122	72,5	27,5
2003	4.200	1.691	5.891	71,3	28,7
2004	3.388	1.658	5.047	67,1	32,9
2005	3.318	1.790	5.108	65,0	35,0
2006	3.310	1.948	5.258	63,0	37,0
2007	3.253	2.103	5.356	60,7	39,3
2008	3.270	2.326	5.595	58,4	41,6
2009	3.426	2.445	5.871	58,4	41,6
2010	3.758	2.667	6.425	58,5	41,5
2011	4.030	2.943	6.973	57,8	42,2
2012	3.959	3.350	7.309	54,2	45,8
2013	3.973	3.668	7.641	52,0	48,0

Kaynak: TÜİK Veri Tabanı İşgücü İstatistikleri (1988-2013), ET: 29.04.2016.

"Sosyal güvenlik reformu adı altında getirilen düzenlemelerin atipik çalışan kadınlar aleyhine bir durum yarattığı, çalışan kadınları sosyal sigorta programlarından dışladığı açıktır. Atipik çalışan gruplarından bazılarını kapsam içine almaya çalışan, ancak başta düşük prim öderken, yıllar içerisinde prim ödeme tutarlarını yükselten düzenlemelerin ise zaten gelir seviyesi düşük atipik çalışan kadınları kapsamadığı da açıktır." (Karadeniz, 2011: 120).

Kadınların kayıt dışılık oranlarına genel olarak bakıldığında yarısından fazlasının kayıt dışı çalıştığı görülmektedir (tablo 11). Kayıt dışılık oranı kadınlar için 2001 yılında yüzde 73,6 ile oldukça yüksek bir orana ulaşmış bunun üzerinde ekonomik kriz dönemi olmasının da etkisi olduğu söylenebilir. 2013 yılı verilerine göre kayıtlı olarak çalışan kadın sayısının 3.668 olduğunu görmekteyiz (tablo 11) ancak bu sayı oldukça düşük bir sayı olmakta ve kadınların sosyal güvenlik kurumuna kayıtlılık durumunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle sosyal güvenlik sistemlerinin sağladığı haklardan yararlanma sayıları da oldukça düşük kalmakta ve bağımlı olarak yarar sağlayabilmektedirler.

Tablo 12: Kayıt Dışılık Oranı 2013

	Türkiye		Kent		Kır	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
2013						
Tarım	96,3	71,8	94,5	69,8	96,5	72,0
Sanayi	35,6	15,4	35,0	14,5	39,4	20,2
İnşaat	10,2	41,2	8,9	37,4	24,5	50,2
Hizmet	23,4	19,9	21,1	18,0	38,7	28,0

Kaynak: ASPB, 2014: 48, E.T. 03.04.2016.

Kayıt dışılık oranlarına Türkiye genelinde baktığımızda tarım sektöründe kayıt dışı çalışma oranının fazla olduğunu ve kadınların erkeklere oranla kayıt dışı olarak daha fazla çalıştığını söyleyebiliriz (Tablo 12). Tarımda çalışan kadınların Türkiye genelinde kayıt dışılık oranı 2013 yılı için yüzde 96,3 olarak hesaplanmış ve bu da göstermektedir ki kadınların tamamına yakını tarım sektöründe kayıt dışı

olarak çalışmaktadır (Tablo 12). Hizmet sektöründe ise kadınların daha fazla istihdam edildiği bilinmekte ve 2013 yılı için Türkiye genelinde kayıt dışılık oranı yüzde 23,4 olarak hesaplanmıştır. Bu durum gösteriyor ki kadınların genellikle yoğun olarak bulunduğu hizmet sektöründe bile kayıt dışılık oranları oldukça yüksektir. Sosyal sigortalı olma oranları düşük kalmakta ve sosyal güvenlik sisteminin sağladığı haklardan yararlanmaları zorlaşmaktadır.

4.1.4.4. Ev Eksenli Çalışma

Ev eksenli çalışma¹ 1980 sonrası ihracata dayalı büyüme stratejisi ile birlikte yaygınlık kazanmış ve özellikle kentsel alanda kadınların yoğunlukta olduğu bir çalışma türü haline gelmiştir (ASPB,2014: 20). Ev eksenli çalışan kadınlar genellikle sipariş üzerine², kendi hesabına³ veya işverene bağlı⁴ olarak çalışmaktadırlar (www.kadincalismalari.org.tr). Özellikle eğitim seviyesi düşük olan vasıfsız kadınlar ev eksenli çalışmayı tercih etmektedir (ASPB,2014: 20). Ev eksenli çalışmanın en belirgin özelliği işin görünmez oluşu kim tarafından yapıldığının bilinmemesidir (www.kadincalismalari.org.tr). Ancak bu çalışma biçiminin tercih edilmesinin arkasında kadınların çalışmasının önündeki engeller, ataerkil bakış açısı nedeniyle kadının evde olması gerektiği görüşü olmakta ve çocuk bakımı ev işleri gibi yükümlülüklerinin olması nedeniyle ev eksenli çalışmayı tercih etmektedirler (ASPB,2014: 20).

2013 yılı itibariyle Türkiye genelinde 548 bin 646 kişi evden çalışmakta olup, bunun 517 bin 138'i (yüzde 94) kadındır. Evde çalışarak tekstil ve giyim

¹ Ev eksenli çalışma kayıt dışı bir çalışma olup evde yapılan ve genellikle kadınların yaptığı bir çalışma türüdür (<http://www.kadincalismalari.org.tr>).

² Sipariş üzerine evde çalışma üretilecek ürünün ne olduğu biçimi kullanılacak malzemenin türü için bitme süresinin sipariş veren tarafından belirlendiği ve fiyatın pazarlık usulünce yapıldığı çalışma türüdür (<http://www.kadincalismalari.org.tr>).

³ Kendi hesabına evde çalışma her aşamanın ve malzemenin kişinin kendisi tarafından belirlendiği ve yine kendi belirledikleri fiyat üzerinden sattıkları çalışma türüdür (<http://www.kadincalismalari.org.tr>).

⁴ İşverene bağlı olarak çalışma ise büyük firmaların aracı ile evlere dağıttığı işlerin parça başı ücret karşılığı yapılmasıdır (<http://www.kadincalismalari.org.tr>).

ürünleri imalatında bulunan kadınların oranı tüm evde çalışan kadınların yüzde 34,2'sidir. Bu işkolunda faaliyette bulunan kadınların toplam kadın istihdamındaki payı yüzde 2,3'tür. Bu veriler TÜİK'in Hanehalkı İşgücü Anketlerinden alınsa da, bu tür işleri yapan kadınların önemli bir kısmının istatistiklere ev kadını olarak kaydedilmesinden ötürü ev-eksenli çalışan kadınların gerçek sayısının çok daha yüksek olduğu sonucuna varmak yanlış olmayacaktır (Dedeoğlu, 2012, Aktaran ASPB,2014: 20).

Ev eksenli çalışan kadınlar uzun sürelerle ve sigortasız olarak çalışmakta sosyal güvenlikten yoksun kalmakta, istihdamda kendi hesabına çalışan ya da ücretsiz aile işçisi olarak görülmekte ve işgücü istatistiklerine yansımamaktadırlar (www.kadincalismalari.org.tr). Ev eksenli çalışanların tamamına yakınının kadın olduğu bilinmekte ve bu durumda ev eksenli çalışan kadınlar sosyal güvenlikten mahrum kalmaktadırlar (www.kadincalismalari.org.tr). Ev eksenli çalışma tüm dünyada yaygın olarak görülmekte bu nedenle ILO 1996 yılında 17 sayılı " Evde Çalışma Sözleşmesi " ve 184 sayılı Tavsiye Kararını kabul etmiş fakat Türkiye bu sözleşmeyi henüz onaylamamıştır (www.kadincalismalari.org.tr).

4.1.4.5. Ücretsiz Aile İşçisi

Eş, çocuk, baba gibi aile fertlerine ait işletmelerde herhangi bir ücret almadan çalışan kişiler ücretsiz aile işçisi olarak tanımlanmaktadır (ILO,2010, Aktaran Çelikkalp, vd. 2014: 233).

Ev hizmetleri 5510 sayılı SSGS Kanunda kapsam dışı bırakılmış, işverenin ücretsiz çalışan eşi sigortalı sayılmamıştır (5510 sayılı K. m. 6). Türk medeni kanununa göre eşlerin hayatlarını sürdürürken birbirlerine maddi çıkar gözetmeden yardım etmeleri zorunlu olup eşler ev işi ve çocuk bakımı konusunda ortak sorumludur hükmü yer almakta (madde 185) ve bu hüküm nedeniyle ev hizmetleri sigorta kapsamında sayılmamaktadır (Çelikkalp, vd. 2014: 235).

Türkiye'de küçük ölçekli işletmeler çoğunluktadır ve bu işletmelerde ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadın sayısının fazla olduğu bilinmektedir (ASPB, 2014: 21). Kentlerde ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınların sayısı HİA 2013 verilerine göre 325 bin kişi olarak hesaplanmaktadır (ASPB, 2014: 21). Ancak hem kadınlar hem de toplum açısından kadınların yapmış oldukları çalışmalar aile içi rollerinin bir uzantısı olarak görülmekte ve kadınlar kendilerini ev kadını olarak tanımlamayı sürdürmektedirler (ASPB, 2014: 21).

Kayıt dışılığın en fazla olduğu istihdam biçimi ücretsiz aile işçiliğidir ve en çok tarım sektöründe kayıt dışılık görülmektedir (Şahinli ve Şahbaz, 2013: 100). Kadınların yaptığı tarımsal faaliyetler, geleneksel rol ve görevleri gereğince gereken faaliyetler olarak görülmektedir (Yıldırak, vd. 2003: 62). Kayıt dışılığın en fazla olduğu ücretsiz aile işçiliğinde istihdam edilenlerin oranlarına baktığımızda (Tablo:13) kadınların erkeklere göre daha fazla oranda ücretsiz aile işçisi olarak çalıştığını görmekteyiz ve bunun sonucu olarak kadınlar daha fazla oranda kayıt dışı çalışmakta ve sosyal güvenlikten mahrum kalmaktadır. Yapmış oldukları çalışmanın karşılığını alamamaktadır.

Tablo 13: Ücretsiz aile işçisi olarak istihdam edilenlerin oranları

Yıllar	Kadın	Erkek
2000	52,1	10,4
2001	53,3	10,8
2002	49,6	9,3
2003	49,0	8,2
2004	44,5	7,7
2005	37,6	6,1
2006	35,4	5,4
2007	34,6	5,0
2008	34,4	4,9
2009	34,8	5,4
2010	35,2	5,1
2011	35,5	4,9
2012	33,7	4,6
2013	31,4	4,5

Kaynak: TÜİK Veri Tabanı İşgücü İstatistikleri (1988-2013), E.T. 29.04.2016.

4.2. SOSYAL SİGORTA KOLLARININ KADINA SAĞLADIĞI KORUMANIN DÜZEYİ

Kadınlar geçmişten bu güne ikincil konumda var olmuş ve sosyal güvenlik sistemlerinden yeterince yarar sağlayamamıştır. Kadınların yarar sağlayamamasının öncelikli sebeplerinden biri işgücü piyasasında yeterince var olamamaları ve ataerkil sistem tarafından eve hapsedilmeleridir. Türkiye sosyal güvenlik sistemi 2008 yılında değişikliğe giderek sosyal güvenliği 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile tek çatı altında birleştirmiştir. Sosyal güvenlik sisteminde yaşanan bu değişik ile kadına ve erkeğe eşit sosyal güvenlik hakkı tanınacağı ve kadının gerekli olan sosyal güvenlik hakkından daha iyi yararlanacağı söylenmiştir. Bu bölümdeki amaç kadınların tüm değişiklikler sonrasında gelmiş olduğu nokta ve sosyal güvenlikten ne kadar yararlandığının değerlendirilmesidir. Türkiye'de sosyal güvenlik sisteminin Sosyal sigorta kolları kapsamında kadına sağladığı korumanın ne düzeyde olduğu değerlendirilecek ve sosyal sigorta kollarının kadınları nasıl kapsadığı incelenecektir. Eski ve yeni kanun göz önüne alınarak kadına verilen haklar kazanımlar ve kadınların kayıplarının ne olduğu tartışılacaktır. Amaç sosyal sigorta sisteminin kadının ihtiyaçlarına yönelik olup olmadığı ve kadını ne düzeyde kapsadığını değerlendirmektir.

Kadının Sosyal Sigortalar Sistemindeki Yeri

Medeni kanunda 2001 yılında, iş kanunda 2003 yılında ve 2000 yıllar boyunca emeklilik sisteminde yapılan düzenlemeler Türkiye'nin Avrupa Birliği Tavsiyeleri, Dünya Bankası Ve Uluslararası Para Fonu'ndan aldığı direktifler doğrultusunda yapılmıştır (Elveren, 2015: 63). Avrupa birliği uyum sürecinde emeklilik sisteminin Avrupa birliği standartlarına uygunlu hale getirilmesi önemli bir konu olarak yıllarca gündemde olmuş ve önemli iki konusunu da sosyal içerme ve toplumsal cinsiyet eşitliği oluşturmaktadır (Elveren, 2015: 63). Yapılan düzenlemelerin hedefleri kapsadığı düşünülse de amaca ulaşmada ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamada ne denli başarılı olduğu önemlidir (Elveren, 2015: 64).

Yapılan düzenlemelerin toplumsal cinsiyete duyarlı olmaması sosyal güvenlik sisteminde ve işgücü piyasasında kadınlar ile erkekler arasındaki eşitsizliği güçlendirmektedir (Elveren, 2015: 64). Toplumsal cinsiyete dayalı farkın artması kadınların işgücü piyasasında yeterince var olamamalarından kaynaklıdır (Elveren, 2015: 64). *"Sosyal güvenlik sistemi piyasaya erişim olanakları ve sosyal güvenlik ödeneklerine hak kazanmada kadınlara ve erkelere eşit muamelede bulunmaktadır."* (Elveren, 2015: 65). Eşitlik düşüncesinin altında kadınların işgücüne katılım oranının artacağı düşüncesi bulunmakta ancak bu oranın artacağını kesin bir şekilde söylemek mümkün olmamaktadır (Elveren, 2015: 66). Eşit muamele anlayışının başarılı bir sonuç verebilmesi için, kadınlara pozitif ayrımcılık yapan uygulamaların artması kadının işgücüne katılımı artıracak politikaların düzenlenmesi gerekmektedir (Elveren, 2015: 66).

Sosyal güvenlik sistemi iki ayaklı bir yapıdadır ve bunun ilk ayağını kamu sosyal sigorta sistemi ikinci ayağını ise bireysel emeklilik sistemi oluşturmaktadır (Elveren, 2015: 66). Sosyal güvenlik sisteminde yapılan son düzenlemelerle birlikte Sosyal Sigortalar Kurumu, Emekli Sandığı ve Bağ-Kur, sosyal güvenlik kurumu çatısı altında toplanmış ve ticari bankaların emeklilik ve yardım sandıkları da birinci ayak yapıda yer almaya başlamıştır (Elveren, 2015: 66). Bunların yanı sıra iki tane daha meslek yardımlaşma sandığı bulunmakta bunlardan ilki Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK) diğeri ise Amele Birliği Biriktirme ve Yardımlaşma sandığıdır.

Sosyal sigorta kurumları eşitlik ilkesi çerçevesinde 2006 yılında Sosyal Güvenlik Kurumu adı altında toplanmış ve 2003 yılında ise ikinci ayak diyeceğimiz bireysel emeklilik sistemi kurulmuştur (Elveren, 2015: 67). Sosyal güvenlik sisteminde düşük emeklilik yaşı sistem açıkları prime esas kazancın düşük olması fonların kullanımındaki verimsizlik ve prim borçlarının sürekli ertelenmesi gibi birçok nedenle sosyal güvenlik sisteminde reform ihtiyacı doğmuştur (Elveren, 2015: 67). 1999 yılında yapılan reform ile özel emeklilik sistemi oluşturulmuştur (Elveren, 2015: 67). Yapılan ikinci reform ise 2006 yılında sosyal güvenlik kurumlarının tek çatı altında toplanın tüm vatandaşları kapsayan Genel Sağlık Sigortası sisteminin oluşturulmasıdır (Elveren, 2015: 68). *"Bu reform sürecinin getirdiği en önemli*

değişiklik düşük emeklilik yaşının 1999 reformu sonrasında çalışmaya başlayan kadınlar için 58'e, erkeler için ise 60'a yükseltilmesi oldu. Düzenlemelere göre, emeklilik yaşı 203'dan itibaren kademeli artacak ve 2044'de erkeler, 2048'de kadınlar için 65 olacak." (Elveren, 2015: 68-69). Kayıt dışı sektörün varlığına gereken önem bu reformlarda verilmemiş ve kadınların kayıt dışı çalışma oranının erkelerden fazla olması kadınların mali anlamda daha kırılgan olmalarına yol açmıştır (Elveren, 2015: 69).

4.2.1. 5510 Sayılı Kanunda Sigortalıların Kişi Olarak Kapsamı

Sosyal sigortalar sisteminde kadının sosyal güvenlikten yararlanması statülerine göre şekillenmektedir (Alper, vd. 2015: 659). Sosyal sigorta sistemi kadını üç ayrı statüde ele almakta ve sosyal güvenceleri bu statülere göre farklılık göstermektedir (Alper, vd. 2015: 659). Bu statülerden ilki kadının ev hanımı olduğu resmi nikâhlı eşin ise sigortalı çalıştığı durumdaki kadınlardır (Alper, vd. 2015: 659). Bu statü onlara eşleri hayattayken eşleri üzerinden sağlık güvencesi eşleri öldükten sonra ise dul eş olarak ölüm aylığı bağlanması şeklinde kazanım sağlamaktadır (Alper, vd. 2015: 659). Diğer bir statü ise kadının kendi çalışmasına bağlı olarak sosyal güvenlik içinde var olduğu durumdur bu durumda kadın geliri ile primi öder ve sosyal güvenlikten yararlanır (Alper, vd. 2015: 660). Son olarak sosyal güvenlik kadınları kız çocuk olarak sisteme dâhil etmiş ve bir takım haklar vermiştir (Alper, vd. 2015: 660). Kız çocukları genel sağlık sigortası kapsamında bakmakla yükümlü olunan kişiler arasında olup sigortalı öldüğünde ölüm aylığı alamaya da hak kazanmaktadırlar (Alper, vd. 2015: 660).

4.2.1.1. Sigortalı Sayılan Kadınlar

Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu gereğince sigortalı sayılanlar; hizmet akdiyle çalıştırılanlar, köy ve mahalle muhtarları ve hizmet akdine bağlı olmaksızın kendi adına ve hesabına çalışanlar ve kamu idarelerinde çalışanlar olarak belirtilmiştir (5510 sayılı K. m. 4).

Kanun gereğinde köy mahalle muhtarları ve hizmet akdine bağlı olmaksızın kendi adına ve hesabına çalışanlardan,

- 1)Ticarî kazanç veya serbest meslek kazancı sebebiyle gerçek veya basit usulde gelir vergisinden mükellef olanlar,
- 2)Gelir vergisinden muaf olan ancak esnaf ve sanatkâr siciline kayıtlı bulunanlar,
- 3)Anonim şirketlerin yönetim kurulu üyesi olan ortakları, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin komandite ortakları ve diğer şirket ve donatma iştiraklerinin ise tüm ortakları olanlar,
- 4)Tarımsal faaliyet ile uğraşanlar,

Kamu idarelerinde çalışanlardan ise;

- 1) Hizmet akdiyle çalıştırılanlara tabi olmayanlardan, kadro ve pozisyonlarda sürekli olarak çalışıp ilgili kanunlarında hizmet akdiyle çalıştırılanlar gibi sigortalı olması öngörülmemiş olanlar,
- 2) Hizmet akdiyle çalıştırılanlar ve köy ve mahalle muhtarları ve hizmet akdine bağlı olmaksızın kendi adına ve hesabına çalışanlardan olmayanlardan, sözleşmeli olarak çalışıp ilgili kanunlarında hizmet akdiyle çalıştırılanlar gibi sigortalı olması öngörülmemiş olanlar ile 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 86. maddesi uyarınca açıktan vekil atananlar, sigortalı sayılırlar (5510 sayılı K. m. 4).

Tablo 14: 5510 Sayılı Kanunun 4. Maddesi Kapsamındaki Zorunlu Sigortalı Oranları, 2013

4-1/a zorunlu sigortalı		4-1/ b zorunlu sigortalı				4-1/c zorunlu sigortalı	
Kadın	Erkek	Bağımsız çalışanlar 1479 S.K		Tarımsal faaliyette bulunanlar 2926 S.K		Kadın	Erkek
		Kadın	Erkek	Kadın	Erkek		
25,5	74,5	20,8	79,2	14,7	85,3	32	68

Kaynak: SGK, Aktaran KEİG 2015b: 11.

2013 yılı zorunlu sigortalıların oranlarına bakıldığında kadınlar ve erkekler arasında bariz bir oransal farklılık olduğu görülmektedir (Tablo 14). Kamu görevlisi olarak sigortalılık kapsamında olan kadınların 2013 yılı için oranları yüzde 32 iken erkek için bu oran yüzde 68 olmaktadır (Tablo 14). Kamu personeli açısından cinsiyet dağılımının daha orantılı olması gerekmektedir. Tarımsal faaliyette bulunan kadın sigortalı oranı 2013 yılı için yüzde 14,7 olarak hesaplanmış ve bu durumda kadınların zorunlu sigortalılık oranların tarım sektöründe düşük olduğu görülmektedir.

4.2.1.2. Sigortalı Sayılmayanlar Kadınlar

Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu gereğince,

- 1) İşverenin işyerinde onunla birlikte ücretsiz çalışan eşi,
- 2) Aynı konutta birlikte yaşayan üçüncü derece dahil olmak üzere üçüncü dereceye kadar hısımlardan yaşadıkları konut içinde yapılan işlerde çalışanlar,
- 3) 5510 sayılı Kanunun ek 9 uncu maddesinin ikinci fıkrası kapsamında sigortalı olanlar ile ücretle aynı kişi yanında ay içinde 10 gün ve daha fazla süreyle çalışanlar hariç, ev hizmetlerinde çalışanlar,
- 4) Resmî meslek ve sanat okullarında ve yetkili resmî makamların izniyle kurulan meslek veya sanat okullarında ve yüksek okullarda fiilen normal eğitim süreleri içinde yapılan, yapım ve üretim işlerinde çalışan öğrenciler,
- 5) İyileştirme tedavi hizmetinin bir parçası olarak bu hizmetin verildiği sağlık kuruluşlarında işe alıştırılmakta olan veya iyileştirilen, hasta veya malûller,
- 6) Kendi adına bağımsız çalışanlar ile kamu idarelerinde çalışanlardan sigortalı sayılması gerekenlerden henüz 18 yaşını doldurmamış olanlar,
- 7) Aylık gelirlerinin prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz katından az olduğunu belgeleyen, gelir vergisinden muaf olup kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlar,
- 8) Gençlik ve Spor Bakanlığı, Spor Genel Müdürlüğü, Türkiye Futbol Federasyonu, bağımsız spor federasyonları tarafından yapılan her türlü gençlik ve

spor faaliyetleri ile bu faaliyetlerle ilgili kamp, eğitim ve hazırlık çalışmalarında süreklilik arz etmemesi koşuluyla görevlendirilenler,

9) Kamu idarelerinin dış temsilciliklerinde istihdam edilen ve bulunduğu ülkenin sosyal güvenlik kurumunda sigortalı olduğunu belgeleyenler

10) Kamu idarelerinde ve 5510 sayılı Kanunun ek 5 inci maddesi kapsamında sayılanlar hariç olmak üzere, tarım işlerinde veya orman işlerinde hizmet akdiyle süreksiz işlerde çalışanlar ile tarımda kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan; net aylık gelirlerinin ortalamasının prime esas günlük kazanç sınırının otuz katından az olduğunu belgeleyenler ile 65 yaşını dolduranlardan talepte bulunanlar,

Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun uzun ve kısa vadeli sigorta kolları hükümlerinin uygulanmasında sigortalı sayılmazlar (5510 sayılı K. m. 6).

4.2.2. Bazı Sosyal Sigorta Kolları Ve Kapsamları

4.2.2.1. İş Kazası Meslek Hastalığı Sigortası

İş kazası ve meslek hastalığı sigortalısı bulunduğu takdirde oluşan bir kaza sonucu hastane masrafları sosyal güvenlik kurumu tarafından ödenir ve işçi çalışmadığı günlerde geçici iş göremezlik ödeneği ödenir (KEİG, 2015b: 19). İşçinin geçirmiş olduğu iş kazası veya meslek hastalığı nedeniyle mesleğinde gelir elde etme gücünün bir bölümü kaybetmesi halinde işçiye sosyal güvenlik kurumu tarafından sürekli iş göremezlik geliri bağlanmaktadır (KEİG, 2015b: 19). İş kazası ve meslek hastalığı sigortası gereğince verilen diğer bir hak ise İş kazası ve meslek hastalığının ölüm ile sonuçlanması halinde eş çocuk ve bakmakla yükümlü olduğu yakınlarına gelir bağlanmaktadır (KEİG, 2015b: 19). Cenaze ödeneği ve gelir bağlanmış olan çocuklarına evlendikleri takdirde evlenme ödeneği verilmektedir (KEİG, 2015b: 19).

Kısa vadeli sigorta kolları kapsamında iş kazası ve meslek hastalığı sigortalısı olup meslek hastalığına yakalanan veya iş kazası geçiren kendi hesabına çalışan kadınlara geçici iş göremezlik ödeneği 5510 sayılı yasa ile verilmeye başlanmıştır (KEİG, 2008: 50). Kendi hesabına 4/b statüsünde çalışan kadınların iş kazası ve meslek hastalığı kapsamında geçici iş göremezlik ödeneği alabilmeleri için genel sağlık sigortası primi dâhil prim ve prime ilişkin borçlarının bulunmaması gerekmektedir (KEİG, 2015b: 20). İşçilerden farklı olarak iş göremezlik ödeneği iş göremezlik süresince değil yatarak tedavi veya istirahat raporu süresince ödenmektedir (KEİG, 2015b: 20).

4.2.2.2. Analık Sigortası

Analık sigortası kısa vadeli sigorta kollarından olup 5510 sayılı kanunda 15., 16., 17., 18., 22., 23., ve 24., maddece düzenlenmiş bulunmaktadır (KEİG,2015b: 21). Hamilelik ve analık halinden doğan sağlık gereksinimleri genel sağlık sigortası tarafından sağlanmakta ve kadın kendi sigortalılığı ile bu hizmetten yararlanmakta ve ya bakmakla yükümlü oluna kişi olarak bu hizmetten yararlanabilmektedir (KEİG,2015b: 21).

İşçi kadınlar analık sigortasından hizmet akdiyle dâhil oldukları 4/a statüsü gerekince yaralanırlar (KEİG,2015b: 21). Analık sigortası kapsamında işçi olarak çalışan kadın analık halinden dolayı çalışmadığı süre (doğumdan sonra ilk sekiz hafta, çoğul gebelikte ilk on hafta) geçici iş göremezlik ödeneği alır (KEİG,2015b: 21). Ve her çocuk için tek sefer olmak koşuluyla emzirme ödeneği almaktadır (KEİG,2015b: 21). İşçi kadınların geçici iş göremezlik ödeneği alabilmek için doğumdan önceki 1 yıl içinde en az 90 gün kısa vadeli sigorta primi ödemiş olması gerekmekte ve emzirme ödeneği alabilmesi için de 120 gün prim ödemiş olması gerekmektedir (KEİG,2015b: 22). 506 sayılı kanunda emzirme ödeneği alınabilmesi için gerekli prim ödeme günü 90 gün olarak belirlenmiş ve yeni kanunla prim ödeme gün sayısının arttırıldığı görmekteyiz (KEİG,2015b: 22).

Yeni yasayla ilk defa getirilen bu düzenlemeyle kendi hesabına çalışan kadınlar analık sigortası kapsamında analık durumunda yapılan muayene, tetkik, tahlil ve yapılan yardımların sağlık sigortası kapsamında karşılanması hakkına kavuşmuşlardır (KEİG, 2008: 50). Analık sigortası devamında geçici iş göremezlik ödeneği ve emzirme ödeneğinin verilmesi de düzenlenmiştir (KEİG, 2008: 50). 5510 sayılı kanunda 4/b statüsünde bulunan kadınların geçici iş göremezlik ödeneği alabilmesi için doğumdan önceki 1 yıl içinde en az 90 gün kısa vadeli sigorta primi ödemiş olmaları gerekmekte ve emzirme ödeneği alabilmeleri için de 120 gün prim ödemiş olma şartı aranmaktadır (KEİG,2015: 24). Bunlara ek olarak prim ve prime ilişkin genel sağlık sigortası primleri de dâhil borcu bulunmaması gerekmektedir (KEİG,2015b: 24).

Ev kadınları için eşlerinin sigortalı olması durumunda yararlandıkları 506 sayılı kanunda da var olan analık sigortası hakları 5510 sayılı kanunda da tanınan bir haktır (KEİG,2015b: 25). 5510 sayılı kanun ile birlikte getirilen değişiklik ile eşleri 4/b statüsünde sigortalı olan ev kadınları için de analık sigortasından yararlanma hakkı getirilmiştir (KEİG,2015b: 25). Bir işte çalışmayan ev kadınlarının 4/a ve 4/b kapsamında sigortalı eşleri kapsamında analık sigortasından yararlanabilmeleri için doğumdan önceki bir yıl en az 120 gün kısa vadeli sigorta kolları primini ödemiş olmaları gerekmektedir (KEİG,2015b: 25). 4/b kapsamında olanlar için ise 120 gün primi ödemiş olmanın yanında genel sağlık sigortası dâhil prim ve prime ilişkin borçlarının olmaması gerekmektedir (KEİG,2015b: 25). Ev kadınlarının emekli ve ya malullük aylığı alan eşleri kapsamında da analık sigortasından yararlanma hakkı 5510 sayılı kanunda tanınmıştır (KEİG,2015b: 25). Bu hakkı elde edebilmek için doğumdan önceki bir yıl en az 120 gün kısa vadeli sigorta kolları primini ödemiş olmaları ve genel sağlık sigortası da dâhil prim ve prime ilişkin borçlarının bulunmaması gerekmektedir (KEİG,2015b: 25).

4.2.2.3. Malullük Sigortası

5510 sayılı sosyal sigortalar ve genel sağlık sigortası kanun 25. Maddesinde malul olma durumu şöyle açıklanmıştır:

"Sigortalının veya işverenin talebi üzerine Kurumca yetkilendirilen sağlık hizmeti sunucularının sağlık kurullarınca usulüne uygun düzenlenecek raporlar ve dayanağı tıbbî belgelerin incelenmesi sonucu, 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentleri kapsamındaki sigortalılar için çalışma gücünün veya iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünün en az % 60'ını, (c) bendi kapsamındaki sigortalılar için çalışma gücünün en az % 60'ını veya vazifelerini yapamayacak şekilde meslekte kazanma gücünü kaybettiği Kurum Sağlık Kurulunca tespit edilen sigortalı, malûl sayılır." (5510 sayılı K. m. 25).

İşçi olarak çalışan kadınların malullük aylığı alabilmesi için 506 sayılı kanuna göre (madde54) 1800 gün veya en az 5 yıldan beri sigortalı olması ve her yıl için ortalama olarak 180 gün yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olması şartı aranmaktaydı (KEİG, 2008: 34-35). 5510 sayılı kanun ile 1800 gün veya en az 10 yıldan beri sigortalı olma şartı getirilmiştir (KEİG, 2008: 35). Başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede malûl olan sigortalılar için ise sigortalılık süresine bakılmaksızın 1800 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olması gerekmektedir (KEİG,2015b: 27). Malullük aylığı oranları da işçi kadınlar için 506 sayılı kanuna göre düşürülmüştür (KEİG, 2008: 35).

Kendi hesabına çalışan 4/b statüsünde sigortalılar malullük sigortasından yararlanabilmek için 5510 sayılı kanuna göre, en az 10 yıldan beri sigortalı olup toplam 1800 gün prim ödemiş olmak gerekmektedir (KEİG, 2008: 48). Birinin sürekli bakımına muhtaç durumda olan sigortalılar için ise bu süre 5 yıl sigortalı olma ve 900 gün malullük yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödenmesi şeklinde gerçekleşmektedir (KEİG, 2008: 48). Ancak daha önce 5 yıl olan prim ödeme süresi şuan 10 yıla çıkartılmış olup malullük aylığı bağlanma koşulları oldukça ağırlaştırılmış sadece sürekli bakıma muhtaç derecede malul olması durumunda 5 yıl ve 900 gün prim ödenmiş olması yeterli kabul edilmiştir (KEİG, 2008: 48). Malullük aylığı bağlanma oranı 2015 tarihinden itibaren %50 birinin bakımına muhtaç derecede malul olanların ise %60 olacaktır (KEİG, 2008: 48). 1479 sayılı eski kanuna göre aylık bağlanma oranı %65 başka birinin bakımına muhtaç derecede

malul ise %75 oranındaydı (KEİG, 2008: 49). Tarımda kendi adına ve hesabına çalışanlar için ise bu oran 2926 sayılı kanunda %70 ve %80 olarak belirlenmişti (KEİG, 2008: 49). Tüm bunlar yeni yasa ile malul aylığı bağlanması durumunda aylık oranının azaldığı bize göstermektedir.

4.2.2.4. Yaşlılık Sigortası

Yaşlılık aylığını hak edebilmek için gerekli primin ödenmesi ve yaş koşulunun sağlanmış olması gerekmektedir (KEİG,2008: 31). 5510 sayılı yasa kapsamında yaşlılık aylığı hak kazanma koşullarının durumunu 4/a kapsamındaki sigortalılar açısından 4 grupta inceleyebiliriz (KEİG,2008: 31).

1. Prim ödeme gün sayısı ve yaş koşulu yükseltilmiştir (KEİG,2008: 31). Bilindiği üzere emeklilik yaşı ve emekli olabilmek için ödenecek prim günü sayısı yükseltilmiştir (KEİG,2008: 31). Şöyle ki 7.000 gün olan prim günü 9.000'e çıkartılmış, bu artış zamana yayılarak her yıl 100 gün artmak koşuluyla 2028 yılında 9.000 güne tamamlanacaktır (KEİG,2008: 31). Yaş koşulu ise 2036 yılına kadar kadınlar için 58 erkekler için 60 şeklinde 2036 yılından sonra ise kademeli olarak artarak 2048 tarihinde kadın ve erkek için 65 yaş olarak düzenlenmiştir (KEİG,2008: 31).

2. Kısmi aylık bağlama koşulları ağırlaştırılmıştır (KEİG,2008: 32). Yaş koşulunu sağlayıp 9.000 prim ödeme gün sayısını tamamlayamayan sigortalı kadınlar düşük bir aylık alabilmekte bu aylığa kısmi aylık denmektedir (KEİG,2008: 32). Kısmi aylık alabilmek için kadınlarda 58 yaşı doldurmuş olma şartı aranırken 2035'e kadar 61 yaş koşulu aranacak 4.500 gün prim ödeme gün sayısı ise kademeli olarak 5.400 güne çıkartılacaktır (KEİG,2008: 32).

3. Erken yaşlanma konusunda yaş şartı ağırlaştırılmıştır (KEİG,2008: 32). *"Erken yaşlanma, sigortalının yaşlılık aylığından yararlanma yaşına ulaşmadan biyolojik yönden emeklilik yaşına gelmiş ve çalışma gücünün bu seviyeye düşmüş olduğu Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından rapor verilerek tıbbi olarak tespit edilme durumu. Sigortalı, erken yaşlanma talebini, işyerinin bağlı bulunduğu Kurum*

Müdürlüğüne yapabilir" (KEİG,2008: 32). 5510 sayılı yasada erken yaşlanma yaşı diğer şartlar sağlandığı takdirde 50 yaş olarak belirlenmiş ancak yeni yasa tasarısında ise erken yaşlanma sebebiyle yaşlılık aylığı alabilmek için 5 yaşını doldurmuş olma şartı getirilmiştir (KEİG,2008: 32).

4. *"İşe girmeden öce malûl olan veya malûllük oranının altında çalışma gücü kaybı olan işçi kadınların yaşlılık aylığına hak kazanma koşulları ağırlaştırılmaktadır" (KEİG,2008: 33). "İşe başlamadan önce malûl sayılmayı gerektirecek durumda olanlar (çalışma gücü kaybı %60 ve üstü) için aranan 3.600 gün koşulu 3.960 güne çıkartılmıştır. İşe girmeden önce malûl olmayan, ancak çalışma gücünde kayıp olan sigortalılar açısından aranan gün sayılarında da artış olmuştur" (KEİG,2008: 33). "Yürürlükteki sistemde çalışma gücü kaybı oranlarına bağlı olarak belirlenen gruplamalar çerçevesinde, çalışma gücü kaybı %50-%59 arasında olanlar için 4.000 olan prim ödeme gün sayısı 4.320 güne çıkartılmış " (KEİG,2008: 33). "Çalışma gücü kaybı %40-%49 arasında olanlar için 4.400 gün olan prim ödeme gün sayısı ise 4.680 güne çıkartılmıştır " (KEİG,2008: 33).*

Fiili hizmet süresi zammı 5510 sayılı kanununun 40. Maddesi ile düzenlenmiş olup ilgili maddede belirtilen işyerlerinde ve işlerde çalışan sigortalının prim ödeme gün sayılarına bu işyerlerinde ve işlerde geçen çalışma sürelerinin 360 günü için karşılarında gösterilen gün sayıları, fiili hizmet süresi zammı olarak eklenmektedir (5510 sayılı K. m.40). Bu konuyla ilgili olarak kadınların erkeklere oranla daha fazla istihdam edildiği bazı mesleklerde fiili hizmet zammı kaldırılmıştır (KEİG,2008: 33). Fiili hizmet zammı prim ödeme gün sayısı açısından önemlidir ve bu konuda iki temel noktaya değinmek gerekmektedir (KEİG,2008: 33). Bunlarda ilki bazı meslek gruplarında çalışan fiili hizmet zammından yararlanmakta olan işçi kadınların mevcut haklarının yeni yasa ile ellerinden alınmış olmasıdır (KEİG,2008: 33). Basın ve diğer medya çalışanları, sanatkârlar, hostes ve diğer uçuş görevlileri gibi kadınların çoğunlukta olduğu meslek grupları kapsam dışına çıkartılmıştır (KEİG, 2008: 33; 5510 sayılı yasa, md.40). İkincisi ise fiili hizmet süresi zammı ve hak kazanma koşullarıyla ilgilidir bazı meslek gruplarının hak kazanma koşulları ağırlaştırılmış ve fiili hizmet zamları düşürülmüştür (KEİG,2008: 33).

Yaşlılık aylığı güncelleme katsayısı ve aylık bağlama oranlarının düşmesi sebebiyle azalmaktadır (KEİG,2008: 33). Emekli olup sigortalı işçi olarak yeniden çalışmaya başlayacak olan kadınların ödeyecek oldukları sosyal güvenlik destek primi arttırılmaktadır (KEİG,2008: 34). *"Bu miktar prime esas kazancın %31 ila %36,5'i arasında değişmekte bunun %7,5'i sigortalı hissesi, %23,5 ila %29'u arasındaki miktarda işveren hissesi olmaktadır"* (KEİG,2008: 34). *"Oysa yürürlükteki sisteme göre (506 sayılı yasa, md.63/B) yaşlılık aylığı almakta iken sigortalı bir işte çalışmaya başlayanların prime esas kazançları üzerinden %7,5'u sigortalı, %22,5'u işveren hissesi olmak üzere %30 sosyal güvenlik destek primi kesilmektedir"* (KEİG,2008: 34). *"Serbest avukat ve noterler için sosyal yardım zammı dâhil yaşlılık aylıklarının %15'i oranında sosyal güvenlik destek primi kesilmekte olup, yeni Yasa Tasarısı'nda da aynen uygulama devam edecektir"* (KEİG,2008: 34).

Uzun vadeli sigorta kollarından yaşlılık sigortasını kendi hesabına çalışan 4/b statüsünde değerlendirecek olursak yaşlılık sigortası prim ödeme gün sayısı değişmemekte 9000 gün olarak aynı kalmakta ancak yaş koşulu ağırlaştırılmaktadır (KEİG, 2008: 46). 5510 sayılı yasa ile gelen emeklilik yaşı genel olduğundan işveren kadınlar içinde geçerlidir (KEİG, 2008: 46). Prim ödeme gün sayısını tamamlayamayan sigortalılar için daha düşük bir yaşlılık aylığı olan kısmi aylık bağlanması durumunda ise değişiklik yapılmamış 5400 gün sigortalı olma ve yaş koşulu aynı kalmıştır (KEİG, 2008: 46). Yenilik olarak kendi hesabına çalışanlar için, malûllük sigortasından yararlanamayan engelli sigortalılara emekli olabilmeleri için yeni bir düzenleme getirilmiştir (KEİG, 2008: 46).

4/c statüsünde kendi hesabına çalışanların yaşlılık sigortası süreleriyle ilgili bir değişiklik olmayıp yaş koşulu yükseltilmiştir (KEİG, 2008: 52). Bu durumda ise 2036 yılına kadar kadınlar 58 erkekler 60 yaşında emekli olabileceklerdir ancak daha sonrasında emeklilik yaşı kademeli olarak artacak ve son olarak 2048 yılında 65 yaş olarak kalacaktır (KEİG, 2008: 52). Yeni sosyal güvenlik yasasıyla birlikte emeklilik yaşının arttırılmasıyla yaşlılık sigortasının koşullarının ağırlaştırıldığı, kadınlar ile erkekler arasında emeklilik yaş farkının 5 yaştan 2 yaşa düşürüldüğünü ve sonrasında

eşitleneceğini pozitif ayrımcılığın ortadan kalktığını göstermekteyiz (KEİG, 2008: 52). Yaşlılık sigortasının hak etme koşulları dışında kazanılan haklardan emeklilik aylığının miktarı da güncelleme katsayısı ve aylık bağlama oranlarındaki düşüşler nedeniyle önemli ölçüde azalmaktadır (KEİG, 2008: 52).

4.2.2.5. Ölüm Sigortası

Ölüm sigortası sigortalının ölümü sonrası hak sahiplerine eş çocukları ana ve babasına uğradıkları gelir kayıplarını giderici önlemler almayı amaçlayan uzun vadeli bir sigorta koludur (KEİG, 2015b: 43).

4/a kapsamındaki sigortalıların hak sahiplerinin ölüm aylığı alabilmesi için borçlanma süreleri hariç olacak şekilde en az 5 yıl sigortalı olma ve 900 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olma şartı aranmaktadır (KEİG, 2015b: 44).

Kendi hesabına çalışan kadınlar için ölüm sigortasından yararlanma koşulları aynı kalmakta, ölüm aylığı miktarı düşülmektedir (KEİG, 2008: 49). Ölüm aylığı bağlanabilmesi için ölen sigortalının genel sağlık sigortası prim borcu bulunmaması ve en az 1800 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olması şartı aranmaktadır (KEİG, 2015b: 43). Yeni kanun ile birlikte kendi adına ve hesabına çalışan sigortalının ölümü sonucu aylık alan eş ve çocuklarına evlenme ödeneği verilmektedir (KEİG, 2008: 49).

Evlenme ödeneği 5510 sayılı yasa ile 4/b kapsamında sigortalı kişilerin eş ve kız çocuklarına ilk defa tanınmış bir hal olup talep etmeleri halinde almakta oldukları aylık veya gelirlerinin bir yıllık tutarı bir kereye mahsus olmak üzere kendilerine evlenme ödeneği olarak verilmektedir (KEİG, 2008: 49).

Cenaze ödeneği alabilmek için önceden prim ödeme gün sayısı koşulu aranmazken, 5510 sayılı yasada cenaze ödeneği alabilmek için en az 360 gün

malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortası primi ödemiş olmak gerekmektedir (KEİG, 2008: 49). Cenaze ödeneğinin miktarı ise arttırılmıştır (KEİG, 2008: 49).

Uzun vadeli sigorta kollarından olan ölüm sigortasının kamu görevlileri açısından hak etme koşulları kolaylaştırılmış ancak ölüm aylığı düşürülmüştür (KEİG, 2008: 53). 5510 sayılı kanuna göre en az 1800 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş durumdayken ölen sigortalının hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanmaktadır (KEİG, 2008: 53). Bunun yanı sıra ölüm aylığının miktarında düşüş söz konusu olup, ölüm aylığının bağlanabilmesi için ölen sigortalının genel sağlık sigortası prim borcu bulunmaması gerekmektedir (KEİG, 2008: 53).

Evlenme ödeneğiyle ilgili bir değişiklik söz konusu olmamış, cenaze ödeneğinin ise miktarı düşürülüp yararlanma koşulları ağırlaştırılmıştır (KEİG, 2008: 54). Cenaze ödeneği için prim ödeme gün sayısı aranmazken, 5510 sayılı yasada 360 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortası primi ödemiş olma koşulu aranmaktadır (KEİG, 2008: 54).

Ölüm sigortasıyla ilgi genel olarak değinilmesi gereken bir husus da kocası ölen kadına farklı güvenlik kurumuna bağlı çalışsalar bile her iki eşinden de ölüm aylığı kalıyordu ancak 5510 sayılı kanun ile bu durum değişti ve tercih edilen bir aylık bağlanmaktadır (KEİG, 2015b: 45). 5510 sayılı kanunla birlikte yaşanan bir diğer değişiklik ise çalışan kadınların aylık alabilecekleri oranın önceden %75 iken şimdi %50 ye düşürülmesidir (KEİG, 2015b: 45). Çocuklara aylık bağlanmasıyla ilgili olarak ise kız çocuklarına evli olmamaları ve çalışmamaları durumunda yaş sınırı olmaksızın aylık bağlanmakta ve evlenip boşanma halinde aylık verilmeye devam edilmektedir (KEİG, 2015b: 45-46). Kız çocukların bu şekilde anne ve ya babadan yaş sınırı olmaksızın aylık almaları onların işgücüne katılma kararlarını etkilemektedir (Alper, vd., 2015:663). Kız çocuklarının ölüm aylığından yaş sınırı olmaksızın yararlanması ve çalışmama ve evlenmeme süresince devam edecek olması mevzuatta olumlu ancak uygulamada olumsuz sonuçlar doğurmakta kadınların çalışma konusunda isteksiz olmasına neden olmaktadır (KEİG, 2015b: 46).

4.2.3. Genel Sağlık Sigortası

Genel sağlık sigortası 2006 yılından beri yürürlükte olmasına rağmen 2012 yılında uygulanmaya başlanmış ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunuyla düzenlenmiştir (Topgül, 2012: 316). Zorunlu genel sağlık sigortasının uygulanabilmesi için gelir testi uygulanmaya başlanmıştır (Topgül, 2012: 316). Genel sağlık sigortası Türkiye'de bir yıldan fazla ikamet eden yabancıları ve ülkedeki bütün vatandaşları zorunlu olarak kapsamına alan ve prim ödeme esasına dayalı bir sağlık sigortasıdır (Öztürk, 2015: 81). Ödenecek olan primin tabanını asgari ücret tavanını ise asgari ücretin altı buçuk katı oluşturmaktadır (Öztürk, 2015: 81). Sosyal Güvenlik Kurumunca 5510 sayılı Kanun ile tespit edilen sağlık hizmetlerinin finansmanının Genel Sağlık Sigortası aracılığıyla karşılanması amaçlanmaktadır (Topgül, 2012: 315).

Sigortalının bakmakla yükümlü olduğu kişiler, isteğe bağlı sigortalı olmayan ve kendi sigortalılığı nedeniyle geliri ve aylığı olmayan kişiler olarak Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunda belirtilmiştir (Topgül, 2012: 315). 5510 sayılı kanun gereğince bu kişiler eşi, 18 yaşını lise veya mesleki eğitim görmesi halinde 20 yaşını yüksek öğrenim görmesi halinde 25 yaşını doldurmamış ve evli olmayan çocukları ile yaşına bakılmaksızın bu Kanuna göre malul olduğu tespit edilen evli olmayan çocukları ve geçiminin sigortalı tarafından sağlandığı Kurumca belirlenen kriterlere göre tespit edilen anne ve babası olarak belirtilmiştir ve bu şekilde genel sağlık sigortasına dâhil edilmişlerdir (Topgül, 2012: 315; 5510 sayılı K. M.3/10).

18 yaşını üzerindeki kız ve erkek çocuklar, lise ve dengi öğrenim görmesi durumunda 20 yaşını, yükseköğrenim görmesi durumunda ise 25 yaşını doldurmamış ve evli olmayanlar anne veya babasının sağlık güvencesinden yararlanmaya devam edecektir (Topgül, 2012: 316). 25 yaşını doldurdukları zaman ise genel sağlık sigortasından yararlanabilmeleri için gelir tespiti yaptırımları ve prim ödemeleri gerekli olacaktır (Topgül, 2012: 316).

5510 sayılı kanundan önce bağımlı statüdeki kız çocukları için sağlık sigortasından yararlanma yaşı bulunmamaktaydı ancak 5510 sayılı kanun ile kız ve erkek çocuklar arasındaki ayırım kaldırılarak genel sağlık sigortası bakımından kız çocukları için de 25 yaş sınırı getirilmiştir (Alper, vd. 2015: 661). 1.10.2008 tarihinden önce doğan kız çocukları daha önce olduğu gibi evlenmedikleri ve çalışmadıkları sürece yaş sınırı olmaksızın bakmakla yükümlü olunan kişi olarak Genel sağlık sigortasından yararlanabilecektir (Alper, vd. 2015: 662). Ancak 1.10.2008 tarihinden sonra doğan kız çocukları için 18 ve ya 25 yaşını doldurmaları halinde bakmakla yükümlü olunan kişi statüsünü kaybedecekler ve genel sağlık sigortasından yararlanabilmek için gelir testi yaptırmaları gerekecektir (Alper, vd. 2015: 662).

Genel sağlık sigortası, toplumun en yoksul kesiminin sağlık hizmetlerine ulaşımını kolaylaştırmış ve niteliksel olarak olmasa da niceliksel olarak bir müşteri memnuniyeti sağlayabilmiştir (Kapar, 2015: 216). Ancak bunun yanı sıra Genel Sağlık Sigortası kapsamı dışında bırakılan bir kesim bulunmakta ve genel olma durumunu zedelemektedir (Kapar, 2015: 216). Eşitlik ve adaletle uyuşmayan bu durum dışında genel olma niteliğini bozan bir başka durum ise prim borcu bulunanların Genel Sağlık Sigortasından sağlanan haklardan yararlanamayacak oluşudur (Kapar, 2015: 216).

Genel sağlık sigortası primi devlet tarafından ödenecek bireylerin kişi başına düşen aylık gelirleri asgari ücretin üçte birinden az olmalıdır şartı getirilmiş ve gelir testi ile bunun belirleneceği belirtilmiştir (Kapar, 2015: 217). Bu durum yoksulları kapsayıcı olmaktan uzaktır ve asgari ücret, temel ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak belirlenmekte fakat devletin prim ödeyeceği kişiler asgari ücretin üçte biri düzeyinde bir gelire sahipse primleri devlet tarafından ödenmektedir (Kapar, 2015: 217). Gelir testinin yaşam koşulları ve kişinin insan onuruna yakışır bir hayat sürme esası gözetilerek yapıldığını söylemek doğru olmayacaktır (Kapar, 2015: 217). Eğer öyle olmuş olsaydı gelir testinde sınır asgari ücretin üçte biri değil kendisi olurdu. Sonuç olarak böyle olmayışı genel sağlık sigortasının yoksul kesimi tam anlamıyla kapsayamadığının da göstergesi kabul edilebilir (Kapar, 2015: 217).

4.2.4. İsteğe Bağlı Sigortalılık

Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu kapsamında isteğe bağlı sigorta kişilerin İsteğine bağlı olarak prim ödemeleri şartıyla uzun vadeli sigorta kollarına ve genel sağlık sigortasına dâhil olmalarını sağlayan sigortadır (5510 sayılı K. m. 50). İsteğe bağlı sigortalı olabilmek için gerekli şartlar aşağıdaki gibidir (5510 sayılı K. m. 50).

- Türkiye'de ikamet ediyor olmak
- Sigortalı olacak kişinin 18 yaşını doldurmuş olması
- Kendi sigortalılığı nedeniyle aylık bağlanmamış olması
- 5510 sayılı kanun gereği zorunlu sigortalı olmasına neden olacak bir işte çalışmıyor olmak
- Sigortalı olarak çalışanlar için istisnai olarak, bir ay içerisinde 30 günden az çalışmak ve ya tam gün çalışmamak şartları aranmaktadır (5510 sayılı K. m. 50).

İsteğe bağlı sigorta primi sigortalı tarafından belirlenen prime esas aylık kazancın % 32'si olarak belirlenmiştir (5510 sayılı K. m. 52). Bunun % 20'sini malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi, % 12'sini genel sağlık sigortası primi oluşturmaktadır (5510 sayılı K. m. 52).

İsteğe bağlı sigortalılık 2008 yılından önce SSK Bağ-kur ve emekli sandığı için ayrı ayrı düzenlenmişti ancak 5510 sayılı kanun ile 4-/b kapsamında bulunan sigortalılık ilişkisiyle aynı düzenlemeye tabi olunmuştur (KEİG, 2015a: 32-33). Yaşlılık aylığı alabilmek için kadınlarda 58 erkeklerde 60 yaşını doldurmuş olmak ve 9000 gün uzun vadeli sigorta kolları primini bildirmiş olmak şartı aranmaktadır (KEİG, 2015a: 33). Bu durumda ayda 30 günden az çalışan kadınların gerekli olan şartları sağlayıp emekli olabilmeli zor görünmektedir (KEİG, 2015a: 33). Prim oranları yükselmiş, emeklilik yaşı arttırılmış ve emeklilikten yararlanması düşünülen ayda 30 günden az çalışan kadınların bireysel emeklilik ile emekli olmaları imkânsız

hale gelmiştir (KEİG, 2015a: 33). İsteğe bağlı sigortalılara bakıldığında azalma eğilimi gösterdiği tablo15'te görülmektedir.

Tablo 15: Yıllara göre isteğe bağlı sigortalılar

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015*
İsteğe bağlı sigortalılar (4/b)	389.791	374.535	270.780	195.557	166.333	116.204	115.476

(*) Mart

Kaynak: SGK İstatistikleri aylık temel göstergeler Mart 2015, E.T. 20.04.2016.

İsteğe bağlı sigortalı olabilmek için genel sağlık sigortası primlerinin de ödenmesi şartı koyulmuş ve bu durumda ödenecek miktar atılmıştır. İsteğe bağlı sigorta uzun vadeli sigorta kollarını kapsayıp kısa vadeli sigorta kollarını kapsamadığından isteğe bağlı sigortalı olan kişi iş kazası ve meslek hastalıkları ve analık sigortalısı olamamakta geçici iş göremezlik ödeneği alamamaktadır (KEİG, 2015a: 34). Türkiye'de emek piyasasının durumu ele alındığında ücretlerin düşük olduğu iş güvencesinin olmadığı kadınların güvencesiz ve esnek işlerde düşük ücretlerle çalıştığı bilinmektedir (KEİG, 2015a: 34). Bu durumda çalışan kadınların isteğe bağlı sigortalı olması ve gerekli primi ödemesi olanaklı değildir (KEİG, 2015a: 33). Alınacak olan emekli maaşı da düşük olacağından isteğe bağlı sigortalılık Türkiye emek piyasası koşullarında geçerliliği az olan bir uygulama haline gelmektedir (KEİG, 2015a: 34).

Sonuç ve Değerlendirme

Kadınların işgücü durumuna geçmişten bu güne bakıldığında ilerlemeden çok gerime yaşandığını görmekteyiz. Kadınların istihdam oranları oldukça düşük seviyelerdedir. Kadınlar özellikle tarımsal göç sonrasında kendilerine eğitimsiz ve vasıfsız oldukları nedeniyle erkekler kadar kolay iş bulamamış ve işgücüne

katılmada erkeklerin gerisinde kalmışlardır. Tarımsal alanda ücretsiz aile işçi olan kadınlar kentlere geldiğinde ev kadını olup istihdamdan tamamen çekilmişler ya da ev eksenli çalışmaya başlamışlardır. Ataerkil yapı ve cinsiyetçi yaklaşımlarında etkisiyle bağımlı konumunda kalıp sosyal sigortalardan da yeterince yararlanamamaktadırlar.

Kadınların çalışma kararı aldıkları zaman ise ev eksenli kayıt dışı ve ya ücretsiz aile işçisi olarak çalıştıklarını görmekteyiz ancak sosyal sigorta sisteminde var olabilmeleri prim ödemeleri esasına dayandığından sistem dışında kalmakta ve sosyal güvenceden yoksun kalmaktadırlar. Kadınların işgücü piyasasındaki varoluşları ne denli eksik ve az ise sosyal sigortalar açısından da o denli korumasız ve bağımlı kılınmaktadırlar. Bu bölümde varılan nokta kadınların sosyal sigortalar sistemi dışında kalmalarına en büyük nedeninin işgücü piyasasında yeterince var olamamaları şeklinde ifade edilebilir. Kadınların işgücü piyasasına dâhil olma süreçleri ve sonrasında tarımda yaşanan göç ve ihracata yönelik sanayileşme dönemi sonucu işgücündeki varlıklarının şekil değiştirdiğini ve çoğunlukla kayıt dışı alanda çalışmaya başladıkları görmekteyiz.

Kadınların işgücüne katılmada önlerinde birçok engel bulunmakta ve bunlar eğitimsiz olmaları, evli olmaları, ataerkil yapı ve toplumsal görüşlerin kadını ev içi sorumluluk ve çocuk bakımına yöneltip bağımlı kılma şeklinde sıralanabilmektedir. Kadınların önündeki engellerden eğitimsizlik ve buna bağlı olarak düşük ücret olarak karşımıza çıkmaktadır. Düşük ücret alan kadın aldığı ücretin büyük bir kısmını kadına atfedilmiş olan ev işleri için ya da çocuk bakımı için kullanmakta bazı durumlarda ise aldığı ücret yetmemektedir. Bunun yanı sıra kadının evli olması da çalışma kararını etkilemekte ve evlendiği takdirde işi bırakmasında yasalarca da bir engel görülmemektedir. Evli kadınların önündeki bir diğer engel ise küçük yaşta çocukların olmasıdır. Kadınların sorumluluğunda olan çocuk bakımı nedeniyle kadın işgücü piyasasına dahil olmakta zorlanır. Kadınların işgücü profili kayıt dışı çalışan işsizlik oranı yüksek olan ve işgücü piyasasında ve devamında sosyal sigorta sisteminde yeterince var olamayan bir kadın tablosu çizmektedir. Bu durumda

kadının işgücüne katılması hususunda yasaların yetersiz kaldığından da söz edebiliriz.

Tüm bu engeller sonucunda kadın ev eksenli ya da kayıt dışı olarak çalışmaya devam etmekte ancak bu çalışma biçimleri kadının sosyal sigortalar sisteminde yer almasına engel olmakta ve sosyal sigortalar sisteminden dışlanmaktadır. Sonuç olarak kadınlar işgücü piyasasında esnek kayıt dışı olarak çalışmakta ve sosyal sigortalar sisteminden fayda sağlayamamaktadır.

Evrensel bir hak olarak kabul edilen sosyal güvenlik hakkı Türkiye'de sosyal güvenlik sigorta sistemi finansmanının primlere dayandırıldığı bir sistem olmaktadır (KEİG, 2015b: 63). Ülkemizin istihdam yapısı düşünüldüğünde istihdama katılan kadın sayısının az olduğu ve çoğu kadının kayıt dışı çalıştığı bilinmekte bu durumda prim ödeyerek sosyal güvenlik sisteminden yararlanmaları zorlaşmaktadır (KEİG, 2015b: 63).

Sosyal sigorta sisteminin kapsayıcılığı 5510 sayılı kanun ile değişiklikler göstermiş kadına yapılan bir takım pozitif ayrımcılık uygulamaları kaldırmıştır. Bunların başında genel sağlık sigortası kapsamında bakmakla yükümlü olunan kız ve erkek çocuk durumlarının eşitlenmiş olması ve kız çocuklarına verilen evlenmediği ve çalışmadığı sürece baba ve ya anne üzerinden genel sağlık sigortalısı olma hakkı verilmemesi gelmektedir.

İş kazası ve meslek hastalığının kapsamıyla ilgili olarak kendi hesabına çalışan kadınlara geçici iş göremezlik ödeneği verilmesi ilk kez 5510 sayılı kanun ile mümkün olmuştur. 5510 sayılı kanunla kendi hesabına çalışan kadınların analık sigortasından yararlanma hakkı da ilk defa getirilen haklar arasında yer almaktadır.

Yaşlılık aylığıyla ilgili olarak kadınların erkeklerle eşitlenecek olan emeklilik yaşları sosyal sigortalar açısından kadınına yapılan pozitif ayrımcılığın ortadan kalktığına bir göstergesidir. Ölüm sigortasında ise kendi hesabına çalışan sigortalıların ölümü halinde hak sahiplerine evlenme ödeneği verilmesi hakkı tanınmıştır.

Son olarak kadınların ev kadını, ücretsiz aile işçisi, tarım işçisi ve ev eksenli çalışan oldukları durumlarda isteğe bağlı sigortalı olma hakkı verilmiştir. Genel olarak bakıldığında kadınların sigortalı olmasını sağlayan ve olumlu sonuçlar doğurabilecek bir uygulama gibi gözüken isteğe bağlı sigortalılık kadınların düşük ücretlerine karşı yüksek prim oranlarının belirlenmiş olması nedeniyle kadınlar tarafından yararlanılması zor bir uygulamadır.

SONUÇ

Sosyal güvenlik kavramı tüm toplumlarda toplumun devamı ve sürekliliği için gerekli olan bir kavramdır. Devletler vatandaşlarına belirlemiş oldukları refah politikaları kapsamında bir takım hizmetler sunmaktadırlar. Genel anlamıyla refah devletinin amacı geliri azaltıcı ve ya gideri arttırıcı bir takım durumlar karşısında bireyleri güvence ve koruma altına almak insan onuruna yakışır bir şekilde yaşamayı sürdürmesine katkı sağlamaktır.

Sosyal riskler olarak adlandırabileceğimiz hastalık yaşlılık işsizlik ölüm gibi durumda devlet vatandaşlara bir takım hizmetler sunmakta ancak bu hizmetlerin sağlanmasında bazı farklılıklar ve şartlar bulunmaktadır. Ülkemizde parçalı ve hiyerarşik bir sosyal güvenlik yapısı benimsenmiş olup refah devleti uygulamaları, Güney Avrupa Refah Devleti Modeline bezerlik göstermektedir. Benimsenmiş olan bu model gereğince devletin sosyal hizmet ve risklere karşı koruma noktasında eksik kaldığı yerde aile ve akrabalık ilişkileri ile bu açık kapatılmaya çalışılmaktadır. Bu şekilde aile merkezli bir toplumsal dayanışma modelinin varlığı kadının ailevi sorumluluğu cinsiyetçi yapı ve ataerkillik ile birleşince kadınların toplumdaki birey olarak varlıkları anne ya da eş olarak var olmaya dönüşmüştür.

Ülkemizde belirlenen sistem gereğince sosyal güvenlikten yararlanma prim ödeme esasına dayalıdır. Sosyal güvenlik yapısı gereği işgücüne bağlı olmakla ilişkilendirilmiş ve sosyal sigortalardan yararlanmasının ön koşulu formel bir işte çalışıyor olmak olarak kabul edilmiştir. Kadınların toplumsal konumu ve toplumsal kabuller göz önüne alındığında kadının işgücüne katılmasının önünde engellerin var olduğu bilinmekte ve bu durum da kadının sosyal sigortalar sisteminden dışlanmasına yol açmaktadır.

Bu çalışmada öncelikle refah devleti kavramı ve sosyal sigortalar sistemi incelenmiş ve sosyal sigortalar hakkında genel bir fikir oluşturulmuştur. Devletin toplumsal refahı sağlamakta sorumluluğu yüklenmesi gereken en önemli merci olduğu bir gerçektir ancak devletlerin benimsediği modeller farklılık göstermekte ve

özellikle de değişen ekonomik ve sosyal süreçte küreselleşmenin de etkisiyle devletler müdahaleci olmaktan çok koruyucu ya da sorunu çözmekten çok hafifletici bir tutum sergilemeye başlamıştır.

Bunun devamında kadının gerek toplumsal ve sosyal gerekse ekonomik konumu hakkında bir takım görüşler aktarılmıştır. Bunların başında toplumsal cinsiyet faktörü ve ataerkil yapının varlığı önem taşımaktadır. Ataerkilliğin kadını eve hapsetmesi ve işgücüne katılımını kısıtlaması noktasında aslında kadınların neden sosyal güvenlik sistemlerine dâhil olamadığının temellendirilmesi yapılmıştır. Refah devletinin kadına bakış açısı incelenmiş ve kadından ev içi hizmetleri yerine getirip devletin sorumluluğunda olan çocuk ve yaşlı, hasta bakımı gibi bakım işlerinin yapılması beklendiği sonucuna varılmıştır. Yani refah devletinin bireylere sağlaması gereken refahı aile ve kadın üzerinden ev içi sorumlulukları kadına yükleyerek çözümlene yoluna gitmekte olduğu söylenebilir.

Kadınların sosyal sigortalar sistemindeki varlıkları ve konumları incelenmeden önce işgücü piyasasındaki varlıkları incelenmiştir. Kadınların işgücü piyasasına girişte yaşadıkları sorunların toplumsal cinsiyet sosyal ve ekonomik sistemler ataerkil sistem ve devletin kadını yasalar ile korumada yetersiz kalışı nedeniyle olduğu sonucuna varılmıştır. Çünkü kadınların çalışmasının önündeki engellere bakacak olursak bunların başında eğitimsizlik gelmekte kız çocukların okumada yaşadığı sorunlar ve ataerkil sistem kaynaklı kadının yeri evi anlayışı gereği kadınlar vasıf sahibi olamamaktadır. Eğitim dışında kadının evli olması da çalışmasına engel oluşturmakta ve özellikle küçük yaşta çocuğu varsa çocuğa bakma görevi kadına yüklendiğinden çalışması tamamen imkânsız hale gelmektedir. Tüm bu engeller sonucu kadın kendi çalışmasından dolayı sigortalı olamadığından eşi ya da babası üzerinden sosyal sigortalar sistemine dahil edilmektedir.

İşgücü piyasasında var olabilen kadınları incelediğimizde ise öncelikle işgücüne katılma oranların çok düşük olduğunu görmekteyiz. Kadının toplumsal konumu ve işgücü piyasasındaki konumu bize şu sonucu vermektedir; kadınlar işgücü piyasasında yeterince var olamamakta var olsa bile bu ya kayıt dışı çalışma ya

da ev eksenli ve aile işçisi şeklinde olmaktadır. Bu şekilde işgücü piyasasındaki duruşları nedeniyle de sosyal sigortalar sisteminde tam anlamıyla var olamamakta bir birey olarak değil eş ya da anne rolü gereği sosyal sigortalar sisteminde kapsama alınmaktadırlar.

Sosyal sigortalar sisteminde kadının nasıl kapsandığını anlamak için yapılan bu çalışmada aslında kadınların en başından primli sisteme dâhil olma noktasında sorunlu bir yapıya sahip oldukları görülmüştür. Sosyal güvenlik ve sigortalı olma durumun prim ödemeye bağlı olduğu sistemde çalışan bir birey olarak var olamayan kadın dolayısıyla sisteme de tam anlamıyla dâhil olamamaktadır. Sosyal sigorta kolları kapsamında kadınların nasıl kapsama alındığı özellikle 5510 sayılı kanun sonrası durum son bölümde incelenmiştir. Burada dikkat çeken nokta kadınların ihtiyaçlarına yönelik bir sosyal sigortalar sisteminin olmadığı ve kadına yönelik uygulanan pozitif ayrımcılığın kaldırıldığıdır. Bir takım yasal değişiklikler yapılmış kadın ve erkeğin eşitlenmesi amaçlanmıştır. Ancak getirilmek istenen eşitlik toplumsal cinsiyet yapısı ve kadınların işgücü piyasasındaki konumu göz önünde bulundurularak getirilmediğinden uygulamada yerini bulamamıştır. Var olan eşitsizlikler daha da artmış ve hatta hak kayıpları dahi söz konusu olmuştur. Kadını anne ve ya eş olarak gören sistem kadını birey olarak kabul etmiş ancak işgücü piyasasında var olamayan kadın vaat edilen hakları elde etmekten uzaktır.

Sonuç olarak sosyal güvenliğin kadını kapsamaması için kadınların işgücü piyasasındaki konumunu kayıt dışı çalıştıklarını ve istihdama katılma oranlarının düşük olduğunu hesaba katılarak bir takım düzenlemeler yapılmalıdır. Aksi takdirde kadın ve erkekleri kanun önünde eşitlemek kadınların cinsiyet eşitsizliğine maruz kaldığını görmezden gelmek var olan eşitsizliği ve cinsiyetçi yaklaşımı daha arttırmakta ve kuvvetlendirmekte kadınları sosyal güvenlikten mahrum bırakmaktadır. Bu durumun temel nedeni ülkemizde kadınların kendi çalışmalarından dolayı sigortaları olma oranlarının düşük olması genellikle baba ya da eş üzerinden bağımlı olarak sosyal güvenlik sistemine dahil olmalarıdır.

KAYNAKÇA

Acar, F., Altunok, G.(2015). "Neo-Liberalizm ve Neo-Muhafazakarlık Ekseninde Türkiye'de Özel Alan Politikası", Dedeoğlu, S., Elveren, A. (der) *2000'ler Türkiye'sinde Sosyal Politika ve Toplumsal Cinsiyet*, (sf. 23-62), İmge kitabevi Yayınları: Ankara.

Adıgüzel, Ahmet." 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanununda Kısa Ve Uzun Vadeli Sigorta Kollarında Yapılan Yenilikler Sorumlular Ve Çözüm Önerileri", Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, 2010.

Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2014) Türkiye'de Kadın İşgücü Profili ve İstatistiklerinin Analizi. Ankara.

Aktan, C. C. , Sosyal Devletin Ortaya Çıkışı Ve Gelisimi,
<<http://www.canaktan.org/politika/refah-devleti/dogusu-gelisim.htm>>
(E.T.28.06.2015).

Aktan, C. C. , Sosyal Devletin Temel Özellikleri,
<<http://www.canaktan.org/politika/refah-devleti/ozellikler.htm>>
(E.T.10.07.2015).

Aktan, C. C. , Sosyal Devletin Araçları,
<<http://www.canaktan.org/politika/refah-devleti/araclar.htm>> (E.T. 12.07.2015).

Aktan, C. C. , Sosyal Devlet Kavramı,
<<http://www.canaktan.org/politika/refah-devleti/kavram.htm>> (E.T.13.07.2015).

Aktan, C. C. , Sosyal Devletin Amaçları,
<<http://www.canaktan.org/politika/refah-devleti/amaclar.htm>> (E.T.14.07.2015).

- Alp, S.(2009). "Refah Devleti Düşüncesinin Gelişimi ve Bir Liberal Alternatif Olarak Üçüncü Sektör", *Maliye Dergisi*, sayı: 156, sf.265-279.
- Alper, Y., Özgökçeler, S., Sümer, G.(2015). "Ölüm Sigortasından Bağlanan Aylıkların Kız Çocuklarının İşgücü Katılımına Ve İstihdamına Etkisi",*16. Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri Kongresi*, Kocaeli: Sakarya Üniversitesi. Sf. 647-678.
- Atatanır, Hicran. "Sosyal güvenlik sistemlerinde finansman krizinin aşılması noktasında izlenen politikalar (Avrupa ülkeleri ve Türkiye arasında karşılaştırma)", Sosyal Güvenlik Uzmanlık Tezi, Sosyal Güvenlik Kurumu, 2009.
- Ayhan, A. (2012). " Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Güvenlik İlkeleri", *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 2(1), sf. 41-55.
- Baybora, D.(2013). "Sosyal Güvenlik Hukuku Hakkında Genel Bilgiler ve Ülkemizde Sosyal Güvenlik Hizmetlerinin Kurumsal Yapısı", Gerek, N.,Kocabaş, F.(der), *İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku*, (sf.194-226),Anadolu Üniversitesi Yayını: Eskişehir.
- Berkay, F.(2013). "1980-2010 Döneminde Sosyal Refah Devleti Çerçevesinde Türkiye’de Sosyal Güvenlik Harcamalarının Gelişimi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*,4(9), sf. 1-20.
- Bozkaya, G.(2013). "Kadınların İşgücüne Katılımını Belirleyen Faktörler: Türkiye Üzerine Bir Analiz", *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5), sf. 69-89.
- Buğra, A.(2008). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika*. İletişim Yayınları: İstanbul.

Buğra, A.(2012)."Türkiye'nin değişen refah rejimi: neoliberalizm, kültürel muhafazakârlık ve yeniden tanımlanan toplumsal dayanışma ", Dedeoğlu, S., Elveren, A. (Der.) *Türkiye'de Refah Devleti Ve Kadın*, (Sf. 47-69), İletişim Yayınları: İstanbul.

Bulut, N.(2003)." Küreselleşme: Sosyal Devletin Sonu Mu?", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 52(2), sf. 173-197.

Çakır, Y. (2011). "Sağlık Hizmetlerinde Katılım Payı Uygulaması Ve Bu Uygulamanın Sosyal Devlet İlkesi Ve Sosyal Güvenlik Hakkı Bakımından İncelenmesi", *Sayıştay Dergisi*, sayı:80, sf. 85-105.

Çelik, Hande. " Türkiye’de Sosyal Güvenlik Kurumlarında Yeniden Yapılandırma ", Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2006.

Çelikkalp, Ü., Varol Saraçoğlu, G., Yorulmaz, F. (2014)."Ücretsiz Aile İşçisi Olarak Kadınlar, Sağlık Riskleri ve Sorunları", *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 13(3) Sf. 233-240.

Dayıoğlu, M., Kırdar, M.(2010). Türkiye'de Kadınların İşgücüne Katılımında Belirleyici Etkenler ve Eğilimler. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Devlet Planlama Teşkilatı Ve Dünya Bankası Refah ve Sosyal Politika Analitik Çalışma Programı Çalışma Raporu Sayı: 5.

Dedeoğlu, S.(2000). " Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye’de Aile Ve Kadın Emegi", *Toplum ve Bilim*, sayı:86, sf. 139-170.

Dedeoğlu, S. (2009)." Eşitlik mi Ayrımcılık mı? Türkiye’de Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı" *Çalışma ve Toplum*, 2009/2 <http://calismatoplum.org/sayi21/atilgan.pdf> (E.T. 25. 04. 2016).

Dedeoğlu, S., Elveren, A. (2012) . "Giriş: Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet, Toplum Ve Refah Devleti ", Dedeoğlu, S., Elveren, A. (Der), *Türkiye'de Refah Devleti Ve Kadın*, (sf.29-46), İletişim Yayınları: İstanbul.

Dedeoğlu, S. (2012)."Türkiye'de Refah Devleti, Toplumsal Cinsiyet ve Kadın İstihdamı", Dedeoğlu, S., Elveren, A. (Der), *Türkiye'de Refah Devleti Ve Kadın*, (sf. 211-230), İletişim Yayınları: İstanbul.

Dedeoğlu, S. (2015). "2000'li yıllarda Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları: Muhafazakârlığın ve Neo-Liberalizmin Gölgesinde Mi?", Koray, M. Çelik, A.(Der.), *Himmet, Fitrat, Piyasa AKP Döneminde Sosyal Politika*, (sf. 259- 277), İletişim Yayınları: İstanbul.

Dericioğulları Ergun, A., Ergun, C. (2009). *Geleceğin Güvensiz İnşası ve Sosyal Güven(siz)lik Reformu*, Bağlam Yayınları: İstanbul.

Ecevit, Y.(2011). " Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç" Ecevit, Y., Karkiner, N.(der), *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*, (sf. 2-31), Anadolu Üniversitesi Yayını: Eskişehir.

Elveren, A. Y. (2015). "Türkiye'de Sosyal Güvenlik Sisteminin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Açısından Bir Değerlendirilmesi "Dedeoğlu, S., Elveren, A. (der) *2000'ler Türkiye'sinde Sosyal Politika ve Toplumsal Cinsiyet*, (sf. 63-91).İmge kitabevi Yayınları: Ankara.

Erdal, Süleyman. "Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti Uygulamaları Açısından İsveç Modelinin Değerlendirilmesi", Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2012

Gough, Ian (2003), "Refah Devleti", (Çev.: Kamil Güngör), New Palgrave Dictionary of Economics, Vol.: 4, 2003, sf..895- 897. http://www.canaktan.org/politika/anti_leviathan/digeryazilar/gungor-refah-devleti.pdf, (E.T. 26.06.2015).

Gökçek Karaca, N.(2014). "AB Ülkelerinden Örneklerle Refah Sistemlerine Göre Asgari Gelir Uygulamalarının Karşılaştırılmalı Bir Değerlendirmesi.", *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 4(2), sf. 9-43.

Gözler, K.(2000) *.Türk Anayasa Hukuku*. Ekin Kitabevi: Bursa, sf. 154-168 <http://www.anayasa.gen.tr/tah.htm> (E.T. 01.09.2015).

Gümüş, E.(2010)." Türkiye'de Sosyal Güvenlik Sistemi: Mevcut Durum Sorunlar Ve Öneriler" *SETA Analiz*, sayı: 24, sf. 1-24.

Günel, Pınar. "Avrupa Birliği'nin Sosyal Politikası Çerçevesinde Güney Avrupa Sosyal Devlet Modeli Ve Türkiye", Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, 2009.

Gündeşlioğlu, B., KumcuYıldız, Y. (2011)." Cinsiyete Dayalı İş Bölümünün Sosyal Ve Ekonomik Maliyetler Üzerine Etkisi", *Anadolu International Conference in Economics II*, sf. 1-25. http://www.econanadolu.org/en/files.php?force&file=2011/pdf/Gundeslioglu_KumcuYildiz_CinsiyeteDayali.pdf, (E.T. 20.05.2015).

Güvercin, C.(2004). "Sosyal Güvenlik Kavramı Ve Türkiye'de Sosyal Güvenliğin Tarihçesi", *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 57(2), sf. 89-95.

Güzel, A., Okur, A.R., Caniklioğlu, N. (2014). *Sosyal Güvenlik Hukuku*. Yenilenmiş 15. Baskı, Beta yayıncılık: İstanbul.

ILO,(1952).102 No'lu Sosyal Güvenlik (Asgari Standartlar) Sözleşmesi.
http://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377270/lang--tr/index.htm (E.T. 10.07.2016).

Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi, 2008, "Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Yasa Tasarısı Kadınlara Nasıl Bir Sosyal Güvenlik Vaat Ediyor", KEİG Yayınları dizisi: İstanbul.

Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi, 2015a, "Kadın Emeği Ve İstihdamına İlişkin Bilgi Notları", KEİG Yayınları dizisi: İstanbul.

Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi, 2015b, "Türkiye'de Kadınlar Sosyal Güvenliğin Neresinde? 5510 Sayılı SSGSS Kanunu'nun Toplumsal Cinsiyet Açısından Analizi", KEİG Yayınları dizisi: İstanbul.

Kağncıoğlu, D. (2013). " Refah Devleti Modellerine Göre Avrupa Birliği'nde İş-Yaşam Çatışması Ve İş-Yaşam Dengesi Politikaları", *Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası*, 27(1), sf. 22-39.

Kalaycı, İ.(2014)."İktisadi Kriz karşısında Sürdürülebilir Refah Devleti " *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 4(2), sf. 89-119.

Kapar, R.(2015). "AKP İktidarında Sosyal Sigortalar", Koray, M. Çelik, A.(Der.), *Himmet, Fıtrat, Piyasa AKP Döneminde Sosyal Politika*,(sf. 195- 227), İletişim Yayınları: İstanbul.

Karabıyık, İ.(2012) "Türkiye'de Çalışma Hayatında Kadın İstihdamı", *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 32(1), sf. 231-260.

Karaca, S. (2014)." Kapitalizmin 'anneliği" , *Özgürlük Dünyası*, sayı: 250, <http://www.ozgurlukdunyasi.org/arsiv/340-sayi-250/1274-kapitalizmin-anneligi> (E.T. 30.05.2016).

Karadeniz, O. (2011). " Türkiye’de Atipik Çalışan Kadınlar Ve Yaygın Sosyal Güvencesizlik", *Çalışma Ve Toplum Dergisi*, sf. 83-127.

Karpat Çatalbaş, G. (2015) “Kadınların İşgücüne Katılımını Belirleyen Faktörlerin Belirlenmesi: Panel Veri Yaklaşımı", *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 6(10), 249-280.

Kitapçı, İsmail. " Sosyal Devlet Işığında Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları Ve Reform Arayışları", Yüksek lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2007.

Koç, M., Görücü, İ.(2011). "4857 Sayılı İş Kanunu’na Göre Kısmi Çalışma Uygulaması ve Sonuçları", *Çalışma ve Toplum*, sf. 149-178

Kol, E.(2014)." Refah Rejimleri Açısından Sağlık Sistemlerinin Değerlendirilmesi: Güney Avrupa Refah Modeli Ve Türkiye", *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 3(59), sf. 15-31.

Korkmaz, A., Korkut, G.(2012). " Türkiye’de Kadının İşgücüne Katılımının Belirleyicileri", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(2), sf.41-65.

Kurşun, A., Rakıcı, C.(2014). "Türkiye ve Sosyal Refah Devletlerindeki Sağlık Harcamalarının Analizi ", *İnsan Hakları Yıllığı*, cilt:32, sf. 77-105.

Metin, Şahin. " Kayıt Dışı İstihdam Ve Esnek Üretim Sürecinde Kadın Emeğinin Durumu: Türkiye’de Ev-Eksenli Çalışma", Uzmanlık Tezi, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2011.

Okur, A.(2006). " Sosyal Güvenlik Reformu: Uzun Dönemli Sigorta Dalları", *Çalışma Toplum*, sf. 105-146.

Önder, N. (2013). "Türkiye’de Kadın İşgücünün Görünümü" *ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi*,1(1), sf. 35-61.

Özaydın, M. (2013). " Cinsiyete Dayalı Refah Sınıflandırmaları Temelinde İş Ve Aile Yaşamının Uyumlaştırılması Sorunu", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(3), sf 47-72.

Özbek, N.(2002). "Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Sosyal Devlet", *Toplum ve Bilim*, sayı: 92, sf. 7-33.

Özdemir, S.(2007). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*. İstanbul Ticaret Odası Yayını: İstanbul.

Özer, M., Biçerli, K.(2003-2004)."Türkiye’de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi", *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1),sf. 55-86.

Öztürk, O.(2015)." Sağlıkta Neo-Liberal Dönüşüm Ve Hak Kayıpları ", Koray, M. Çelik, A.(Der.), *Himmet, Fitrat, Piyasa AKP Döneminde Sosyal Politika*, (sf. 77-98), İletişim Yayınları: İstanbul.

Öztürk, Ş. (2011). " Sosyal Politikada aktifleşme stratejisi: Refah devletinin çıkış yolu mu, çöküş yolu mu? ", *Kamu İş*, 12(1), sf. 101-154.

Sallan Gül, S.(2006). *Sosyal Devlet Bitti Yaşasın Piyasa Yeni Liberalizm Ve Kararlılık Kıskaçında Refah Devleti*. 2. Baskı, Ebabil yayıncılık: Ankara.

Sallan Gül, S. (2009). "Refah Devletinin Dönüşümünde Kadın Haklarında Annelik Hakkından Çalışma ve Aile Sorumluluğuna Geçiş", *İnsan Hakları Yıllığı*, cilt: 27, sf. 49-74.

Savaş, Oğuzhan. "Küreselleşme Sonrasında Türkiye'de Sosyal Devlet Bağlamında Yeni Sosyal Güvenlik Sistemi", Yüksek lisans Tezi, Cumhuriyet üniversitesi, 2009.

Savırım, Kasım. " 5510 Sayılı Yasada Kısa Vadeli Sigorta Kollarında Sağlanan Haklar ", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2010.

SGK İstatistikleri aylık temel göstergeler Mart 2015, http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/aylik_istatistik_bilgileri (E.T. 20.04.2016).

Şahinli M., Şahbaz, N.(2013). "Tarımda Kadın İstihdamı: Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılık Durumu", *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 15 (25), sf. 85-103

Şeker, M. (2011). *Yerel Yönetimlerde Sosyal Bütçeyi İzleme Raporu*, TESEV yayınları: İstanbul.

Şenocak, H.(2009). " Sosyal Güvenlik Sistemini Oluşturan Bileşenlerin Tarihi Süreç Işığında Değerlendirilmesi." *İstanbul Üniversitesi Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, sayı; 56, sf. 409-468.

Şentop, M., (2006). "Anayasa Ve Sosyal Devlet", *Sosyal Politikalar Dergisi*, sayı:1, sf. 42-47. (E.T. 07.09.2015).

<http://www.sosyalpolitikalar.org/index.php?option=com_content&view=article&id=140:anayasa-ve-sosyal-devlet&catid=23:sosyal-devlet&Itemid=41 >

Topak, O.(2012). *Refah Devleti Ve Kapitalizm 2000'li Yıllarda Türkiye'de Refah Devleti*. İletişim Yayınlar: İstanbul.

Topgöl, S. (2012). "Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nda Kadının Durumu", *Yönetim ve Ekonomi*, 19(2), sf. 301-319.

Toprak, D. (2015). " Uygulamada Ortaya Çıkan Farklı Refah Devleti Modelleri Üzerine Bir İnceleme ", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı:21, sf 151-175.

Turak, Berna. "Dünyada Ve Türkiye'de Önerilen Sosyal Güvenlik Reform Alternatiflerinin Temel Dinamikleri Ve Bir Model Önerisi", Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2009.

Yıldırak, N. Vd. (2003)."Türkiye'de Gezici Ve Geçici Kadın Tarım İşçilerinin Çalışma Ve Yaşam Koşulları Ve Sorunları ", [http ://arsiv.agri.ankara.edu.tr /economy/1189_1205793629.pdf](http://arsiv.agri.ankara.edu.tr/economy/1189_1205793629.pdf) (E.T. 20. 04. 2016).

17/07/1964 Tarihli ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu

7/11/1982 tarihli ve 2907 sayılı 1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

25/8/1999 tarihli 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu

22/5/2003 Tarihli ve 4857 sayılı iş kanunu

31/05/2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu

http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/Emeklilik/hastalik_ve_analik_halleri/analik_hali/

<http://iskanunu.com/sizin-sorduklariniz/834-kismi-sureli-calismanin-part-time-esaslari-nelerdir>

<http://www.kadincalismalari.org.tr/genel/bir-istihdam-bicimi-olarak-ev-eksenli-calisma/>

<https://biruni.tuik.gov.tr/isgucuapp/isgucu.zul>

http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/organizasyon_yapisi/

https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87ocuk_Esirgeme_Kurumu

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : ELİF BİLİS

Doğum Yeri : YENİHİSAR/AYDIN

Doğum Yılı : 09.03.1993

Medeni Hali : BEKAR

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise (2006-2010) : DİDİM ESRA KARAKAYA ANADOLU LİSESİ

Lisans (2010-2014) : MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ/ İKTİSADİ
VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ/ÇALIŞMA
EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ BÖLÜMÜ

Yabancı Dil :İNGİLİZCE